

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Afdeling Orthopedagogiek

**Multi-sensory storytelling aan personen met
ernstige meervoudige beperkingen**

Onderzoek naar de effecten en de methodiek

Verhandeling aangeboden tot
het verkrijgen van de graad van
Licenciaat in de Pedagogische
wetenschappen door
Lynn Jonckheere

o.l.v. Prof. Dr. K. Petry &
Prof. Dr. B. Maes

2008

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Afdeling Orthopedagogiek

**Multi-sensory storytelling aan personen met
ernstige meervoudige beperkingen**

Onderzoek naar de effecten en de methodiek

Verhandeling aangeboden tot
het verkrijgen van de graad van
Licentiaat in de Pedagogische
wetenschappen door
Lynn Jonckheere

o.l.v. Prof. Dr. K. Petry &
Prof. Dr. B. Maes

2008

Lynn Jonckheere, Multi-sensory Storytelling aan personen met ernstig meervoudige beperkingen: Onderzoek naar de effecten en de methodiek.

Verhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Licentiaat in de Pedagogische Wetenschappen, juni 2008.

Leiding: Prof. Dr. B. Maes & Prof. Dr. K. Petry.

In deze verhandeling worden de effecten en de methodiek van Multi-sensory Storytelling (MSST) voor personen met ernstig meervoudige beperkingen onderzocht. Multi-sensory storytelling is het herhaaldelijk aanbieden van een op maat gemaakt verhaal van en over de persoon met ernstig meervoudige beperkingen dat alle zintuigen prikkelt.

In hoofdstuk één en twee wordt gerapporteerd over het literatuuronderzoek. In het eerste hoofdstuk wordt de doelgroep van het onderzoek, personen met ernstig meervoudige beperkingen, beschreven en zal er dieper worden ingegaan op de communicatie met deze personen. In hoofdstuk twee lichten we MSST toe. Hierbij gaan we eerst in op het nut van verhalen vertellen, meer specifiek op het nut van verhalen vertellen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen. Vervolgens worden andere verhaalprojecten bij deze doelgroep kort overlopen vanuit literatuurstudie. Tenslotte wordt uitgebreid stilgestaan bij de methodiek van MSST, zoals die tijdens het onderzoek is toegepast.

In hoofdstuk drie wordt de onderzoeksopzet en het verloop van het onderzoek beschreven. De onderzoeksvragen, die in dit onderzoek centraal staan, zijn:

- Hoe kijken de begeleiders naar de methodiek van multi-sensory storytelling?
- Is de methodiek van multi-sensory storytelling voor verbetering vatbaar en zo ja, hoe?
- Wat is het effect van multi-sensory storytelling op het welbevinden van de cliënt volgens de begeleider doorheen de sessies?
- Wat is het effect van multi-sensory story-telling op de betrokkenheid van de cliënt volgens de begeleider doorheen de sessies?
- Is er een verschil in het welbevinden van de cliënt vóór de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?
- Is er een verschil in de betrokkenheid van de cliënt vóór de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, worden twee dataverzamelmethode toegepast: vragenlijsten en videoregistratie van de vertelsessies via digitale camera. De analyse van de resultaten van deze licentiaatsverhandeling heeft enkel betrekking op de vragenlijsten.

In hoofdstuk vier worden de resultaten, verkregen door de vragenlijsten, per onderzoeksvraag weergegeven. Met betrekking tot het effect van MSST blijkt uit deze dat er zowel een stijging in welbevinden als in betrokkenheid van de cliënt te merken is over de tien vertelsessies heen. Er blijkt ook dat er een verschil is in welbevinden en betrokkenheid vóór het vertellen van het verhaal en erna. Vanuit het onderzoek naar de methodiek van multi-sensory storytelling komt naar voor dat de begeleiders van de personen met ernstig meervoudige beperkingen een zeer zinvolle activiteit vinden voor hun cliënten en dat ze tevreden zijn met de inhoud van de verhalen. Hieruit blijkt wel dat MSST nog geoptimaliseerd kan worden zowel qua vorm als qua handigheid.

In hoofdstuk vijf, tenslotte, worden de resultaten geïnterpreteerd, conclusies getrokken over de methodiek en voorstellen gedaan voor verder onderzoek.

Dankwoord

Eerst en vooral wil ik mijn beide promotoren Prof. Dr. Katja Petry en Prof. Dr. Bea Maes hartelijk danken voor de deskundige begeleiding bij het tot stand komen van deze verhandeling. Ik kreeg gedurende drie jaar heel wat nuttige informatie, inzichten en praktische hulp bij het creëren van de multi-sensory stories.

Ook wil ik Anneleen Penne, coördinator van Multiplus hartelijk bedanken voor het aanreiken van veel informatie en voor alle hulp bij het ontwikkelen van het onderzoek en de uitvoering ervan. Kristien Hermans wil ik ook bedanken voor de hulp bij het verwerken van al het beeldmateriaal. Nele Deruddere ben ik bijzonder veel dank verschuldigd voor alle hulp en mentale en praktische ondersteuning.

De cliënten en hun begeleiders die participeerden aan dit onderzoek wil ik in het bijzonder bedanken. Het maken van de multi-sensory stories en de uitvoering ervan was redelijk tijdsintensief en toch heeft iedereen hier bijzonder veel moeite voor gedaan. Ik wil alle deelnemers ook danken voor het enthousiasme waarmee multi-sensory storytelling werd ontvangen, dit wekte ook bij mij geestdrift om deze verhandeling te schrijven.

Mijn ouders wil ik het meest van al danken. Ze hebben mij te allen tijde, elke op hun eigen wijze, bijzonder hard gesteund en liefdevol aangemoedigd. Mami met medeleven en bemoedigende woorden. Papa met bemoedigende woorden en veel praktische hulp. Dit samen met heel veel liefde. Ik kan altijd op jullie rekenen en dat maakt me bijzonder gelukkig.

Ik wil ook mijn zus, broer, schoonbroer en schoonzus danken. Eerst en vooral voor hun continue steun, vriendschap en hulp, maar ook voor het voortbrengen van vier prachtige wezentjes en twee spruitjes die nog op hun komst laten wachten. Siemen, Wannes, Janne en Jasmijn: hartelijk dank voor het opfleuren van de wereld!

Tot slot wil ik ook alle vrienden danken voor het maken van veel plezier, het voeren van fijne gesprekken en de steun die ik heb gekregen tijdens het maken van deze verhandeling! Een speciaal woordje van dank wil ik geven aan Sien: Merci voor de heerlijke gedeelde kotjaren, het samen leren, de massa's pret en alle fijne momenten die we hebben. Ook Belinda wil ik heel hard danken *wenkbra*. Het was fijn om een thesis-stress-buddy te hebben!

Inhoudsopgave

LIJST VAN DE TABELLEN

LIJST VAN DE FIGUREN

INLEIDING	1
HOOFDSTUK 1: PERSONEN MET ERNSTIGE MEERVOUDIGE BEPERKINGEN	3
1.1 INLEIDING	3
1.2 ERNSTIG MEERVOUDIGE BEPERKINGEN	3
1.3 AAMR.....	4
1.3.1 Cognitie.....	5
1.3.2 Adaptief gedrag.....	5
1.3.3 Participatie, interactie en sociale rollen.....	6
1.3.4 Gezondheid.....	6
1.3.5 Opvoedingsomgeving	7
1.4 COMMUNICATIE	9
1.5 KWALITEIT VAN LEVEN	11
HOOFDSTUK 2: MULTI-SENSORY STORYTELLING	13
2.1 INLEIDING	13
2.2 WAAROM VERTELLEN WE VERHALEN?.....	13
2.3 WAAROM VERTELLEN WE VERHALEN AAN PERSONEN MET ERNSTIG MEERVOUDIGE BEPERKINGEN?	15
2.4 METHODES OM VERHALEN TE VERTELLEN AAN PERSONEN MET ERNSTIG MEERVOUDIGE BEPERKINGEN	16
2.4.1 Eerste methode: Inclusive Literacy.....	17
2.4.2 Tweede methode: Drama Spelen.....	17
2.4.3 Derde methode: Disgusting Sensory Stories	19
2.4.4 Vierde methode: Bag Books	19
2.5 DE METHODIEK MULTI-SENSORY STORYTELLING	20
2.5.1 Pamis.....	20
2.5.2 Multi-sensory storytelling: Visie	20
2.5.3 Multi-sensory Stories: Materiaal	20
2.5.4 Multi-sensory storytelling: Procedure	21
2.5.5 Multi-sensory storytelling: Inhoud.....	21
2.5.6 Multi-sensory Storytelling: Resultaten.....	22
2.5.7 Sensitive Stories	22
2.5.8 Multi-sensory storytelling in Vlaanderen.....	23
2.5.9 Multiplus	23
2.5.10 Probleemstelling rond MSST vanuit Multiplus	23
2.6 BESLUIT	24
HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSOPZET	25
3.1 INLEIDING	25
3.2 PROBLEEMSTELLING	25
3.3 ONDERZOEKSVRAGEN.....	26
3.4 ONDERZOEKSGROEP.....	27
3.4.1 Selectiecriteria en –procedure	27
3.4.2 Deelnemende onderzoeksgroep.....	27
3.5 METHODEN	30

3.5.1	Soort Onderzoek.....	30
3.5.2	Bevraging van de begeleiders	30
3.5.3	Directe gedragsobservatie via videoregistratie	33
3.6	METHODIEK, PROCEDURE EN VERLOOP	34
3.6.1	Methodiek.....	34
3.6.2	Procedure.....	34
3.6.3	Verloop.....	37
3.7	VERWERKING.....	38
3.7.1	Verwerking van de vragenlijsten.....	38
3.7.2	Klaarmaken van het beeld materiaal	38
3.7.3	Codeerschema's	39
3.7.4	Verloop coderen.....	39
HOOFDSTUK 4:	VERWERKING EN RESULTATEN	41
4.1	INLEIDING	41
4.2	ONDERZOEKSVRAAG 1: WAT IS HET EFFECT VAN MULTI-SENSORY STORYTELLING OP WELBEVINDEN VAN DE CLIËNTEN VOLGENS DE BEGELEIDERS	41
4.2.1	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Tussentijdse rapportage'	41
4.2.2	Vragenlijst 'Effect van Multi-sensory storytelling'	45
4.3	ONDERZOEKSVRAAG 2: WAT IS HET EFFECT VAN MULTI-SENSORY STORYTELLING OP BETROKKENHEID VAN DE CLIËNTEN VOLGENS DE BEGELEIDERS.....	48
4.3.1	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Tussentijdse rapportage'	48
4.3.2	Vragenlijst 'Effect van Multi-sensory storytelling'	52
4.4	ONDERZOEKSVRAAG 3: IS ER EEN VERSCHIL IN HET WELBEVINDEN VAN DE CLIËNT VÓÓR DE AANVANG VAN HET VERHAAL EN HET WELBEVINDEN VAN DE CLIËNT NA HET VERTELLEN VAN HET VERHAAL?	55
4.4.1	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Tussentijdse rapportage'	55
4.4.2	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Effect van Multi-sensory Storytelling'	57
4.5	ONDERZOEKSVRAAG 4: IS ER EEN VERSCHIL IN DE BETROKKENHEID VAN DE CLIËNT VÓÓR DE AANVANG VAN HET VERHAAL EN DE BETROKKENHEID VAN DE CLIËNT NA HET VERTELLEN VAN HET VERHAAL?.....	58
4.5.1	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Tussentijdse rapportage'	58
4.5.2	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Effect van Multi-sensory Storytelling'	59
4.6	ONDERZOEKSVRAAG 5: HOE BEOORDELEN DE BEGELEIDERS DE METHODIEK VAN MULTI-SENSORY STORYTELLING? IS DE METHODIEK VAN MULTI-SENSORY STORYTELLING VOOR VERBETERING VATBAAR EN ZO JA, HOE?	61
4.6.1	Resultaten vanuit de vragenlijst 'Effect van Multi-sensory Storytelling'	61
4.6.2	Resultaten uit de vragenlijst 'Evaluatie van de methodiek van Multi-sensory Storytelling'	65
HOOFDSTUK 5:	BESLUIT EN KRITISCHE REFLECTIE	85
5.1	INLEIDING	85
5.2	BESPREKING VAN HET EIGEN ONDERZOEK.....	85
5.2.1	Onderzoeksopzet.....	85
5.2.2	Onderzoekspraak 1: wat is het effect van multi-sensory storytelling op welbevinden van de cliënten volgens de begeleiders	85
5.2.3	Onderzoekspraak 2: wat is het effect van multi-sensory storytelling op betrokkenheid van de cliënten volgens de begeleiders	86
5.2.4	Onderzoekspraak 3: Is er een verschil in het welbevinden van de cliënt voor de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?.....	87
5.2.5	Onderzoekspraak 4: Is er een verschil in de betrokkenheid van de cliënt voor de aanvang van het verhaal en de betrokkenheid van de cliënt na het vertellen van het verhaal?	88
5.2.6	Onderzoekspraak 5: Hoe beoordelen de begeleiders de methodiek van multi-sensory storytelling? Is de methodiek van multi-sensory storytelling voor verbetering vatbaar en zo ja, hoe?.....	88
5.3	BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	92
5.4	VOORSTELLEN VOOR TOEKOMSTIG ONDERZOEK	92
5.5	TOT BESLUIT	93

REFERENTIES 95

BIJLAGEN

Lijst van de tabellen

Tabel 1: Communicatiemodel van Shane aangepast door Verpoorten (1983).....9

Tabel 2: Beschrijving van de steekproef.....29

Tabel 3: Overzicht gepland verloop onderzoek MSST.....36

Lijst van de figuren

Figuur 1: Totale medianen van de beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van welbevinden per vertelsessie van alle cliënten.....	41
Figuur 2: Totale gemiddelde van welbevinden van de eindbeoordeling van de begeleiders per vertelsessies over alle cliënten heen.....	42
Figuur 3: Totale medianen welbevinden van de eindebeoordeling van de begeleiders per vertelsessie over alle cliënten heen..	43
Figuur 4: gemiddeld percentage begeleiders over alle verhaalfragmenten heen per evolutietype van welbevinden van de cliënt doorheen alle verhaalsessies.	45
Figuur 5: Percentage begeleiders per evolutietype van welbevinden van de cliënt in het geheel.	46
Figuur 6: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze denken dat MSST het welbevinden van hun cliënt heeft beïnvloed.	47
Figuur 7: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate de cliënt welbevinden vertoonde over alle sessies heen.....	48
Figuur 8: Totale medianen van de verschillende beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van betrokkenheid per vertelsessie van alle cliënten.....	49
Figuur 9: Totale gemiddelde van betrokkenheid van de eindbeoordeling van de begeleiders per vertelsessies over alle cliënten heen.....	50
Figuur 10: Totale medianen betrokkenheid van de eindebeoordeling van de begeleiders per vertelsessie over alle cliënten heen.	50
Figuur 11: gemiddeld percentage begeleiders over alle verhaalfragmenten heen per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt doorheen alle verhaalsessies.....	52
Figuur 12: Percentage begeleiders per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt in het geheel.	53
Figuur 13: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze denken dat MSST de betrokkenheid van hun cliënt heeft beïnvloed.....	54
Figuur 14: Percentage begeleider die aangeven in welke mate de cliënt betrokkenheid vertoonde over alle sessies heen.....	55
Figuur 15: Welbevinden van de cliënt volgens de begeleiders vóór vertellen van het verhaal.	56
Figuur 16: Welbevinden van de cliënt volgens de begeleiders na vertellen van het verhaal...	56

Figuur 17: Percentage begeleiders per evolutietype van welbevinden van de cliënt alvorens het verhaal is begonnen.	57
Figuur 18: Percentage begeleiders per evolutietype van welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal.	58
Figuur 19: Betrokkenheid van de cliënt volgens de begeleiders vóór vertellen van het verhaal.	58
Figuur 20: Betrokkenheid van de cliënt volgens de begeleiders na vertellen van het verhaal.	59
Figuur 21: Percentage begeleiders per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt alvorens het verhaal is begonnen.	60
Figuur 22: Percentage begeleiders per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt na het vertellen van het verhaal.	60
Figuur 23: percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat het verhaal naar inhoud voldoende afgestemd is op hun cliënt.....	61
Figuur 24: percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat het verhaal naar vorm voldoende afgestemd was op hun cliënt.....	62
Figuur 25: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat de voorwerpen in het verhaal voldoende afgestemd waren op hun cliënt en zijn/haar verhaal.	63
Figuur 26: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat de frequentie (1x/week) van de vertelactiviteit geschikt was voor hun cliënt..	63
Figuur 27: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat de reeks van vertelsessies geschikt was voor hun cliënt.	64
Figuur 28: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met stelling dat MSST een zinvolle activiteit is voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen. ...	65
Figuur 29: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is dat bij MSST een verhaal wordt verteld aan de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen.	66
Figuur 30: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is dat bij MSST het verhaal over de cliënt zelf gaat, over iets dat hij/zij heeft meegemaakt of nog zal meemaken, iets dat hij/zij leuk vindt.	66
Figuur 31: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat bij MSST de vorm van het verhaal voldoende is afgestemd op de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen.	67

Figuur 32: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het toevoegen van voorwerpen bij MSST zinvol is om de inhoud van het verhaal over te brengen aan cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.	68
Figuur 33: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het toevoegen van voorwerpen bij MSST zinvol is om de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen te stimuleren.....	69
Figuur 34: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST een verwijzer aan te brengen op de verhaaldoos om aan te geven over welk verhaal het gaat.	70
Figuur 35: Percentage Begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST de verhaaldoos aan de cliënt wordt getoond om duidelijk te maken dat het verhaal zal verteld worden.	71
Figuur 36: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST het verhaal telkens op dezelfde manier aan de cliënt wordt voorgelezen.	72
Figuur 37: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST de voorwerpen telkens op dezelfde manier aan de cliënt worden aangeboden.	73
Figuur 38: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat ze het goed vinden dat het verhaal in principe één keer per week wordt voorgelezen.	73
Figuur 39: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat ze de rode verteldoos goed vinden qua vorm, grootte, kleur en materie.....	74
Figuur 40: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat bij MSST de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om ze duidelijker te kunnen visualiseren voor de cliënt.	75
Figuur 41: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is dat bij MSST de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om de idee van bladzijden in een boek op te roepen.	76
Figuur 42: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het materiaal handig is om mee te werken bij het voorlezen.....	77
Figuur 43: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST een plezierige activiteit kan zijn voor cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.	77
Figuur 44: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST stimulerend kan zijn voor de communicatieve ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.	78

Figuur 45: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST stimulerend kan zijn voor de cognitieve ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.	79
Figuur 46: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST stimulerend kan zijn voor de motorische ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.	80
Figuur 47: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat de infonamiddag van Multiplus leerrijk was.	81
Figuur 48: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat ze vanuit Multiplus voldoende richtlijnen kregen over hoe ze de vertelactiviteit moesten uitvoeren.	82
Figuur 49: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het overleg op de infonamiddag en het overleg via mail volstond om samen met Multiplus een voor de cliënt aangepast verhaal uit te werken.	83

Inleiding

Multi-sensory Storytelling (MSST) voor personen met ernstig meervoudige beperkingen is een literair project dat ontwikkeld is door Pamis in het Verenigd Koninkrijk. Multi-sensory storytelling is het herhaaldelijk aanbieden van een op maat gemaakt verhaal van en over de persoon met ernstig meervoudige beperkingen dat alle zintuigen prikkelt. Uit kleinschalig onderzoek, gevoerd door Pamis is gebleken dat MSST een heel zinvolle activiteit voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. We zouden er dus van kunnen uitgaan dat MSST ook voor deze doelgroep in Vlaanderen een zinvolle activiteit kan zijn. In Vlaanderen bestaat MSST echter nog niet en zijn er ook geen gelijkaardige projecten te vinden. Zo kwam Multiplus, het expertisecentrum voor personen met ernstig meervoudige beperkingen van de KULeuven, op het idee deze methode in Vlaanderen over te nemen en te onderzoeken. Onder leiding van Multiplus werden twintig multi-sensory stories ontwikkeld voor twintig cliënten en hun begeleiders. Het verhaal werd gedurende tien weken één keer per week op een vast moment voorgelezen door dezelfde begeleider. Multiplus beoogde na te gaan of de methodiek van MSST werkbaar was en eventueel voor enige optimalisering vatbaar. Verder wou Multiplus nagaan of MSST van invloed was op de kwaliteit van leven van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen door te kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt gedurende het voorlezen van de verhalen.

In hoofdstuk één en twee wordt gerapporteerd over het literatuuronderzoek. In het eerste hoofdstuk wordt de doelgroep van het onderzoek, personen met ernstig meervoudige beperkingen, beschreven en zal er dieper worden ingegaan op de communicatie met deze personen. In hoofdstuk twee lichten we MSST toe. Hierbij gaan we eerst in op het nut van verhalen vertellen, meer specifiek op het nut van verhalen vertellen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen. Vervolgens worden andere verhaalprojecten bij deze doelgroep kort overlopen vanuit literatuurstudie. Tenslotte wordt uitgebreid stilgestaan bij de methodiek van MSST, zoals die tijdens het onderzoek is toegepast.

In hoofdstuk drie wordt de onderzoeksopzet en het verloop van het onderzoek beschreven. De achtergrond van de probleemstelling wordt eerst kort beschreven, daarna de onderzoeksvragen. Vervolgens wordt de methodologie besproken en de twee dataverzamelmethode: vragenlijsten en videoregistratie van de vertelsessies via digitale camera. De analyse van de resultaten van deze licentiaatsverhandeling heeft enkel

betrekking op de vragenlijsten. Tot slot wordt de planning van het onderzoek en het uiteindelijke verloop besproken.

In hoofdstuk vier worden de resultaten, verkregen door de vragenlijsten, per onderzoeksvraag weergegeven. Er wordt getracht via deze ordening een antwoord te geven op de onderzoeksvragen

In hoofdstuk vijf, tenslotte, worden de resultaten geïnterpreteerd en worden conclusies getrokken over de methodiek. In dit hoofdstuk zal ook kritisch worden gekeken naar het onderzoek zelf en zullen voorstellen worden gedaan voor verder onderzoek.

Hoofdstuk 1: Personen met Ernstige meervoudige beperkingen

1.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk wordt de doelgroep van deze thesis aan de hand van een literatuurstudie bekeken. Wat wordt er verstaan onder ‘ernstig meervoudige beperkingen’? Wanneer ik dit heb besproken, worden de ondersteuningsnoden van de personen met ernstig meervoudige beperkingen in kaart gebracht, waarna er dieper zal ingegaan worden op communicatie. Ten slotte verduidelijk ik de visie over kwaliteit van leven van personen met beperkingen.

1.2 *Ernstig meervoudige beperkingen*

Alvorens te omschrijven wat ernstige meervoudige beperkingen zijn, is het verhelderend om te zien wat we in onze maatschappij onder een handicap, in het algemeen, verstaan. Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap omschrijft een handicap als volgt: “Elk langdurig en belangrijk participatieprobleem van een persoon dat te wijten is aan het samenspel tussen functiestoornissen van mentale, psychische, lichamelijke of zintuiglijke aard, beperkingen bij het uitvoeren van activiteiten en persoonlijke en externe factoren (www.vaph.be)”. Een verstandelijke handicap definieert Luckasson et al. (1992) als een beperking in het huidig functioneren van de persoon dat zich manifesteert voor het achttiende levensjaar. Deze beperking wordt gekenmerkt door een significant beneden gemiddeld intellectueel functioneren en daarmee samenhangende beperkingen in twee of meer op de van toepassing zijnde deelgebieden en adaptieve vaardigheden. Onder ‘adaptieve vaardigheden’ verstaan zij: communicatie, zelfzorg, wonen, sociale vaardigheden, gebruik van de maatschappij, zelfbepaling, gezondheid en veiligheid, functionele schoolse vaardigheden, vrije tijd en werken.

Hogg & Sebba (1986) delen personen met ernstig meervoudige beperkingen in als een subgroep van personen met meerdere beperkingen. Maes (2001) sluit zich hier bij aan en omschrijft ernstig meervoudige beperkingen als een dieper verstandelijke handicap gepaard gaande met functiestoornissen op andere domeinen. Personen met ernstig meervoudige beperkingen personen zijn met ernstig cognitieve en ernstige motorische en/of sensorische stoornissen. Deze zijn meestal het gevolg van zware hersenbeschadiging. De cognitieve stoornissen leiden tot een zeer laag niveau van verstandelijk functioneren. Het IQ ligt

doorgaans lager dan 20 à 25. Motorisch is er vaak sprake van spastische quadriplegie. Het woord ernstig, in de term ernstig meervoudige beperkingen, wijst naar de mate waarin de stoornissen er toe bijdragen dat het gedrag van de betrokken persoon moeilijk verstaanbaar is voor anderen (Vlaskamp, 1993). De term meervoudig wijst op het feit dat de afzonderlijke stoornissen elkaar beïnvloeden en zo de ondersteuningsnoden van deze mensen vergroten. Ook Nakken bekijkt ernstig meervoudige beperkingen vanuit de hulp die geboden wordt. “Er is sprake van een meervoudige handicap wanneer het merendeel van den geboden opvoeding/hulp die bij de ene beperking is bedacht, in die vorm niet meer bruikbaar is als gevolg van één of meerdere andere beperkingen” (Nakken, 1993, p.26). Volgens Vlaskamp (1993) is een meervoudige handicap méér dan een optelsom van afzonderlijke stoornissen. De meervoudige handicap betekent niet een kwantitatief maar een kwalitatief ‘anders-zijn’. Hieruit volgt dat de zorg die meervoudig gehandicapten behoeven op wezenlijke punten zal afwijken van hetgeen personen met een louter cognitieve handicap wordt geboden. Besluitend kunnen we met de woorden van Vlaskamp stellen dat: “Mensen met een dergelijke ‘ernstig meervoudige handicap’ zijn voor alle dagelijkse activiteiten volledig aangewezen op anderen. Desondanks gaat men er in de opvoeding en begeleiding van deze kinderen vanuit dat zij in staat zijn betekenisvolle relaties op te bouwen, hun noden en verlangens kenbaar te maken en invloed uit te oefenen op hun omgeving (Vlaskamp, 1993).”

1.3 AAMR

Om personen met ernstig meervoudige beperkingen zo volledig mogelijk te omschrijven op verschillende domeinen, zal ik me baseren op de beschrijving van de ondersteuningsnoden van Petry en Maes (2005). Zij maken in hun beschrijving gebruik van het American Association on Mental Retardation model, afgekort het AAMR-model (Luckasson, 2002, in Petry & Maes, 2005). Het AAMR-model is naast een multidimensioneel model ook een functioneel model waarbij het functioneren van mensen in dagelijkse situaties centraal wordt gesteld, met oog voor de mogelijkheden en niet enkel voor de beperkingen (Buntinx, 2003). Het AAMR-model geeft niet enkel een duidelijke beschrijving van de doelgroep maar is volgens Petry en Maes (2005) nuttig voor onderzoek omdat de accurate beschrijving van een doelgroep het voordeel meebrengt dat hiaten in het onderzoek aan het licht komen.

Ik zal achtereenvolgens de vijf dimensies van het model bespreken toegespitst op de doelgroep, personen met ernstig meervoudige beperkingen.

1.3.1 Cognitie

Cognitie slaat op het kennismaken van iets, het vermogen om iets te leren. Het IQ van personen met ernstig meervoudige beperkingen ligt doorgaans lager dan 25 of een ontwikkelingsleeftijd lager dan 2 jaar (Ware, 1994 cit. In Petry en Maes, 2005). Wanneer we dit gaan vergelijken met het ontwikkelingsmodel van Piaget, merken we op dat deze personen zich in het sensorimotorische stadium bevinden. De kennisdomeinen die vooropgesteld worden zijn objectpermanentie, middel-doelrelaties, imitatie, operationele causaliteit, objectrelaties in de ruimte en cognitieve schema's. In deze ontwikkelingsleeftijd worden er vooral sensopathische spelen gespeeld om het eigen lichaam te ervaren en functies te oefenen (Marcoen, 1982). Door integratie van zintuiglijke informatie en lichaamsbeweging, die veel herhaald worden, worden sensomotorische actieschema's opgebouwd. Remington beschreef verschillende basale leerprocessen die zich bij deze personen afspelen zoals habituatie, associatief leren en samenhang tussen bepaald gedrag en effect ervan (zeker bij beloond gedrag). Deze kinderen leren door middel van observatie en imitatie van andere personen in hun omgeving.

1.3.2 Adaptief gedrag

Kinderen met diep verstandelijke en meervoudige beperkingen hebben stimulansen en ondersteuning nodig om sociale aanpassingsvaardigheden te verwerven. Het gaat, volgens Petry en Maes (2005), onder meer over conceptuele en communicatieve vaardigheden (om iets vragen, ja of nee zeggen, oogcontact maken, luisteren naar verhalen), sociale en emotionele vaardigheden (begrijpen en uitdrukken van gevoelens, beurtname, samenspel, regels leren kennen, keuzes maken, initiatief nemen, taakgerichtheid) en praktische vaardigheden (zindelijkheid, eten en drinken, zich aankleden). Het leren ontwikkelen van deze vaardigheden voor personen met ernstig meervoudige beperkingen is enkel mogelijk vanuit een intensieve omgang met opvoeders en een constructieve interactie met hun omgeving (Nind & Hewett, 200, in Petry & Maes, 2005).

Het leerproces van deze personen moet op systematische wijze aangepakt en ondersteund worden. Dit betekent dat het aan te leren materiaal in kleine stapjes moet opgesplitst worden waarbij het tempo van het kind gevolgd dient te worden, een belangrijk aandachtspunt daarbij zijn de alertheid en de aandacht van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen. Het leerproces gebeurt optimaal via het aanbieden van hulpmiddelen en het systematische gebruik van bekrachtigers. Het is eveneens van belang dat zelfsturing en eigen inbreng ook voor deze doelgroep als cruciale factoren beschouwd blijven. Positieve

verwachting en succeservaringen dragen zo bij tot zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld. Om de motivatie en de betrokkenheid van deze personen te verhogen kan men best activiteiten zoeken die aansluiten bij de leefwereld, hun initiatieven en ontwikkelingsniveau. Vermits communicatie door en met personen met ernstig meervoudige beperkingen een centraal thema in dit onderzoek is, zal ik dit verder in dit hoofdstuk uitgebreid bespreken.

1.3.3 Participatie, interactie en sociale rollen

Het is heel belangrijk dat kinderen met diep verstandelijke en meervoudige beperkingen actief kunnen participeren aan een gevarieerd geheel van activiteiten die aangepast zijn aan hun mogelijkheden of voorkeuren (Frölich, 1995, in Petry & Maes, 2005). Gezien hun ontwikkelingsniveau is hun beleving vooral lichaamsgebonden dit betekent dat ze nood hebben aan sensopathische activiteiten (Marcoen, 1982). Dit wil zeggen dat zintuiglijke waarnemingen (via gehoor, gezicht, smaak, reuk en tast) en bewegingservaringen (via somatische, vestibulaire en vibratorische prikkels) vaak een centrale plaats innemen in de activiteiten. De activiteiten die ze ondernemen moeten voldoende stimulerend en uitdagend zijn. Ze moeten uitnodigen tot beweging, reactie, manipulatie en exploratie van materialen (Petry et al., 2004). Het is geen gemakkelijke, doch noodzakelijke, opdracht om uit te zoeken wat de persoonlijke voorkeuren zijn van personen met ernstig meervoudige beperkingen. Dit zorgt ervoor dat ze zich gewaardeerd en gerespecteerd voelen in hun eigenheid. Onderzoek heeft aangetoond dat personen met ernstig meervoudige beperkingen in staat zijn tot keuzes maken (Lancioni, O'Reilly & Emerson, 1996 in Petry & Maes, 2005). Zelf keuzes kunnen maken leidt tot meer initiatief en een actievere betrokkenheid van het kind tijdens activiteiten. Het is niet eenvoudig om zinvolle, vernieuwende dagelijkse activiteiten te vinden voor deze doelgroep en om ze ten volle te laten participeren aan het dagelijkse leven als gevolg van hun hoge afhankelijkheid door hun meerdere en zware beperkingen (Foreman et al., 2007).

1.3.4 Gezondheid

Er doen zich bij personen met ernstig meervoudige beperkingen veelal meerdere problemen voor op lichamelijk functioneren.

Ten eerste op het sensorisch en/of motorisch functioneren. Het is gebleken dat bij mensen met (zeer) ernstig verstandelijke handicap veel meer dan gemiddeld gehoor- en/of gezichtsstoornissen voorkomen (Evenhuis, e.a., 1999 – in Roemer & Van Dam, 2004). 50-60% van hen is ernstig slechtziend/blind en 25-30% van hen is slechthorend/doof (Inspectie voor de gezondheidszorg, 2000, p.9 – in Roemer & Van Dam, 2004, p. 25).

Motorisch is er veelal sprake van spastische tetra- of quadriplegie. Ze hebben te kampen met scoliose, misvormingen, vergroeiingen, spiervlengingen, ... Met als gevolg dat ze zich meestal niet vrij kunnen bewegen wat hun activiteiten in extreme mate belemmerd. Hierdoor zijn ze ook in grote mate afhankelijk van anderen want ze hebben ondersteuning nodig om te zitten, zich te verplaatsten, te eten, ... Het is van belang aandacht te besteden aan een goede en tegelijkertijd comfortabele houding. Regelmatige houdingswisselingen, met behulp van gepaste hulpmiddelen, dragen hiertoe bij en laten het kind toe van uit verschillende perspectieven waar te nemen. Ten tweede vertoont ook hun algemene lichamelijke gezondheid veelal meerdere uitvallen. Er doen zich bijvoorbeeld problemen voor aan de luchtwegen, met de spijsvertering en de urinewegen. Ook epilepsie en voedingsproblemen zijn veel voorkomende aandoeningen bij deze personen. Ten derde lijkt de kans op probleemgedrag groter naarmate de cognitieve en andere beperkingen van het kind groter zijn (Emerson, 2001). Het gaat dan onder meer om agressief gedrag, woede uitbarstingen, zelfverwondend gedrag, destructief gedrag, opstandig gedrag, stereotiep gedrag etc. Gedragsproblemen kunnen belemmerend zijn voor de persoonlijke groei en ontwikkeling van het kind, zijn relaties met anderen en zijn participatie aan de leefomgeving (Petry & Maes, 2005).

1.3.5 Opvoedingsomgeving

Ik zal achtereenvolgens ingaan op het relationeel opvoedingsperspectief, de kenmerken van de opvoeders en de kenmerken van de opvoedingsomgeving.

Relationeel opvoedingsperspectief

“Kinderen met diep verstandelijke en meervoudige beperkingen hebben anderen nodig die aandacht hebben voor de subtiele manier waarop zij hun behoeften en wensen duidelijk maken, die zich daardoor aangesproken weten en er iets mee willen doen” (Vlaskamp & Verkerk, 2001, In Petry & Maes, 2005). Zo kan er een veilige gehechtheidsrelatie ontstaan, wat nauw samenhangt met het welbevinden van personen met ernstig meervoudige beperkingen. De relationele afhankelijkheid vormt de kern van het opvoedingsproces. Afhankelijkheid wordt hier gezien als een middel om vorm te geven aan het bestaan en een noodzakelijke voorwaarde voor levenskwaliteit. De opvoeder dient een gevoel van veiligheid te bieden door zijn beschikbaarheid en sensitieve responsiviteit. Het welbevinden van kinderen met diep verstandelijke meervoudige beperkingen hangt dan ook nauw samen met de opbouw van een veilige gehechtheidsrelatie met vertrouwde opvoeders (Petry, Maes & Demuyne, 2004). Dit impliceert dat de opvoeder de signalen van het kind waarneemt, de

betekenis ervan accuraat interpreteert, aangepaste antwoorden selecteert en op zo'n manier reageert dat tegemoet gekomen wordt aan de behoeften van het kind (Maes & Petry, 2005). Zo ontstaat bij het kind een gevoel van basisveiligheid. Het kind zal zich dan optimaal kunnen ontplooiën, zich competent voelen en actief, sturend en zoekend in de wereld staan. Regelmatig terugkerende gedragspatronen en routines, vertrouwde opvoeders, vaste structuren in de omgeving en een herkenbare opbouw en verloop van de activiteiten bieden hen houvast. De leefwereld wordt begrijpelijker en voorspelbaarder.

Kenmerken van de opvoeders

Het is belangrijk dat de opvoeders geloven in de mogelijkheden van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen. Wanneer de opvoeders overtuigd zijn van dit feit zullen zij zich kunnen inzetten om die mogelijkheden maximaal te laten ontwikkelen.

Vanuit zorgethisch perspectief formuleren Vlaskamp en Verkerk (2001, In Petry & Maes, 2005) vier centrale aspecten in de houding van de opvoeder. Eerst en vooral is er aandachtige betrokkenheid nodig om de behoeften van deze personen te ontdekken. De zorg daadwerkelijk opnemen vereist zorg en competentie. Een ontvankelijke houding is noodzakelijk om na te gaan of het kind de zorg ervaart zoals ze bedoeld wordt. In dialoog met het kind creëren opvoeders op de manier kansen voor de eigen inbreng van het kind en stemmen zij hun handelen actief af op zijn behoeften, wensen en voorkeuren.

Voorts dienen de opvoeders te beschikken over voldoende motivatie en de mogelijkheid om kritisch te reflecteren op zichzelf (Maeckelberghe, 2004, cit. In Petry & Mes, 2005). Een kwalitatief hoogstaande opleiding en permanente vorming zijn noodzakelijke kenmerken van een opvoeder voor deze doelgroep.

Kenmerken van de ondersteuningscontext

Het is heel belangrijk dat er een goede samenwerking is tussen de ouders van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen en de hulpverleners/opvoeders. Dit veronderstelt een volwaardig partnerschap en een gedeelde verantwoordelijkheid tussen ouders en professionele opvoeders. (Petry, Maes & Vlaskamp, 2005, cit. in Petry & Maes 2005). Voor de personen met ernstig meervoudige beperkingen is de continuïteit in de opvoeding essentieel (Zijlstra et al., 2001, cit in Petry & Maes, 2005). Ze hebben nood aan een stabiele omgeving met vertrouwde personen bij wie ze zich veilig en goed voelen. Deze continuïteit is echter niet eenvoudig te garanderen door het grote personeelsverloop binnen deze sector.

De opvoeding aan deze personen moet doelgericht en planmatig zijn (Petry et al., 2005). Dit wil zeggen dat in het opvoedingsprogramma op systematische wijze aan beeldvorming wordt gedaan en nagedacht wordt over hoe de ondersteuning en begeleiding optimaal op de persoon met ernstig meervoudige beperkingen en zijn context kan worden afgestemd. Men

bepaalt samen de doelen en werkwijzen en evalueert regelmatig of de doelen reeds bereikt zijn en of er op de afgesproken manier wordt gehandeld.

1.4 **Communicatie**

We spreken van communicatie wanneer een persoon (de ontvanger) betekenis verleent aan het gedrag (verbaal en/of non-verbaal) van de ander (de zender) (Van der Maat, 1992). Communicatie is een continu proces dat plaatsvindt tussen personen die zich complementair tot elkaar verhouden als zender en ontvanger. Shane en Verpoorten (1983, in Roemer & Van Dam, 2004) onderscheiden drie communicatievormen: non-symbolisch, presymbolisch en symbolisch of linguïstische codes.

Tabel 1: Communicatiemodel van Shane aangepast door Verpoorten (1983)

	Non-vocaal		Vocaal
	Gebaren	Schrift	
Symbolisch (linguïstische codes)	Officiële gebarentalen Natuurlijke gebarentalen Handalfabet Gebarensystemen	Alfabet Blissymbolen Pictogrammen	Praten Zingen
Pre-symbolisch (concreet voorstellings- en verwijzingsmateriaal)	Modelvoorwerpen Vervangende voorwerpen Aanwijzen, manipuleren van voorwerpen	Tekeningen Plaatjes Foto's	Imiterend verklanken Aandacht trekken en vasthouden Gerichte vocalisaties (geen woorden)
Non-symbolisch	Ruimtegebruik Bewegen (Aan)kijken Houding Fysiologische reacties		Lachen Kreunen Zuchten Gillen Huilen

De communicatie bij personen met ernstig meervoudige beperkingen verloopt niet enkel trager, er treden ook specifieke moeilijkheden op. Het bereikte niveau van communicatie van deze personen ligt veel lager dan bij mensen zonder ernstig meervoudige beperkingen die gebruik maken van de drie communicatievormen. Ook Petry (2005) bevestigt dit en zegt dat personen met ernstig meervoudige beperkingen hun gevoelens duidelijk maken door middel van pre- of protosymbolische communicatie (vergelijkbaar met non-symbolisch en presymbolisch en door Van Der Maat (1992) ook subtiele en idiosyncratische reacties genoemd) zoals gezichtsexpressies, bewegingen, geluiden, lichaamshouding en spierspanning. Ook Vlaskamp (1993) stelt dat bij deze doelgroep de spraak- en

taalontwikkeling aanzienlijk vertraagd, verstoord of nog niet op gang gekomen is. Dientengevolge is er een beperkt receptief en expressief taalvermogen waardoor ernstige moeilijkheden ontstaan in de verbale communicatie.

Personen met ernstige meervoudige beperkingen kunnen geen beroep doen op de meeste compensatietechnieken vermits ze zowel motorisch als cognitief heel beperkt zijn. Men zal dus geen beroep kunnen doen op de compensatietechnieken, maar per persoon individueel moeten op zoek gaan naar mogelijke communicatie- en handelingsvormen, om hem de gewenste ontwikkelingskansen te kunnen bieden (Nakken, 1993 – In Van Opstal, 2003, p. 15). Door deze beperkingen in motoriek en taal lijken personen met ernstig meervoudige beperkingen op het eerste gezicht nauwelijks te reageren op hun omgeving en door hun lichamelijke kwetsbaarheid bestaat het risico dat de aandacht van de opvoeders zich vooral richt op de verzorging (Vlaskamp, 1996 – in Roemer & Van Dam, 2004, p. 25) in plaats van op de relatie en de communicatie. Daar komt bij dat voor de persoon met ernstig meervoudige beperkingen onze gesproken taal en ons gewone handelen niet steeds begrijpbaar zijn (Velthausz, 1987).

Hieruit blijkt dat we Vlaskamp kunnen volgen: “‘Hoewel gesproken kan worden van functiestoornissen en beperkingen van ernstige aard is in onze opvatting het gebruik van de term ‘ernstig’ vooral relationeel van aard (Vlaskamp, 1993, p. 3).” Zij haalde hiervoor inspiratie bij Van Gemert die in zijn toelichting op het gebied ernstig geestelijk gehandicapten de ‘moeilijke verstaanbaarheid’ van het gedrag voor anderen als criterium stelt voor de ernst van de handicap. Hoe hoger de moeilijkheidsgraad van het begrijpen van gedrag van de gehandicapte is, des te ernstiger de handicap. Park (1998) haalt de mogelijkheden aan van personen met ernstig meervoudige beperkingen. Vanuit het kader van de vroege declaratieve communicatie komt naar voor dat deze personen bezig zijn met “showing self; showing objects; giving objects; joint attention; gaze alternation; and one form of pointing” (Park, 1998, p. 114). Wat betreft de sociale gerichtheid bestaan er grote inter-individuele verschillen tussen de personen met ernstig meervoudige beperkingen (Vethausz, 1987).

Vanuit pedagogische en verzorgend perspectief is het belangrijk na te gaan wat de pedagogische vraag van het kind is. Om deze te achterhalen moeten we te werk gaan via een indirect spoor. Uit het gedrag van het kind zullen we de vraagstelling moeten lezen. Hier schuilt dus de mogelijkheid van communicatie bij onze doelgroep (Van Opstal, 2003). Vlaskamp bevestigt dit en formuleert er bij dat de pedagogische vraag lezen bij kinderen met ernstig meervoudige beperkingen is dan zeer moeilijk is door bovengenoemde meerdere beperkingen. (Vlaskamp, 1999 – in Van Opstal, 2003). De communicatie met de persoon, zo zegt Maes (2000), zal dus moeten afgestemd worden op zijn individuele niveau indien we een antwoord willen bieden op zijn (pedagogische) vraag. Hier ligt een grote

verantwoordelijkheid bij de begeleider. Hij heeft de mogelijkheid om te communiceren met personen met ernstig meervoudige beperkingen door responsief te reageren. Sensitieve responsiviteit is een opvoederskenmerk. Ainsworth (1971) definieert sensitief als het opmerken en het juist interpreteren van signalen en het prompt en juist reageren hierop. Bij Leenders (1984) vinden we een definitie voor responsiviteit, dit is de mate waarin en de wijze waarop de ene partner reageert op de signalen van de ander.

Door sensitief te reageren wordt het mogelijk een relatie op te bouwen met personen met ernstig meervoudige beperkingen. Het opbouwen van een relatie is een cruciaal thema in de zorg voor kinderen en jongeren met een ernstig meervoudige handicap (Vlaskamp, 2000). Ouders en professionele begeleiders dienen tegemoet te komen aan de basisbehoeften van deze kinderen (veiligheid, liefde en verbondenheid, waardering en zelfverwezenlijking). Ze moeten alert zijn voor de vaak moeilijk te interpreteren gedragssignalen en deze adequaat beantwoorden. Via de relatie worden ernstig meervoudig gehandicapte kinderen in staat gesteld om hun eigen mogelijkheden te ontdekken en daarvan te genieten en om invloed uit te oefenen op hun omgeving (Vlaskamp, 2000).

Ik kan besluiten met de woorden van Foreman: "The opportunity to communicate, and to have one's communication understood and responded to appropriately by others, is pivotal to the achievement of quality of life for members of this group" (Foreman et al., 2007, p. 223).

1.5 *Kwaliteit van leven*

Sinds enkele jaren is de visie over de hulpverlening aan personen met een handicap hard veranderd. De kerngedachte is dat mensen met een handicap moeten kunnen participeren aan een gewoon leven in een gezin, school, een dag- en vrijetijdsbesteding en de bredere samenleving (Petry et.al., 2004, p. 10). Dit geldt dus ook voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. Ze moeten kunnen participeren aan het gewone leven in een gezin, een school, een dag- en vrijetijdsbesteding en de bredere samenleving. Het zelfde vinden we terug bij Roemer en Van Dam (2004) die extra de nadruk leggen op de behoefte aan sociale verbondenheid van deze personen. Dit is mogelijk door extra ondersteuningsvormen en omgevingsaanpassingen. Daarnaast wordt de nadruk gelegd op het netwerk van sociale relaties. De professionele hulp die personen met beperkingen krijgen dient vraag- en persoonsgericht te zijn. Men beoogt de kwaliteit van leven van deze personen te verbeteren. Kwaliteit van leven is een overkoepelend concept met vele aspecten. Het heeft betrekking op verschillende levensdomeinen: emotioneel welbevinden, interpersoonlijke relaties, materieel welbevinden, persoonlijke ontwikkeling, fysiek welbevinden, zelfbepaling, sociale inclusie en rechten. Kwaliteit van leven is een moeilijk te

definiëren begrip. Het omsluit zowel objectieve als subjectieve componenten (Petry e.a., 2004), waardoor het moeilijk te evalueren is.

De objectieve componenten van kwaliteit van leven kan men nagaan door te zien of de mens zich in goede leefomstandigheden bevindt. Voorbeelden hiervan zijn een goede gezondheid, goede materiële leefomstandigheden, zinvolle vrijetijdsactiviteiten een uitgebreid sociaal netwerk, functionele vaardigheden, keuzevrijheid en deelname aan activiteiten in de samenleving.

Bogdan en Taylor (1990) leggen de nadruk op de subjectieve ervaringen van mensen. De objectieve componenten bepalen niet volledig of de persoon zijn leven aanvoelt als een kwaliteitsvol leven. Deze invulling verschilt van persoon tot persoon en van het ene tijdstip tot het andere. De levenskwaliteit kan dus best begrepen worden in termen van subjectieve gevoelens en belevingen over de eigen levenssituatie. Het verwijst naar de mate waarin iemand tevreden en gelukkig is (Petry e.a., 2004) met zijn bestaan. "A key facet of quality of life is subjective wellbeing which, according to Schalock and Felce (2004), includes two aspects: satisfaction representing the global judgements about one's life, and happiness reflecting positive and negative affects of positive or negative emotions and moods (Petry & Maes, 2006, p.28)." Welbevinden is dus een subjectieve component van kwaliteit van leven. Welbevinden tijdens een activiteit hangt af van de mate waarin iemand kan participeren aan deze activiteit en dus de mate waarin iemand betrokken is op deze activiteit.

Het bewaken van de kwaliteit van leven zowel objectief als subjectief is dus uitermate belangrijk. Het nagaan van de subjectieve component van kwaliteit van leven is echter bijzonder moeilijk. Vermits zowel welbevinden als betrokkenheid belangrijke aspecten zijn om de kwaliteit van leven bij personen na te gaan, zullen deze beide variabelen in onderzoek zeker onderzocht moeten worden. Petry en Maes (2006) ontwikkelden de vragenlijsten 'affectief communicatief profiel' en 'communicatief profiel m.b.t. betrokkenheid' voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. Via deze vragenlijst kan men een zicht krijgen op het (on)welbevinden en het al dan niet betrokken zijn van deze personen op elk tijdstip, waardoor men zich een beeld kan vormen van de subjectieve component van kwaliteit van leven. De vragenlijst wordt uitgebreid besproken in hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 2: Multi-sensory Storytelling

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt MSST toegelicht. Hierbij wordt eerst ingegaan op het nut van verhalen vertellen, meer specifiek op het nut van verhalen vertellen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen. Vervolgens worden andere verhaalprojecten bij deze doelgroep kort overlopen. Tenslotte wordt uitgebreid stilgestaan bij de methodiek van MSST, zoals die tijdens het onderzoek is toegepast.

2.2 Waarom vertellen we verhalen?

“Toen de eerste mensen verhalen begonnen te maken om aan elkaar te vertellen, kwam er een eind aan de Chaos. Taal legde vast wat een enkeling ooit bij toeval ontdekte: dat een stam bleef drijven, dat stenen vuur konden maken. Taal ontwierp de wapens tegen verscheurende dieren. Taal onderscheidde donker van licht en aarde van water. Taal creëerde eenheid en tweestrijd, meesters en slaven. Taal leerde tellen, meten wegen. Taal vond het wiel uit. Mensen bedachten woorden voor al wat ze konden beheersen (Dros, 2004, p. 9).”

Het vertellen van verhalen is eigen aan de menselijke natuur. Sinds het ontstaan van de mens zijn ze de manier om kennis en cultuur aan de volgende generatie mee te geven. Dit geldt in onze hedendaagse samenleving, met bijzonder veel middelen om kennis over te dragen nog steeds. “Lezen geeft kinderen toegang tot het (collectieve) patrimonium. Oude mythen, legenden, sprookjes en fabels brengen hen in contact met wat eerder werd verteld. Op die manier wordt er actief aan cultuuroverdracht gedaan (Leysen, 2004, p. 252).”

Volgens sommige onderzoekers reiken de gevolgen van het vertellen van verhalen veel verder dan het geven van toegang tot een collectief patrimonium. “Verhalen (al dan niet sterk visueel ondersteund) prikkelen het voorstellingsvermogen, de mondelinge taalvaardigheid, de sociaal-emotionele ontwikkeling, het concentratievermogen, de denkontwikkeling, de visuele waarneming, enzovoort (Verheyden, 2004, p.79).”

Vooraf voor de ontwikkeling van taal wordt het aanbieden van verhalen, al dan niet in boekvorm, als uitermate belangrijk aanzien. Er is dan ook veel onderzoek gebeurd naar welke verhalen het beste worden aangeboden om de taalontwikkeling zo goed mogelijk te

stimuleren. Van den Branden geeft de belangrijkste eigenschappen van goed taalaanbod weer. “Taalaanbod wordt wel eens de motor van taalverwerving genoemd. Dat het taalaanbod ‘rijk’ moet zijn, heeft zowel betrekking op de kwantiteit (hoeveelheid) als op de kwaliteit. ... Het taalaanbod kan snel begrijpelijk worden gemaakt als het vastgehangen wordt aan: visuele voorstellingen, persoonlijke ervaringen van de kinderen, kennis van de wereld van de kinderen en taal die de kinderen al verworven hebben. (Van den Branden, 2004, p 104 – 105).”

Verheyden legt dan weer de nadruk op herhaling. Herhaling om de herkenbaarheid en zo de betrokkenheid te verhogen. “Herhaling. Schrik er niet voor terug om een prentenboek een aantal keer voor te lezen. Kinderen hebben behoorlijk wat tijd nodig om de vele facetten van een verhaal te laten doordringen; zeker voor taal en tekst is herhaling belangrijk (Verheyden, 2004, p.79).”

We moeten er echter voor opletten, zo waarschuwt Godot, dat we verhalen niet enkel om het nut gaan aanbieden. “In pedagogische contexten heeft men met verhalen meestal meer dan alleen maar esthetische ervaringen op het oog. ‘ze moeten er ook iets van leren.’ (Godot, 2003, p. 124).” Want een andere dimensie aan het verhaal is misschien nog veel belangrijker. “Verhalen kunnen boeien en alleen al daarom worden ze nog dagelijks verteld ... Gewoon omdat het leuk is. Verhalen hebben iets moois en dat is genoeg om er zo van te houden (Godot, 2003, p. 124).”

Leysen stelt dat verhalen ons zo boeien omdat ze een nieuwe wereld aanbieden. Lezen tilt de lezer op uit de beperktheid van de dagelijkse leefwereld en laat hem toe, hier en nu, de grenzen er van af te tasten, te overschrijden en een nieuwe belevingswereld te betreden waarin alles mogelijk wordt (Leysen, 2004).

Een belangrijk element in het verhaal om in een nieuwe belevingswereld te treden is herkenning. We moeten iets van onszelf herkennen in het verhaal om het boeiend te maken. “Verhalen hebben dus een esthetische dimensie, maar beroepen zich ook op onze herkenning van het thema en bieden zo ook een boodschap. Op die manier worden verhalen meeslepend en slagen zij erin al gauw reacties te ontlokken. (Godot, 2003, p. 125)” Dit is een zeer belangrijk element in het verhaal. Het verhaal dient niet wetenschappelijk onderbouwd te zijn, het draait niet om de juistheid, volgens Godot. Tenslotte doet het verhaal geen uitspraak over waarheid en onwaarheid, maar is het de lezer te doen om herkenbaarheid (Godot, 2003, p. 235).

2.3 *Waarom vertellen we verhalen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen?*

Er rijst heel wat twijfel wanneer verhalen vertellen betrokken wordt op personen met ernstig meervoudige beperkingen. De belangrijkste reden voor deze twijfel is dat deze personen geen taal hebben. Het taal- en abstractievermogen is bij deze personen niet voldoende ontwikkeld om het verhaal te verstaan.

Park (1989) maakt een mooie vergelijking om deze bewering te weerleggen. Hij vergelijkt het voorlezen van verhalen met het beluisteren van muziek. We verstaan niet altijd wat er gezongen wordt en we kunnen de muziek niet altijd decoderen, en toch verlenen we betekenis aan deze muziek. Begrijpen komt voor verstaan in de enge zin. Hetzelfde geldt voor verhalen: we hoeven niet alles te verstaan om er betekenis uit te halen. Toegang tot literatuur is dus niet enkel afhankelijk van de conventionele betekenis van geletterdheid. Grove en Park stellen ook dat verhalen vertellen een unieke menselijke activiteit is. Ze geven enkele redenen waarom verhalen verteld worden aan kinderen met diepe verstandelijke beperkingen. Ten eerste reflecteert literair werk op hun sociale context en kan daardoor culturele identiteit en waarden exploreren. Ten tweede gaat literatuur over mensen en geeft de kans fantasie en empathie te ontwikkelen door andere werelden voor te stellen. Tenslotte, zo stellen Grove en Park, is een vertelling 'a primary act of mind' waardoor we aangezet worden ons eigen verhaal te vertellen (Park, 1998). De belangrijkste reden om verhalen te vertellen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen is echter dat we hen moeten stimuleren om te participeren aan die ervaringen die 'uniquely human' zijn (Ware, 1994, in: Park, 2001).

Toch gaan de effecten van verhalen vertellen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen verder dan enkel participeren aan menselijke activiteiten. Vertelactiviteiten brengen veel kansen met zich mee waarbij personen met ernstig meervoudige beperkingen worden aangemoedigd om verschillende objecten op niet-functionele wijze vast te houden en te manipuleren. Op die manier worden explorerende activiteiten gecreëerd met een open einde. Door deze exploratie en gebruik kunnen objecten, binnen de context van de vertelactiviteit, geleidelijk aan betekenis krijgen en zo 'objects of reference' worden (Park, 2001).

Zoals we reeds zagen in het hoofdstuk over de doelgroep van deze verhandeling, is de beleving van personen met ernstig meervoudige beperkingen vooral lichaamsgebonden. Dit

betekent dat ze nood hebben aan sensorische activiteiten (Marcoen, 1982). Dit wil zeggen dat zintuiglijke waarnemingen (via gehoor, gezicht, smaak, reuk en tast) en bewegingservaringen een centrale plaats horen in te nemen in de activiteiten. Verhalen vertellen is een manier waarop heel gericht aan de slag kan worden gegaan met de sensorische beleving en waarbij deze personen uitgenodigd worden om objecten te manipuleren. Dit zal nog duidelijker worden in de loop van dit hoofdstuk. Deze gerichte sensorische beleving en manipulatie van objecten, kan op positieve wijze hun ontwikkeling zowel op cognitief, motorisch als communicatief vlak beïnvloeden.

We merkten tijdens de literatuurstudie (Vlaskamp, 1993) op dat er enkel een heel beperkt aanbod is voor deze doelgroep. Leefgroepen zijn regelmatig onderbezet, zowel in aantal begeleiders als in kennis en vaardigheden. En de tijd, die voor personen met ernstig meervoudige beperkingen wordt besteed, wordt dikwijls ingevuld door louter verzorgende activiteiten in plaats van ontwikkelingsstimulerende activiteiten. Activiteiten waar deze doelgroep zoveel nood aan heeft. De begeleiders weten niet altijd waar ze nog inspiratie vandaan moeten halen om nieuwe dingen te doen met deze personen doordat ze op zoveel vlakken beperkt zijn. Het vertellen van verhalen kan helpen om aan deze problemen mee een uitkomst te bieden. Het vertellen van een verhaal is iets dat altijd en overal toegepast kan worden. Vertellen vraagt ook niet zoveel voorbereiding van de begeleider. Een vertelactiviteit kan dode momenten vullen. Elke activiteit die een meerwaarde kan bieden aan deze doelgroep is dus zeer welkom bij de begeleiders. Het is dus van groot belang om de activiteiten die aangepast zijn aan de doelgroep, verder te optimaliseren en te onderzoeken of ze een meerwaarde kunnen bieden aan personen met ernstig meervoudige beperkingen.

2.4 Methodes om verhalen te vertellen aan personen met ernstig meervoudige beperkingen

In deze paragraaf zal ik verschillende methodes, om literatuur bij personen met ernstig meervoudige beperkingen te brengen, inventariseren en achtereenvolgens bespreken.

2.4.1 Eerste methode: Inclusive Literacy

Het onderzoek van de universiteiten van Birmingham, Manchester Metropolitan en Plymouth naar de toepassing van het leren van alfabetisme of geletterdheid bij kinderen met ernstige leerstoornissen, gaat voor een deel over kinderen met diep verstandelijke beperkingen. De meeste scholen voor deze kinderen gebruiken nog de conservatieve definitie van geletterdheid: "Literacy unites the important skills of reading and writing (DfEE, 1998)". Toch bleek uit klasobservatie bij deze doelgroep dat het materiaal dat de leerkrachten gebruiken om voor te lezen voornamelijk sensorisch van aard is. Sommige delen van de 'literacy'-lessen waren puur communicatief en kwam dikwijls vanuit het kind zelf.

Het belangrijkste idee dat zich ontwikkelde tijdens dit onderzoek was het idee van 'inclusive literacy', daar de conservatieve definitie van literacy niet opgaat voor deze doelgroep; ze gaan nooit leren lezen of schrijven. Ze identificeerden verschillende manieren van verhalen vertellen behorend tot inclusive literacy: objects of references, life quilts and life boxes, sensory stories and multimedia activities, en film-making and drama. (Lacey, 2006, p.11)

2.4.2 Tweede methode: Drama Spelen

Keith Park is leraar bij Sense, the National Deafblind Rubella Association, in de UK. Zijn taak is delen van het curriculum te laten aansluiten voor kinderen met ernstig meervoudige beperkingen.

Park (1998) vroeg zich af in hoeverre het mogelijk is toegang te voorzien tot de gemeenschappelijk culturele erfenis voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. Hij vraagt zich tegelijkertijd af waarom we deze doelgroep toegang moeten geven tot de culturele erfenis. Hij vindt hierop een antwoord bij Ware (1994). Ware suggereert dat bij het uitzoeken van activiteiten voor personen met ernstig mentale beperkingen het doel moet zijn: "to enable the child to participate in those experiences which are uniquely human", waarvan één verhalen vertellen mag zijn. Park verwijst ook naar Willis (1993) die stelt dat in alle samenlevingen op de wereld gedurende duizenden jaren volksverhalen, mythen en legenden hebben bestaan en voortbestaan om mensen in staat te stellen menselijke ervaringen te delen. Dan komt Park op het punt dat gesteld zou kunnen worden dat het taalgebruik in literatuur te moeilijk is voor deze doelgroep. Hij geeft hier een antwoord op door te stellen dat de betekenis van een tekst niet voortkomt uit het decoderen van de tekst maar door het direct ervaren van de taal. Hij haalt ook de vergelijking aan met muziek; de betekenis van muziek komt niet voort uit het decoderen van de noten, maar door de muziek op zich. Dus waarom zouden we de 'muziek van woorden' ook niet als iets plezierig beschouwen?

Zo creëerde Park 'Dickens for all' om intentionele communicatie van gevoelens en ideeën aan te moedigen die voortkomen uit interactie. Zulk een drama-spel, gebaseerd op ritmes en klanken, voorziet een context waarin kinderen aangemoedigd worden om vroege declaratieve communicatievaardigheden te ontwikkelen en een kader waarin het mogelijk is de complexe relatie te onderzoeken tussen personen met ernstig meervoudige beperkingen en vroege declaratieve communicatie.

Park werkte zulk een drama-spel uit aan de hand van 'A Christmas Carol' van Dickens. Dit drama-spel is voor alle leeftijden, volgens Park, en kan gelijk wanneer worden uitgevoerd met weinig benodigdheden, speciale kennis of kennis van drama of literatuur van de negentiende eeuw. Tijdens het drama-spel kijken of wijzen de personen met ernstig mentale beperkingen naar een bepaald object of gebeurtenis om duidelijk te maken dat er iets gaat gebeuren. (Park, 1998, p. 114 -118). Gelijkaardige projecten zijn Homer's Odysseus, Cinderella, Oliver Twist en Shakespeare's Romeo and Juliet en Macbeth ontworpen door Park en Grove. Al deze drama-spelen zijn gebaseerd op ritme, herhaling en antwoord. De doelen van de verhaalfragmenten zijn: gedeelde aandacht, anticiperen, zichzelf tonen, beurt nemen,... De onderzoekers merkten op dat de personen na een tijdje in hun speelhoek elementen van het verhaal nabootsten. Park heeft het drama van Oliver Twist geëvalueerd aan de hand van een eigen aangepaste versie van het kader beschreven door Grove (1998). Dit kader is een inclusief model om ervaring te evalueren, beginnend met het ervaren, simpelweg aanwezig zijn bij de activiteit, tot betrokkenheid en prestatie, actieve participatie en geven van opmerking op de activiteit (Park, 2001).

Er zijn vier leidende principes in de aanpassing van Oliver Twist die Grove als volgt beschrijft (Park, 2001, p. 19):

1. Literatuur beschrijft de ontwikkeling van gevoel en verbeelding, zowel als de kritische mogelijkheden. Invloed en engagement zijn centraal om te antwoorden op literatuur.
2. Toegang tot literatuur is niet afhankelijk van geletterdheid. Drama en multi-sensoriële presentaties zijn verantwoorde manieren naar ervaring van verhalen, poëzie en drama. Handgebaren en symbolische systemen zouden naast het gesproken woord gebruikt moeten worden om de betekenis te ondersteunen.
3. Het is mogelijk om de personen met ernstig meervoudige beperkingen iets van de tekst te laten ervaren, zelfs wanneer ze niet alles kunnen vatten.
4. Vatten houdt meer in dan verstaan. Personen die de betekenis niet kunnen decoderen kunnen wel in staat zijn betekenis te ondervinden door herhaalde associaties en gevolgtrekking.

2.4.3 Derde methode: Disgusting Sensory Stories

Well's heeft sensorische verhalen voor personen met ernstige mentale beperkingen ontwikkeld via multimedia. Deze heeft hij gratis downloadbaar op internet gezet. De verhalen die hij heeft ontwikkeld zijn absurd en redelijk complex. Felle kleuren en geluiden trekken de aandacht. De verhalen verlopen traag zodat de cliënt tijd heeft om de zaken in zich op te nemen. Een voorbeeld van een verhaal kan men vinden op: <http://www.sunderlandschools.org/portland/Petes-stuff>.

2.4.4 Vierde methode: Bag Books

De Bag Books of de tactiele verhalen van Chris Fuller zijn de inspiratiebron bij uitstek geweest voor de creatie van de multi-sensory stories door Pamis. Chris Fuller heeft reeds 24 jaar ervaring in het werken met kinderen met ernstig meervoudige beperkingen. Tijdens één van haar lessen aan deze personen begon ze spontaan een geanimeerd verhaal te vertellen aan de hand van voorwerpen. Dit gaf zulk een positieve reactie teweeg dat ze besloot dit idee verder uit te werken. Zo ontwikkelde ze de Bag Books.

Bag books zijn multi-sensoriële verhalen waar de zinnen op A3-formaat platen gedrukt zijn in felle kleuren met op elke plaat een voorwerp. De platen zitten in een grote doos met felle kleuren. De verhalen worden in groep voorgelezen. De platen/bladzijden worden telkens in dezelfde volgorde aangeboden met de zelfde strikt herhaalde tekst erbij. De plaat wordt aan elk kind in de groep doorgegeven en de zin wordt er telkens bij herhaald. Ze worden interactief verteld via acties en emoties eerder dan via de woorden en prenten. De verhaallijn en de ontknoping zijn voor de hand liggend en eenvoudig. Ook het taalgebruik is eenvoudig. De verhalen zijn fantasieverhalen. Ze gaan bijvoorbeeld over een prinses, over een jongen die niet wil opstaan, over een boekverkoper, ... Ze kunnen leuk gevonden worden zonder dat ze begrepen worden. Door de herhaling krijgen de personen met ernstig meervoudige beperkingen plezier in datgene wat verwacht wordt. Fuller wil ook de nadruk leggen op het plezier dat kan beleefd worden, naast het bijleren en ontwikkelen.

Fuller gaat er van uit dat deze verhalen de personen met ernstig meervoudige beperkingen motiveren om te reageren, om hun gezichtsexpressie te wijzigen, te reiken en aan te raken, te onderzoeken en te beheersen (Fuller, 1989, p. 1). Van zodra de verhalen vertrouwd worden voor deze personen wordt er nauwkeurig op toegezien dat ze initiatief nemen om te bewegen in de richting van het boek en ze krijgen ruim daarvoor de tijd. Wanneer de persoon met ernstig meervoudige beperkingen glimlacht of heel rustig toeziet, kan de verteller hem bevestigen: 'Good boy/girl, you know about the page don't you'. Het

belangrijkste is niet wat er gezegd wordt, maar het feit dat hun repliek beantwoord wordt. Dit zal hen aanmoedigen nogmaals te reageren. Daar voegt Fuller nog aan toe dat we ons allemaal bewust zijn van het feit dat hoe meer een kind reageert, hoe meer aandacht het krijgt (Fuller, 1989, p.1).

2.5 De methodiek multi-sensory storytelling

2.5.1 Pamis

Methodiek van Multi-sensory storytelling (MSST¹), door Pamis ontwikkeld, is geïnspireerd op de Bag Books van Chris Fuller. Pamis is een erkende 'charity' (Pamis, 2004) in het Verenigd Koninkrijk, die zich toespitst op de noden van kinderen en volwassenen met ernstige meervoudige beperkingen en hun opvoeders. Pamis heeft als missie informatie, ondersteuning en advies te bieden aan families en opvoeders van deze doelgroep. Ze faciliteren ook de deelname van betrokkenen in het lokaal en nationaal beleid en ze voeren campagnes om te sensibiliseren.

2.5.2 Multi-sensory storytelling: Visie

Pamis gaat er van uit dat de geletterdheid gestimuleerd wordt door deze multi-sensory stories. De kinderen gaan in interactie, ze richten hun aandacht, beleven plezier, ze luisteren, herkennen en verstaan en ze leren. Ze leren ook anticiperen op een gebeurtenis, maar hebben vooral veel pret!

Daarnaast zorgt dit project er voor dat er een diepere samenwerking is tussen ouders en begeleiders met een gedeelde focus op specifieke leerdoelen en nieuwe vaardigheden. Door dit project is er een bibliotheek van persoonlijke sensorische verhalen aangelegd (Lamb, 2007).

2.5.3 Multi-sensory Stories: Materiaal

Multi-sensory stories zijn verhalen die zowel qua vorm als qua inhoud op maat van de cliënt zijn gemaakt. Ze bestaan uit acht of minder pagina's bestaande uit neutrale kleuren om de

¹ Om het lezen van deze verhandeling vlotter te maken, zullen we multi-sensory storytelling vanaf hier afkorten als MSST.

aandacht niet van het voorwerp af te leiden. De zinnen van het verhaal zijn geschreven op een aparte vertelkaart. Bij elke pagina horen minder dan vier korte en compleet afgeronde zinnen. Het is belangrijk dat de zinnen niet uit een woordenvloed bestaan. Op elke pagina bevindt er zich een aandachttrekkend voorwerp. Het voorwerp is ten volle afgestemd op de gesproken zin er bij. De verteller moet zich aan de zinnen houden, maar om de persoon te stimuleren mag een pagina meerdere keren worden aangeboden.

De beige kartonnen doos waarin de pagina's of vertelplaten zitten komt overeen met de cover van een 'normaal' boek (Pamis, 2002a). Op de doos bevindt zich de titel en een tactiel symbool dat verwijst naar het de inhoud van het boek. Dit wordt gebruikt om de herkenning te vergroten en het uiteindelijk mogelijk te maken dat de cliënt kan kiezen tussen boeken.

2.5.4 Multi-sensory storytelling: Procedure

Er gelden een aantal regels waaraan de verteller zich moet houden tijdens het vertellen van het verhaal. Ten eerste dient hij expressief voor te lezen. Dit wil zeggen dat hij met intonatie, stembuigingen en toonhoogte vertelt. Hij spreekt traag, gebruikt pauzes en voorziet tijd voor akoestische ontwikkelingen. Ten tweede is het belangrijk dat de verteller zich houdt aan de verhaallijn. Hij mag niet naar believen bij de tekst improviseren. Aanmoedigen is echter wel van belang om de persoon te laten reageren en interageren op en met de stimulus.

Ten derde is het van belang dat de voorwerpen altijd op dezelfde manier worden aangeboden binnen het gezichtsveld, gehoor- of reikbereik van de cliënt. Tot slot is het noodzakelijk voor ogen te houden dat vertellen een actief proces is. Niet enkel de verteller maakt het verhaal, maar ook de persoon met ernstig meervoudige beperkingen draagt bij tot een succesvol verhaal.

2.5.5 Multi-sensory storytelling: Inhoud

Pamis specialiseerde zich in 'real lives: real stories'. Deze real stories zijn gepersonaliseerde verhalen. Dit wil zeggen dat het verhalen zijn over het kind ontwikkeld door ouders en begeleiders gebaseerd op reële ervaringen van het kind, zoals 'Hazel on Holiday', 'Catherine's day at the farm', enzovoort. Belangrijk hierbij is dat de naam van het kind in elke zin en in de titel wordt gebruikt, daar reageren de personen met ernstig meervoudige beperkingen meestal goed op.

De tactiele symbolen/voorwerpen ondersteunen het persoonlijk verhaal. In het verhaal zijn er in overeenstemming met de betrokkenen leerdoelen ingebouwd. Deze zijn niet noodzakelijk,

maar kunnen het verhaal extra verrijkend maken. Een voorbeeld van een leerdoel is leren kiezen tussen twee voorwerpen.

Pamis heeft bij elk 'real storie' een gelijkaardig fotoboek ontwikkeld dat het verhaal verteld.

2.5.6 Multi-sensory Storytelling: Resultaten

Pamis verrichtte reeds onderzoek naar de effecten van en tevredenheid van leerkrachten en ouders over MSST. Ze produceerden 50 gepersonaliseerde multi-sensory stories en ze ontwikkelden een vragenlijst om de voordelen van multi-sensory storytelling in kaart te brengen. Daarnaast selecteerden ze tien vertellers van verhalen aan cliënten. Deze werden tijdens het voorlezen op verschillende tijdstippen gefilmd. Ook de ouders van deze cliënten werden op verschillende tijdstippen gefilmd tijdens het vertellen van het verhaal.

Uit de vragenlijsten kwam naar voor dat alle deelnemers denken dat de cliënten voordeel haalden uit hun project. Negenentachtig procent van de ouders scoorde het plezier van hun kind tijdens het voorlezen als hoog of heel hoog. Achtentachtig procent van de ouders en tachtig procent van de leerkrachten vond dat de cliënt succesvol tot zeer succesvol was in het bereiken van de individuele leerdoelen. Alle leerkrachten en ouders waren op het einde zeer tevreden over hun verhaal. Uit de analyses van de video's bleek dat er een toename was in gedragsmatige reacties en aandacht van de eerste sessie ten opzichte van de achtste. Hieruit werd besloten dat de cliënten door het vertellen van de verhalen gemotiveerd worden om meer te reageren. Deze toename interpreteerden de onderzoekers van Pamis als een toename in vreugde en herkenning van het verhaal. Daarenboven ontdekten ze dat de cliënten communicatieve reacties uiten zoals gevoelens delen en erkennen en expressief vocaliseren. Sommige cliënten demonstreerden ook cognitieve reacties die geïnterpreteerd konden worden als herkenning, anticipatie en keuze maken tussen twee voorwerpen. Motorische reacties, als strelen en raken, kon men ook terugvinden in de video-opnames. Bij de tien gefilmde cliënten kon men minstens twee van de hierboven beschreven reactietypes terugvinden. De meesten onder hen toonden voorbeelden van alle reactietypes (Pamis, 2002b).

2.5.7 Sensitive Stories

Naast dit 'real lives: real stories'-project is er vanuit Pamis het idee van 'sensitive stories' gegroeid. Bij de sensitieve verhalen wordt de techniek van multi-sensory storytelling gebruikt om gevoelige onderwerpen te verduidelijken bij personen met ernstig meervoudige beperkingen. De sensitive stories gaan over levensechte gebeurtenissen zoals verlies,

overlijden, seksualiteit, opgroeien, lichamelijk bewustzijn, enzovoort. Elk onderwerp dat door ouders opvoeders of leerkrachten als 'moeilijk' bestempeld wordt komt in aanmerking.

Met dit project wil Pamis nagaan of deze verhalen kunnen bijdragen aan een begrip van deze gevoelige onderwerpen (Pamis, 2004). Dit lijkt een bijzonder interessant onderwerp voor toekomstig onderzoek.

2.5.8 Multi-sensory storytelling in Vlaanderen

Zoals we vanuit het project van Pamis kunnen zien, lijkt MSST een heel zinvolle activiteit voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. We zouden er dus van kunnen uitgaan dat MSST ook voor deze doelgroep in Vlaanderen een zinvolle activiteit kan zijn. In Vlaanderen bestaat MSST echter nog niet en zijn er ook geen gelijkaardige projecten te vinden. In Engeland is er, zoals we in de vorige paragraaf zagen reeds onderzoek geweest, maar dit onderzoek bleef echter vrij beperkt en kleinschalig. Zo kwam Multiplus op het idee deze methode in Vlaanderen over te nemen en te onderzoeken.

2.5.9 Multiplus

Multiplus, met Anneleen Penne als coördinator, is een expertisecentrum rond personen met ernstige meervoudige beperkingen. Het werd onder leiding van prof. Maes en prof. Petry opgericht in oktober 2006 en wordt voor een periode van drie jaar gefinancierd door Stichting Marguerite Marie Delacroix. Met de naam 'Multiplus' willen ze verwijzen naar de mogelijkheden van mensen met ernstige meervoudige beperkingen én de meerwaarde die ze met het expertisecentrum willen bieden voor de praktijk (www.multiplus.be).

Multiplus heeft als algemene doelstelling het verbeteren van de kwaliteit van leven van personen met ernstige meervoudige beperkingen en ondersteuning van de doelgroep (Maes, 2007). Ze beogen dit te doen door het verspreiden en bevorderen van kennis en expertise bij hulpverleners, ouders en derden. De werking van Multiplus gebeurt aan de hand van vier pijlers: informatieverspreiding en –uitwisseling, praktijkgericht onderzoek, vorming en advies en sensibilisatie.

2.5.10 Probleemstelling rond MSST vanuit Multiplus

Zoals we reeds zagen, werd vanuit Multiplus het idee gecreëerd om MSST in Vlaanderen te ontwikkelen wetende dat MSST een heel zinvolle activiteit is met belang voor personen met

ernstig meervoudige beperkingen, zoals is gebleken in de UK. Multiplus wou in haar onderzoek een stapje verdergaan dan Pamis en onderzoeken wat opvoeders over de methodiek van Pamis denken in Vlaanderen en wat het effect van MSST kan zijn op de kwaliteit van leven van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen.

Tijdens de ontwikkeling van de multi-sensory stories in Vlaanderen, werden kleine veranderingen aangebracht in de methodiek zoals die in de UK wordt toegepast. Voorbeelden hiervan zijn dat de beige kartonnen doos een rode plastic doos is geworden en dat aan de begeleiders werd gevraagd zich strikter te houden aan de uitgeschreven tekst dan gewoonlijk in de UK gebeurt. Deze veranderingen zijn echter detailveranderingen. Verder werd de methodiek toegepast zoals uitgewerkt door Pamis. Belangrijk hierbij is dat Multiplus enkel onderzoek beoogde naar de 'real stories' van Pamis, de 'sensitive stories' werden in hun onderzoek niet meegenomen.

2.6 *Besluit*

Voor personen met ernstig meervoudige beperkingen zijn heel weinig activiteiten beschikbaar. Vanuit eerdere vertelactiviteiten is gebleken dat dit een zeer fijne en zinvolle activiteit is voor deze doelgroep. Pamis ontwikkelde de methodiek van MSST, die heel zinvol is gebleken voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. In Vlaanderen, merkte Multiplus op, bestaat MSST niet en is er nooit eerder onderzoek naar gedaan. Dit wekte bij Multiplus de interesse om dit in Vlaanderen op te starten en na te gaan of MSST bijdraagt aan de kwaliteit van leven van deze personen en om te onderzoeken hoe de begeleiders van personen met ernstig meervoudige beperkingen tegenover deze methodiek staan.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksopzet

3.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk wordt eerst de probleemstelling van het onderzoek naar MSST nader belicht. Deze probleemstelling krijgt vorm in de onderzoeksvragen. In de paragraaf operationalisering van de onderzoeksvariabelen worden de aangehaalde termen besproken en wordt overlopen welke instrumenten we gebruiken.

Hierna wordt de geselecteerde onderzoeksgroep uit personen met ernstig meervoudige beperkingen besproken. Vervolgens worden de gebruikte methoden, om antwoorden te vinden op de onderzoeksvragen, nagegaan. Nadien wordt weergegeven hoe de verkregen data worden verwerkt en hoe het proces van het onderzoek verlopen is.

3.2 *Probleemstelling*

Zoals we reeds in het vorig hoofdstuk hebben gezien (hoofdstuk 2), lijkt MSST in de UK een heel zinvolle activiteit voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. We zouden er dus van kunnen uitgaan dat MSST ook voor deze doelgroep in Vlaanderen een zinvolle activiteit kan zijn. In Vlaanderen bestaat MSST echter nog niet en zijn er ook geen gelijkaardige projecten te vinden.

Vanuit Multiplus, het expertisecentrum opgericht vanuit het Centrum voor Gezins- en Orthopedagogiek van de KULeuven, kwam het idee om MSST in België te ontwikkelen. Daarbij wou Multiplus nagaan of MSST een bijdrage levert aan de kwaliteit van leven van de persoon met een ernstig meervoudige handicap. Zoals we reeds zagen, tijdens de bespreking van kwaliteit van leven bij personen met ernstig meervoudige beperkingen in hoofdstuk één, zijn zowel welbevinden en betrokkenheid belangrijke parameters in het nagaan van deze kwaliteit van leven. Het is daarom belangrijk om te onderzoeken of MSST van invloed is op het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt. Stijgt het welbevinden en de betrokkenheid dan stijgt immers ook de kwaliteit van leven.

Vermits dit een volledig nieuw project is in Vlaanderen is Multiplus ook geïnteresseerd in de opinie van de begeleiders over de methodiek van MSST en in wat er geoptimaliseerd kan worden aan deze methodiek.

3.3 Onderzoeksvragen

Vanuit deze probleemstellingen ontstaan er twee luiken van onderzoeksvragen. Ten eerste vragen in verband met de methodiek van MSST en ten tweede vragen in verband met de effecten van MSST.

In het methodiekonderzoek wordt onderzocht hoe de toepassing van de methodiek van MSST verloopt en hoe deze methodiek kan worden verbeterd.

Dit leidt tot de volgende onderzoeksvragen

- Hoe beoordelen de begeleiders de methodiek van MSST?
- Is de methodiek van MSST voor verbetering vatbaar en zo ja, hoe?

In het evaluatieonderzoek wordt het effect van MSST op het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt nagegaan.

De onderzoeksvragen zijn de volgende:

- Wat is het effect van MSST op het welbevinden van de cliënt volgens de begeleider doorheen de sessies?
- Wat is het effect van MSST op de betrokkenheid van de cliënt volgens de begeleider doorheen de sessies?
- Is er een verschil in het welbevinden van de cliënt voor de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?
- Is er een verschil in de betrokkenheid van de cliënt voor de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?

Het evaluatie onderzoek, dat in deze verhandeling gevoerd wordt, gebeurt aan de hand van de onderzoeksvariabelen welbevinden en betrokkenheid. Deze twee variabelen zijn, zoals we reeds zagen in de vorige paragraaf, elementen om de kwaliteit van leven van personen met ernstig meervoudige beperkingen na te gaan.

In dit onderzoek werd het welbevinden van de cliënt opgevat als een dimensioneel gegeven dat weergegeven kan worden op een continuüm. Aan de ene kant van het continuüm bevindt zich positief welbevinden dat verwijst naar het uiten van positieve emoties zoals tevredenheid, plezier, vreugde, positieve spanning, opwinding of verwachting. Aan de andere kant van het continuüm staat negatief welbevinden dat verwijst naar het uiten van negatieve stemmingen zoals ontevredenheid, negatieve spanning of opwinding, onrust, angst, verdriet, boosheid en protest. In het midden van het continuüm bevindt zich een neutrale toestand van welbevinden.

Betrokkenheid schetsten we ook op een gelijkaardig continuüm. Aan de ene kant van het continuüm bevindt zich negatieve betrokkenheid dat verwijst naar ongeïnteresseerd, afwezig, verveeld of afgeleid zijn, vooral met zichzelf bezig zijn, zich afwenden, weigeren of zelfs weggooien van materiaal, wegduwen van materiaal of begeleider, afweren, protesteren, “neen” uitdrukken, schade berokkenen of ander onaangepast gedrag. Aan de andere kant situeert zich positieve betrokkenheid dat betekent dat de cliënt interesse uitdrukt, aandacht toont, geboeid is, luistert, naar het materiaal kijkt, reikt of grijpt, zelf handelingen met het materiaal uitvoert of tot exploratie komt. In het midden van dit continuüm bevindt zich de neutrale toestand van betrokkenheid. Dit betekent dat de cliënt noch actief participeert, noch een duidelijk afwerende houding aanneemt.

3.4 *Onderzoeksgroep*

3.4.1 Selectiecriteria en –procedure

De onderzoeksgroep bestaat uit twintig personen - zowel kinderen als volwassenen - met ernstig meervoudige beperkingen en hun begeleiders. Om tot een betrouwbare doelgroep te komen, werden er drie inclusiecriteria gesteld: één voor de cliënt, één voor de begeleider en één voor de voorziening.

Ten eerste moesten de deelnemers ernstig meervoudige beperkingen hebben. Dit wil zeggen dat er minimaal sprake is van een combinatie van de drie groepen van beperkingen: ernstige cognitieve beperkingen, ernstige tekorten in sociaal aanpassingsgedrag en ernstige beperkingen op vlak van het sensorisch en/of motorisch functioneren. Ten tweede moesten de begeleiders aanwezig zijn op de infonamiddag, georganiseerd door Multiplus (meer informatie hierover volgt verder in dit hoofdstuk). Tot slot mochten er niet meer dan twee cliënten per voorziening participeren aan het onderzoek. Om efficiënt tot deze doelgroep te komen werden scholen en voorzieningen gecontacteerd via de intervisiegroep van orthopedagogen/psychologen die reeds jaren vanuit het centrum voor Gezins- en Orthopedagogiek wordt gecoördineerd.

3.4.2 Deelnemende onderzoeksgroep

Uiteindelijk namen elf scholen en voorzieningen verspreid over heel Vlaanderen deel aan het onderzoek. De volgende voorzieningen participeerden aan het onderzoek: BuO Zonnehart, De As, De Eglantier, Delacroix, De Lovie, De Poel, Ganspoel, Het veer, Huize Eyckerheyde,

Sint Oda - het Heultje en VOC Rozenweelde. De voorzieningen kozen zelf, één of twee cliënten, die voldeden aan de hierboven omschreven voorwaarden, uit hun totale populatie om te participeren aan het onderzoek.

De onderzoeksgroep bestond uit twintig cliënten. Bij elke cliënt lag het ontwikkelingsniveau onder de twee jaar en zes maanden, toch treden er nog grote verschillen op tussen de mogelijkheden van de cliënten.

De leeftijd van de doelgroep ligt tussen de drie en de veertig jaar, waarvan 50% (n = 10) vrouwen en 50% mannen. 90% (n = 18) van de cliënten hebben een ontwikkelingsleeftijd onder de twee jaar, van 10% (n = 2) is de ontwikkelingsleeftijd niet bekend. Alle cliënten hebben motorische problemen, waaronder spastische quadriplegie, hypotoon, cervicodorsale kyfose discrete scoliose, en zo verder. Daarbij komen meerdere sensorische problemen: 25% (n = 5) is slechtziend, 20% (n = 4) is blind, 5% (n = 1) heeft geen dieptezicht, 20% (n = 4) vertoont strabisme en 10% (n = 2) is slechthorend. Naast deze veel voorkomende problemen merken we ook nog andere beperkingen op: 40% (n = 8) heeft problemen met de luchtwegen en 25% (n = 5) heeft de diagnose autisme gekregen. Bij 15% (n = 3) is er een vermoeden van autisme maar de diagnose is nog niet toegekend. 25% (n = 5) van de doelgroep verblijft in een semi-internaat. 10% (n = 2) verblijft residentieel in een internaat, 30% (n = 6) woont in een tehuis voor niet werkenden type nursing en 5% (n = 1) woont in een gezinsvervangend tehuis. 20% (n = 4) verblijft in een therapeutisch dagverblijf en 10% (n = 2) zat in het buitengewoon onderwijs.

Op de volgende pagina bevindt zich tabel 2 waarin per cliënt de belangrijkste kenmerken te zien zijn.

Tabel 2: Beschrijving van de steekproef

	Leeftijd	Geslacht	Ontw lftd	Mot. Probl.	Sensor. Beperk.	Voedings- probl.	Epilepsie	Overige Med.probl.	problgedr	Psych. Probl.	Thuis- taal
Cl. 1	4 j.	M	9 m	ja	ja	nee	ja	ja	autisme	ja	Ned.
Cl. 2	14 j.	M	5 à 6 m	ja	ja	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 3	34 j.	V	11 m	nee	ja	nee	nee	nee	autisme	ja	Ned.
Cl. 4	43 j.	V	/	ja	ja	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 5	13 j.	M	z. bep.	ja	nee	ja	nee	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 6	7 j.	V	2 m	ja	ja	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 7	/	V	/	ja	ja	ja	nee	nee	/	/	Ned
Cl. 8	40 j.	M	2 m	ja	nee	nee	ja	nee	/	/	Ned.
Cl. 9	34 j.	V	/	ja	nee	nee	ja	nee	nee	nee	Ned.
Cl. 10	30 j.	M	22 m	ja	nee	ja	ja	ja	ja	Mani.	Ned.
Cl. 11	5 j.	V	8 m	ja	ja	ja	nee	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 12	8 j.	V	4 m	ja	nee	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 13	4 j.	M	4 à 8 m	ja	ja	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 14	23 j.	M	3 m	ja	ja	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 15	11 j.	V	9à18 m	ja	ja	nee	ja	nee	nee	nee	Ned.
Cl. 16	19 j.	V	< 2 m	ja	ja	ja	ja	ja	nee	nee	Ned.
Cl. 17	15 j.	M	ontestb	ja	nee	ja	nee	ja	autisme	ja	/
Cl. 18	37 j.	V	/	ja	ja	nee	ja	ja	autisme	ja	Frans
Cl. 19	6 j.	M	11 m	ja	nee	nee	nee	ja	autisme	ja	Ned.
Cl. 20	30 j.	M	/	ja	nee	nee	ja	ja	autisme	ja	Ned.

Afkortingen: Cl = Cliënt; ontwlftd= ontwikkelingsleeftijd; sensor beperk= sensorische beperkingen; ontestb= ontestbaar; Med probl= medische problemen; Z. Bep= zeer beperkt

3.5 Methoden

3.5.1 Soort Onderzoek

In deze verhandeling voeren we een methodiek- en effectenonderzoek uit. Het is misschien nuttig nader te bekijken wat methodiekonderzoek precies is. Methodiekonderzoek is een soort van procesevaluatie. Onder procesevaluatie verstaan Harinck en Smit (1999): het beantwoorden van empirische vragen over het functioneren van een lopend programma. Een voorbeeld van dit soort vraag is: Welke programma-onderdelen behoeven verbetering?

Effectenonderzoek kunnen we omschrijven als onderzoek waar de effecten van een (beleids)programma of een (beleids)maatregel worden gemeten teneinde toekomstige besluitvorming te ondersteunen. Harinck en Smit formuleren het als volgt: "Programma-evaluatie is het via uiteenlopende onderzoeksmethoden verzamelen van informatie over een in een bepaald ontwikkelingsstadium verkerend hulpverleningsprogramma (of delen daarvan). De informatie is toegespitst op één of meer voor de programmafase relevante thema's en is bestemd voor te identificeren belanghebbenden in het praktijkveld, die uiteenlopende bedoelingen kunnen hebben met de informatie en die uitgenodigd worden om actief in het onderzoek te participeren." (Harinck & Smit, 1999).

Om tot antwoorden te komen op onze onderzoeksvragen in het onderzoek naar MSST wordt op twee manieren te werk gegaan. Enerzijds via het bevragen van de begeleiders van de personen met ernstig meervoudige beperkingen via diverse vragenlijsten. Anderzijds via directe gedragsobservatie van deze personen.

In deze paragraaf wordt achtereenvolgens de bevraging van de begeleiders en de directe gedragsobservatie van de cliënt besproken.

3.5.2 Bevraging van de begeleiders

Aan de begeleiders werd gevraagd verschillende vragenlijsten in te vullen die informatie bieden over de cliënt. Er zijn drie soorten vragenlijsten te onderscheiden. Ten eerste vragenlijsten die algemene informatie over de cliënt opvragen. De volgende vragenlijsten behoren tot deze categorie: De vragenlijst 'Inventarisatielijst kindkenmerken: vragenlijst ten behoeve van kinderen met een ontwikkelingsperspectief tot 24 maanden en bijkomende problematiek' (Tadema & Vlaskamp, 2004), de vragenlijst 'Communicatief profiel met betrekking tot betrokkenheid en de vragenlijst 'affectief communicatief profiel'. De tweede

soort van vragenlijsten zijn de lijsten die het effect van MSST bevragen. De vragenlijsten die we hier onder kunnen plaatsen zijn: 'Tussentijdse Rapportage' en 'Effect van MSST'. Tot slot is er de laatste categorie die bestaat uit één vragenlijst die de methodiek van MSST nagaat: 'Evaluatie van de methodiek van MSST'. Elke vragenlijst zal afzonderlijk worden besproken, de onderzoeksvragen zullen er aan worden gekoppeld.

Vragenlijsten i.v.m. algemene informatie m.b.t. de cliënt

a. *Inventarisatielijst kindkenmerken: vragenlijst ten behoeve van kinderen met een ontwikkelingsperspectief tot 24 maanden en bijkomende problematiek*

De 'Inventarisatielijst kindkenmerken: vragenlijst ten behoeve van kinderen met een ontwikkelingsperspectief tot 24 maanden en bijkomende problematiek' (Tadema & Valskamp, 2004) is een vragenlijst die als doel heeft de mogelijkheden van het kind en de daarbij noodzakelijke en gewenste ondersteuning ten behoeve van het vergroten van participatie in kaart te brengen. In de lijst wordt gebruik gemaakt van de International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) (WHO, 2001) (Tadema en Valskamp, 2004). De lijst bestaat uit vier rubrieken: algemene informatie, functies, activiteiten en participatie.

Het doel van deze vragenlijst was zicht krijgen op de beperkingen en mogelijkheden van de cliënten. Enerzijds om de doelgroep zo accuraat mogelijk te beschrijven, anderzijds om de verhalen te ontwikkelen en de videobeelden te decoderen.

b. *Vragenlijsten: affectief communicatief profiel en communicatief profiel m.b.t. betrokkenheid*

Om het affectief communicatief profiel van de cliënt in kaart te brengen, kregen zowel de begeleiders als de ouders twee gelijkaardige vragenlijsten. De ene peilde naar het 'affectief communicatief profiel – de manier waarop de cliënt (on)tevredenheid uit – de andere peilde meer specifiek naar het 'communicatief profiel – de manier waarop de cliënt al dan niet betrokkenheid uit. In deze vragenlijsten wordt de ouders en de begeleiders gevraagd de vijf meest voorkomende uitingen van welbevinden of onwelbevinden (Petry & Maes, 2006, p28) en van betrokkenheid en geen betrokkenheid aan te duiden en te verduidelijken.

De resultaten die voortkwamen uit deze vragenlijsten werden gebruikt om het gedrag van de cliënt aan de hand van de op camera opgenomen filmfragmenten te coderen.

Vragenlijsten i.v.m. de inventarisatie van de effecten van MSST

a. Vragenlijst: Tussentijdse rapportage

De begeleiders werden gevraagd na elke vertelsessie een 'tussentijdse rapportage formulier' (bijlage 1) in te vullen, opgesteld in het kader van dit thesisonderzoek. Dit formulier peilt naar het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt voor, tijdens en na het voorlezen. Welbevinden en betrokkenheid tijdens het verhaal wordt hier nagegaan door de reactie van de cliënt te bekijken per verhaal fragment m.a.w. per zinnetje en bijhorende stimulus en in te delen op een vijf puntenschaal van uitermate negatief tot uitermate positief. De tussentijdse rapportagelijst bevraagt ook de context waarin het verhaal is voorgelezen.

Deze tussentijdse rapportage is noodzakelijk om een continu beeld te krijgen van het verloop van de voorleessessies mits de onderzoeker maar bij drie van de tien sessies aanwezig is. Via de tussentijds rapportage vragenlijst kan het effect van MSST op welbevinden en betrokkenheid worden nagegaan. Deze rapportage geeft ook extra kennis voor het gefundeerd analyseren van de opnames van de voorleessessies

b. Vragenlijst: Effect van multi-sensory storytelling

Na het onderzoek zelf werd de begeleider gevraagd de vragenlijst 'Effect van multi-sensory storytelling' (bijlage 2) in te vullen die in het kader van het thesisonderzoek is opgesteld.

In het deel 'vooraf' wordt er gepeild naar de mate waarin het verhaal en het onderzoek voldoende is afgestemd op de cliënt.

Het tweede deel van de vragenlijst bevraagt de mening van de begeleiders over het effect van MSST op welbevinden en betrokkenheid bij de cliënten: In welke mate heeft MSST het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt beïnvloed en was er een evolutie merkbaar in het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt?

Vragenlijst i.v.m. de evaluatie van de methodiek van MSST

a. Vragenlijst: Evaluatie van de methodiek Multi-sensory Storytelling

Tenslotte kregen de begeleiders de vragenlijst 'Evaluatie methodiek MSST' (bijlage 3), die ontwikkeld werd in het kader van het thesisonderzoek. In de vragenlijst werd de mening van de begeleider gevraagd over de methodiek van MSST. Dit werd ingedeeld volgens vier

thema's: inhoud van het verhaal, verloop van het verhaal, de praktische zaken met betrekking tot het verhaal en de effecten van MSST. Er werd ook gepeild naar de tevredenheid over Multiplus. Tenslotte werd in deze vragenlijst gevraagd naar wat de begeleiders het liefst veranderd zouden zien. Het doel van deze vragenlijst is de methodiek van MSST te evalueren en te vinden op welke manier deze methodiek verbeterd kan worden.

3.5.3 Directe gedragsobservatie via videoregistratie

Verantwoording

In het ruim onderzoek van Multiplus waarbinnen dit onderzoek kadert, wordt gewerkt via directe gedragsobservatie: zo is er een directe toegang tot het echte gedrag. "Een eerste eis die men aan de gegevens mag stellen is dat ze goed vastgelegd zijn. Video-opnames, cassette recordings en directe verslaggeving vanachter de ruit verdienen verre de voorkeur boven slordige achteraf notities op kladblaadjes of een reconstructie van de casus achteraf uit het geheugen" (Harinck & Smith, 1999). Dit is betrouwbaarder dan vragenlijsten omdat de gedragingen van de cliënt allemaal volgens dezelfde standaard geanalyseerd worden. "Des te belangrijker is het dat de gebruikte verwerkingswijzen toch zo systematisch en navolgbaar plaatsvinden. Dit kan door: het expliciteren van coderingsregels en zo mogelijk dubbelscoring" (Harinck & Smith, 1999). Observeren en analyseren aan de hand van video's is makkelijker omdat men de mogelijkheid heeft om terug te kijken, pauzes in te lassen en zo verder. Men heeft eveneens de mogelijkheid de begeleider grondig te bestuderen. Doet men dit alles tegelijkertijd tijdens een directe observatie, dan zou er heel veel informatie over het hoofd worden gezien.

Methodiek van de videoregistratie

Er werd geopteerd om met twee digitale filmcamera's te werken. Eén camera gericht op de cliënt en één camera op de begeleider. Zo mogelijk werd gepoogd en de begeleider en de cliënt samen in beeld te krijgen. Dit om mooi de interactie tussen begeleider en cliënt in beeld te krijgen tijdens het vertellen van het verhaal. De aparte camera, gericht op de cliënt, was van belang om de gezichtsuitdrukkingen van de cliënt duidelijk te kunnen zien. Het is de bedoeling de gedragingen van de cliënten zo exact mogelijk te meten zonder interferentie van de buitenwereld. Daarom wordt met camera's op statieven gewerkt.

3.6 Methodiek, procedure en verloop

3.6.1 Methodiek

Er werd voorzien dat de begeleiders het multi-sensorisch verhaal op een vast moment in de week voor zouden lezen in een één-op-één situatie, met name de vaste begeleider en de cliënt. Er werd afgesproken dat het verhaal op een vast moment in de week zou worden voorgelezen en in een prikkelarme ruimte. Dit om de vertelsituatie zo herkenbaar en voorspelbaar mogelijk te maken voor de persoon met ernstig meervoudige beperkingen. Een andere reden is dat we de cliënt, buiten het verhaal, zo weinig mogelijk bijkomende prikkels willen geven zodat hij zich optimaal kan richten op het verhaal. Doorheen de verschillende sessies wordt het verhaal voorgelezen in dezelfde ruimte. In deze ruimte zijn de cliënt, de verteller, de onderzoeker, de statieven en de camera's aanwezig. Er werd voor geopteerd het verhaal tien keer voor te lezen verspreid over tien weken. We veronderstellen, en baseren ons hierop ook op het onderzoek van Pamis, dat tien keer het verhaal voorlezen gespreid over tien weken voldoende is om mogelijk herkenbaarheid te creëren terwijl het toch praktisch haalbaar is voor de begeleider.

Er werd geopteerd om de cliënt en de begeleider tijdens de eerste, de vijfde en de tiende van tien voorleessessies te filmen. Deze voorleessessies worden wekelijks uitgevoerd. Het is namelijk niet haalbaar om twintig cliënten gedurende tien weken wekelijks te filmen. De eerste, de middelste en de laatste voorleessessie filmen, geeft een mooi overzicht over de evolutie van het gedrag van de cliënt en verschaft vermoedelijk voldoende informatie. Ideaal voor het onderzoek zou natuurlijk zijn de tien voorleessessies te filmen en analyseren.

De eerste, vijfde en de tiende filmsessie worden opgenomen vanuit twee perspectieven: het cliëntperspectief en het begeleiderperspectief. Zo kunnen de interactie tussen cliënt en begeleider en de uitdrukkingen van de cliënt herbekeken worden zodat er geen belangrijk gedrag over het hoofd zou worden gezien.

Tijdens het onderzoek vanuit Multiplus werd er voor gekozen het fotoboek, waarvan sprake was bij Pamis (zie 2.5.5 MSST Inhoud) te laten vallen.

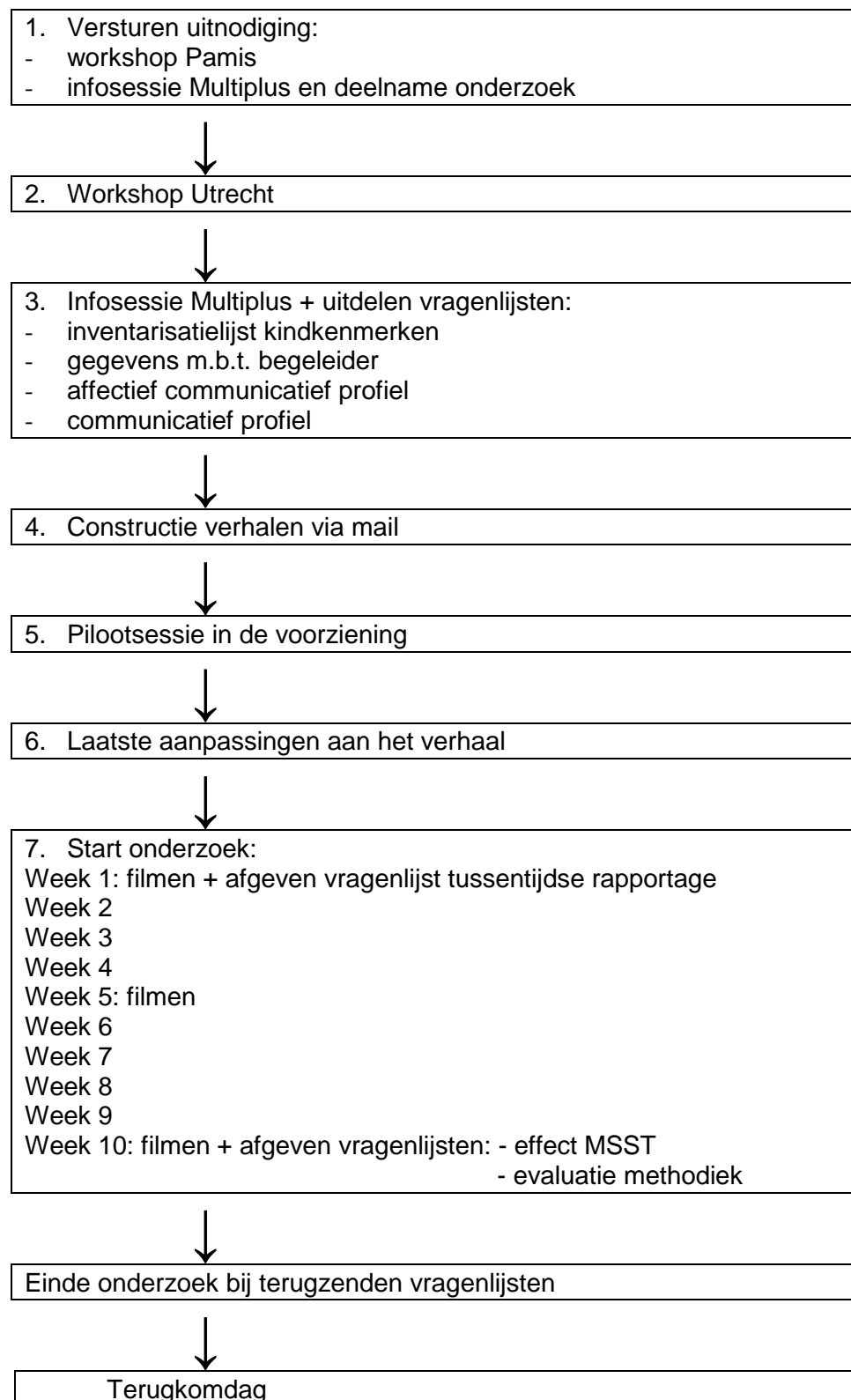
3.6.2 Procedure

Er werden verschillende brieven opgesteld. Vooreerst een brief die werd verstuurd aan de leden van de intervisiegroep, waarin om deelname aan het onderzoek wordt gevraagd. (bijlage 4a). Bij deze brief zat ook een uitnodiging om een workshop in Utrecht bij te wonen. (bijlage 4b). Deze workshop werd gegeven door mevr. Loretto Lamb, directeur van Pamis, en ging heel specifiek over multi-sensory story-telling.

Er werd ook een infosessie van Multiplus over MSST voorzien. Hier werd gepland uitleg te geven over Multiplus, over MSST en het onderzoek over MSST te schetsen. Tijdens deze sessie overlegden de onderzoekers ook voor de eerste keer met de begeleiders over de constructie van de multi-sensory stories. Er werd op de infosessie met de begeleiders afgesproken dat de verdere constructie van de verhalen via overleg met mail zou gebeuren. Het idee voor de inhoud van het verhaal was afkomstig van de begeleiders en/of ouders. De onderzoeksgroep van Multiplus, bestaande uit Katja Petry, Anneleen Penne, Nele Deruddere en mezelf, werkte de verhalen uit en vroeg via mail om feedback van de begeleiders en eventueel ouders over deze verhalen. Na deze feedback werden de verhalen aangepast door de onderzoeksgroep. Ook de materialen voor het verhaal werden geconstrueerd door de onderzoeksgroep eventueel met behulp van de begeleiders

Van zodra de voorlopige versies van de verhalen op punt stonden, werden de pilotsessie gepland in de voorziening. Tijdens de pilotsessie werden de verhalen uitgetest op de cliënt zodat we ze konden bijsturen waar nodig. Het was op die manier ook mogelijk de begeleider bij te sturen en nog eens heel duidelijk alle stappen van het verhaal te overlopen. Tijdens deze pilotsessies werden ook de 'filmdata' vastgelegd voor elke cliënt.

Tabel 3: Overzicht gepland verloop onderzoek MSST

3.6.3 Verloop

Vermits de meeste voorzieningen niet aanwezig konden zijn op de workshop in Utrecht(12/01/'07), werd er vanuit Multiplus ook een infonamiddag (08/02/'07) georganiseerd over multi-sensory story-telling. De voorzieningen werden via mail uitgenodigd op deze infonamiddag (bijlage 4c). Sommige voorzieningen waren reeds naar de workshop in Utrecht gekomen. Ook alle aan het onderzoek deelnemende gezinnen werden uitgenodigd op een informatiesessie over multi-sensory story-telling en het over het onderzoek zelf. De eerst geplande informatiesessie werd door het extreme winterweer afgelast. In overleg met de voorzieningen werden er twee informatienamiddagen (13 en 16 februari '07) gepland, voor De Lovie was er nog een apart informatiemoment (1 maart '07) omdat ze op geen enkel van beide geplande data aanwezig konden zijn. Tijdens deze informatienamiddag werd er door prof. Maes uitleg gegeven over multiplus, Anneleen Penne nam de uitleg over het concept story-telling op zich en ik deed het onderzoek uit de doeken. Na de presentatie was er ook tijd voorzien om samen met de voorzieningen aan tafel te zitten en te denken over een voorlopige verhaalversie en er werd beslist welke vaste begeleider het verhaal zou voorlezen. Er werd gevraagd aan de voorzieningen toelating te vragen aan de ouders van de onderzoekspersonen voor filmopnames in het kader van dit onderzoek.

De samenwerking met de begeleiders tijdens de constructiefase van de verhalen en constructie van de verhalen zelf verliep zeer vlot ondanks dat het voor beide partijen heel tijdsintensief was.

De pilotsessies vonden plaats op de afgesproken momenten tussen, 19/03/'07 en 03/04/'07, en verliepen ook heel vlot. In alle voorzieningen kon het onderzoeksteam op de volle medewerking rekenen in verband met de concrete uitvoering van het onderzoek. Iedereen stond er voor open om het verhaal op een vast moment gedurende tien weken in een vaste, rustige ruimte voor te lezen. Er bleek al tijdens de pilotsessies, dat er afgeweken zou worden van de vaste vertelmomenten in de week door vakanties, vrije dagen, filmsessies die onmogelijk waren voor de onderzoekers en zo verder. Tijdens het vastleggen van de data bleek ook dat het voor sommige begeleiders niet mogelijk was om het verhaal gedurende tien weken met enige regelmaat voor te lezen, om die reden is er op het allerlaatste moment soms nog van begeleider veranderd. Het voorlezen van de verhalen startte op (03/04/'07), in bijlage 5 is er een overzicht te vinden van alle MSST-sessies.

Tijdens het onderzoek zelf werden de verhalen meestal gefilmd en voorgelezen in een één-op-één situatie in een prikkelarme omgeving. Hier werd soms van afgeweken. Ten eerste tijdens de drie filmsessies, dan was de cameraman en het filmmateriaal in de ruimte. Ten

tweede omdat sommige begeleiders een collega of andere cliënten het verhaal lieten mee volgen. De voorleessessies duurden tussen de vijf à dertig minuten afhankelijk van het verhaal, het tempo van de begeleider en van de cliënt.

De eerste de vijfde en de tiende sessie werden opgenomen met digitale camera op MiniDV's. Voor de overige sessies werd er op vertrouwd dat de voorzieningen de verhalen op de vastgelegde data zouden voorlezen. Doordat de ruimtes waarin het verhaal werd voorgelezen soms heel klein waren, te donker en soms met verkeerde lichtinval, was het soms moeilijk de camera's juist op te stellen dat men de cliënt goed in beeld heeft. Dit heeft het coderen bemoeilijkt. Op vraag van sommige begeleiders was de onderzoeker soms niet in de vertelruimte. Dit heeft er bij één verhaalsessie toe geleid dat één camera niet werd aangezet en het cliëntperspectief dus ontbreekt.

Er werd de begeleiders gevraagd de vragenlijsten terug te zenden voor zes juli 2007. Op vraag van de voorzieningen werden de op camera opgenomen vertelsessies na het onderzoek op cd-rom gebrand en opgestuurd naar deze voorzieningen, zo konden ook de ouders en andere personeelsleden nauwer bij dit onderzoek betrokken worden.

3.7 Verwerking

3.7.1 Verwerking van de vragenlijsten

De vragenlijsten werden op twee manieren verwerkt. Eén deel werd statistisch verwerkt. De gegevens die uit de vragenlijst kwamen werden opgeslagen in Excel© (Microsoft Coöporation, 2007) en werden vervolgens verwerkt aan de hand van SPSS© (SPSS Inc., 2006). Het andere deel werd kwalitatief verwerkt. De begeleiders hadden in de vragenlijsten de ruimte tot het maken van opmerkingen of bedenkingen. Deze werden per vraag samengevat en weergegeven.

3.7.2 Klaarmaken van het beeld materiaal

Het beeldmateriaal dat werd bekomen via de digitale camera's werd overgezet op computer met het programma 'Windows Movie Maker©' (Microsoft Coöporation, 2007). Tijdens het overzetten op computer werden overvloedige beelden van het videofragment geknipt. De bestanden moesten allen AVI-bestanden zijn om de twee aparte beelden aan elkaar te kunnen plakken in Virtual Dub© (Lee, 1989) en Avisynth© (Rudiac-Gold et al., 2006). Het was noodzakelijk om de beelden aan elkaar te plakken om ze te kunnen laden in Vitessa©

(Van Puyenbroeck et al., 2005) een programma dat het coderen van de beelden mogelijk maakte.

3.7.3 Codeerschema's

De codering van de videofragmenten gebeurde aan de hand van op voorhand vastgelegde en uitgeteste codeerschema's, ontworpen door het onderzoeksteam van Prof. Maes van het Centrum voor Gezins- en Orthopedagogiek in samenwerking met Prof. Vlaskamp van de RUGroningen. Er werden verschillende codeerschema's ontwikkeld. Ten eerste voor het verloop van de sessie voor welbevinden, voor betrokkenheid, voor storende variabelen en voor betrokkenheidsgraad. De codeerschema's (bijlage 6) zijn verschillende keren aangepast omdat we merkten dat de oorspronkelijke versies te gecompliceerd waren om te coderen. Soms overlaptten de schema's elkaar. Er werd geopteerd om continu te coderen of m.a.w. om event sampling toe te passen. Dit is een observatiemethode waarbij wordt vastgesteld of bepaalde gebeurtenissen al dan niet plaatsvinden. Er werd hiervoor gekozen omdat onze cliënten te veel verschillende soorten gedragingen stellen om in een tijdsinterval te coderen. Het is makkelijker en eenduidiger om per gebeurtenis te coderen.

3.7.4 Verloop coderen

Het overzetten van het beeldmateriaal op computer en het aan elkaar plakken van het begeleiders- en cliëntperspectief was een tijdsrovend en intensief gebeuren. Zes videofragmenten werden eerst via een ander computerprogramma, Vegas© (Sony creative Software, 2007), op computer gezet. Maar namen zo te veel capaciteit in dus moesten ook via Windows Movie Maker omgezet worden naar AVI-bestanden. Het coderen van het beeldmateriaal was ondanks de gestructureerde codeerschema's een moeilijke en aandachtseisende bezigheid. Omdat de codeerschema's nog werden aangepast tijdens het coderen hebben we een aantal videofragmenten moeten hercoderen. Het codeerproces heeft uiteindelijk veel meer tijd ingenomen dan voorzien.

Uiteindelijk is er besloten de gegevens uit videomateriaal niet mee te nemen in de verwerking en in het weergeven van de resultaten in deze verhandeling omdat de juiste software om accuraat te coderen (Vitessa bracht de nodige softwareproblemen met zich mee) nog niet gevonden is. In het vervolg van deze verhandeling wordt dus enkel met de vragenlijsten gewerkt.

Hoofdstuk 4: verwerking en resultaten

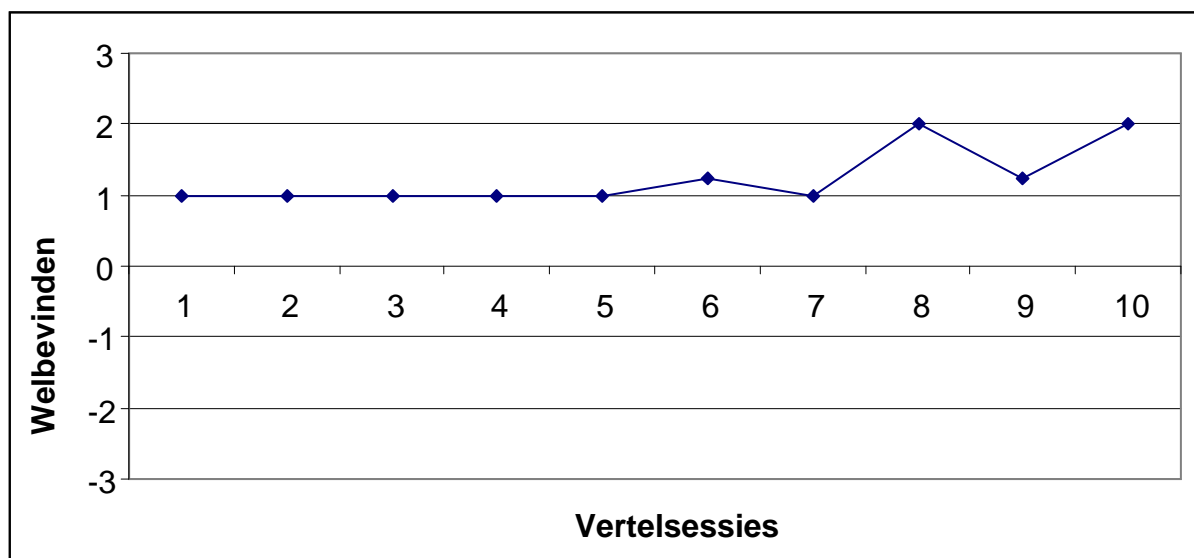
4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik de verwerkte gegevens, verkregen door de vragenlijsten, rapporteren per onderzoeksvraag. In de onderzoeksvraag zelf maak ik een opdeling per vragenlijst.

4.2 *Onderzoeksvraag 1: wat is het effect van multi-sensory storytelling op welbevinden van de cliënten volgens de begeleiders*

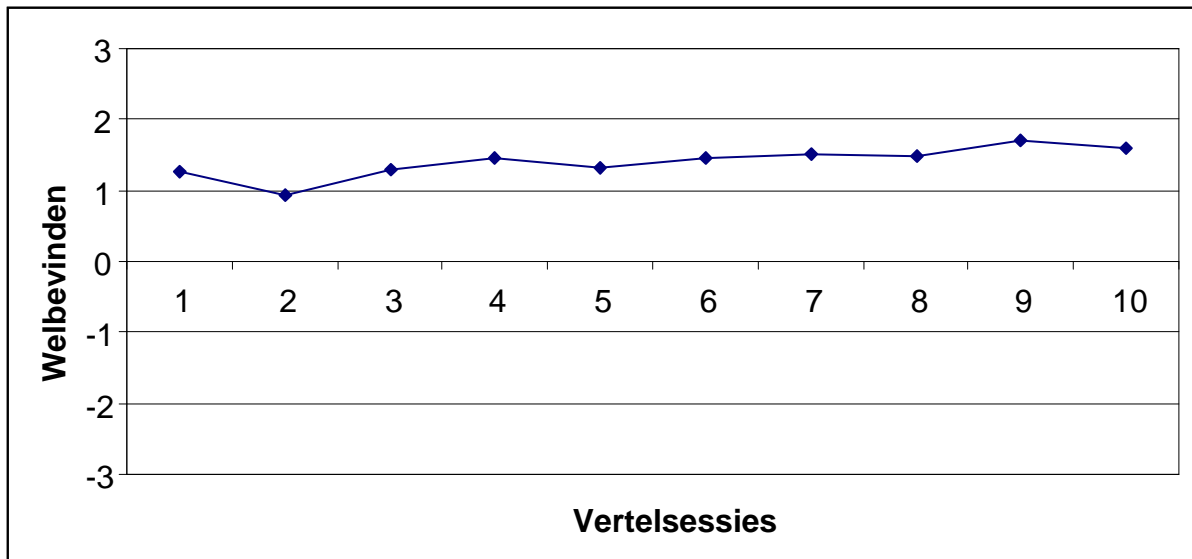
4.2.1 Resultaten vanuit de vragenlijst 'Tussentijdse rapportage'

Wanneer we kijken naar de mediaan van welbevinden van de verschillende beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van de tien sessies, zien we dat deze mediaan vanaf de eerste vertelsessie redelijk hoog is (mediaan = 1) op een schaal van -3 tot 3. De cliënten hebben, over het algemeen, volgens de begeleiders reeds vanaf de eerste vertelsessie een eerder positief welbevinden over alle verhaalfragmenten heen. De medianen van de daarop volgende vertelsessies zijn respectievelijk: 1, 1, 1, 1, 1.25, 1, 2, 1.25 en 2.

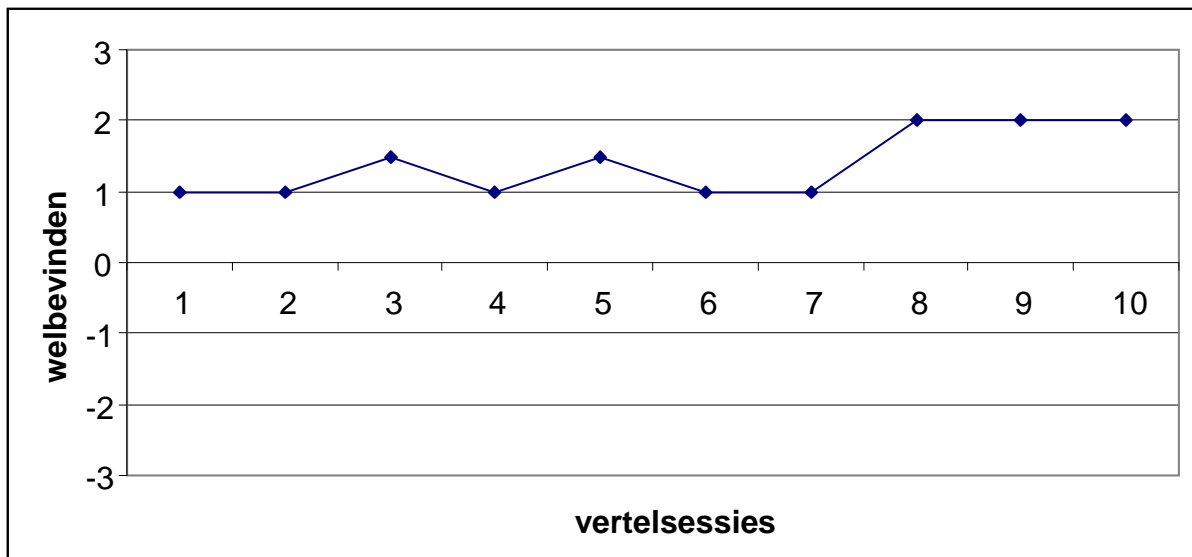
Figuur 1: Totale medianen van de beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van welbevinden per vertelsessie van alle cliënten. N=20. -3=uitermate negatief welbevinden, -2=zeer negatief welbevinden, -1= eerder negatief welbevinden, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positief welbevinden.

Het lijkt me ook interessant te kijken naar de totale eindbeoordelingen van de begeleiders. Wanneer we naar het gemiddelde gaan kijken van de eindbeoordelingen per vertelsessie van alle cliënten zien we dat ook deze reeds bij de eerste sessie redelijk hoog ($X = 1.263158$) ligt. De cliënten hebben, over het algemeen, volgens de begeleiders reeds vanaf de eerste vertelsessie een eerder positief welbevinden bij de gehele vertelsessie heen. De gemiddeldes van de eindbeoordelingen van de daarop volgende sessies zijn: 0.94444, 1.3, 1,45, 1.33333, 1.45, 1.526316, 1.5, 1.7, 1.6.

Figuur 2: Totale gemiddelde van welbevinden van de eindbeoordeling van de begeleiders per vertelsessies over alle cliënten heen. N=20. -3=uitermate negatief welbevinden, -2=zeer negatief welbevinden, -1=eerder negatief welbevinden, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positief welbevinden.

Omdat we werken met antwoordcategorieën lijkt het me duidelijker en meer zeggend indien we verder werken met de medianen van de eindbeoordelingen van de begeleiders. Ook hier zien we dat de mediaan van de eindbeoordelingen van de begeleiders van de eerste vertelsessie reeds redelijk hoog ligt. De cliënt vertoont volgens de begeleiders, algemeen genomen, een redelijk positief welbevinden (mediaan = 1). De medianen van de daarop volgende vertelsessies zijn respectievelijk: 1, 1.5, 1, 1.5, 1, 1, 2, 2, 2.

Figuur 3: Totale medianen welbevinden van de eindebeoordeling van de begeleiders per vertelsessie over alle cliënten heen. N=20. -3=uitermate negatief welbevinden, -2=zeer negatief welbevinden, -1= eerder negatief welbevinden, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positief welbevinden.

Om na te gaan of de items die ik in de vragenlijst voor welbevinden opnam homogeen zijn, heb ik een cronbachs alpha uitgevoerd voor welbevinden bij alle gegevens per persoon verkregen vanuit de tussentijdse rapportagelijst. De homogeniteit gaat na of de items van de vragenlijst hetzelfde meten, dit wil zeggen een begrip betrouwbaar meten. Als vuistregel wordt vaak gehanteerd dat een test of onderzoeksvragenlijst kan worden gebruikt bij een α van 0,70 of hoger (forum leeronderzoek). Voor welbevinden kom ik bij de 'Tussentijdse Rapportage'vragenlijst uit op een Cronbachs $\alpha = .826$. Ik kan hieruit afleiden dat deze vragenlijst homogeen is en we dus kunnen verder werken met de gegevens.

We werken voor welbevinden verder met zowel de mediaan van de verschillende beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van de tien sessies als met de eindbeoordeling die de begeleider gaf aan het einde van elke sessie. De paired samples T-test wees uit dat de nulhypothese, dat de mediaan en de eindbeoordeling niet significant van elkaar verschillen, niet verworpen kan worden, buiten voor de eerste sessie ($t(18) = -3.897, p < .001$). Wanneer we de gemiddeldes van de mediaan en de eindbeoordeling met elkaar gaan vergelijken via een Paired Samples Test komen we tot de conclusie dat de nulhypothese, dat er geen significant verschil is tussen de mediaan en de eindbeoordeling van de begeleider, verworpen moet worden ($t(19) = -2,248, p = .037$) bij een betrouwbaarheidsniveau van 95%. Dit heeft tot gevolg dat de beide variabelen in verdere berekeningen gescheiden van elkaar dienen te worden gebruikt.

Wanneer de medianen van de beoordelingen van de verhaalfragmenten van de verschillende vertelsessies met elkaar worden vergeleken met een ANOVA Repeated Measures- test, geeft de Mauchly's test of sphericity weer dat er niet voldaan is aan de sfericiteitsassumptie: "The *sphericity assumption* is that the all the variances of the differences are equal (in the population sampled) (<http://www.abdn.ac.uk>)". Mauchly's $W(44) = .000$, $p < .001$. Ik zal moeten werken met significantietoetsen die corrigerend werken voor de sfericiteit.

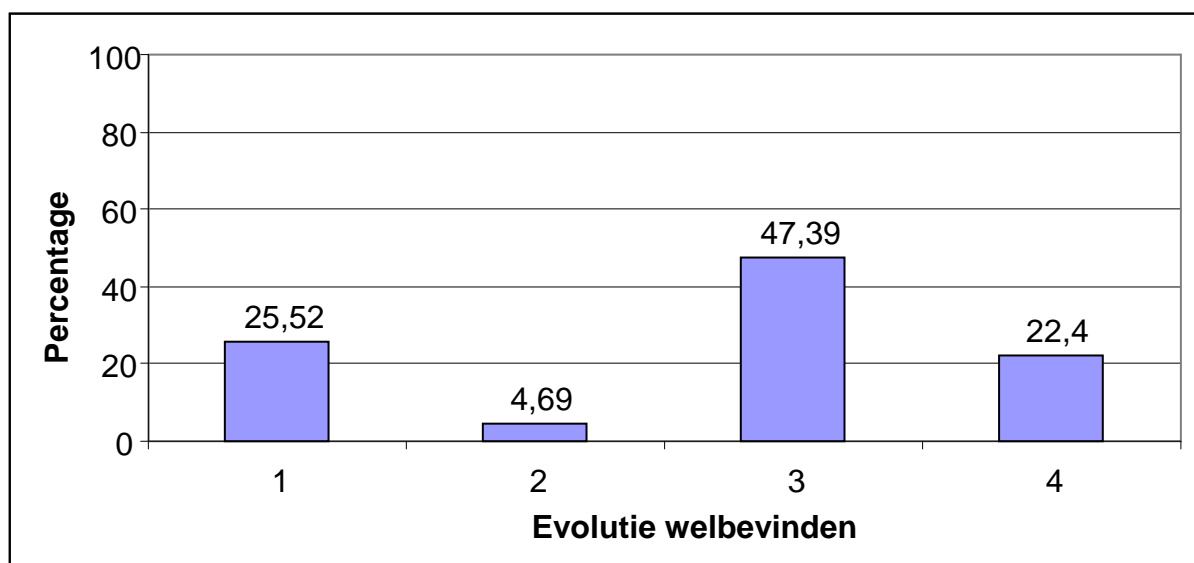
Indien een significantietoets wordt uitgevoerd die veronderstelt dat aan de sfericiteitsassumptie is voldaan, de Test of Within-Subjects Effects Sphericity Assumed, wordt er een significant verschil gevonden tussen de vertelsessies, $F(9) = 2,393$, $p = .015$. De nulhypothese, dat er geen significant verschil kan worden gevonden voor welbevinden tussen de verschillende sessies, kan dus worden verworpen indien we veronderstellen dat er voldaan is aan de sfericiteitsassumptie. Toch kan niet verder gebouwd worden op deze resultaten, " een schending van de assumpties kan immers leiden tot een vertekening van de resultaten van de multiniveau-analyse of tot een verkeerde interpretatie er van" (Van De Noortgate et al., 2004, p.33)

Indien de nulhypothese, dat er geen significant verschil kan worden gevonden voor welbevinden tussen de verschillende sessies, wordt getest met een sfericiteit corrigerende toets, de Greenhouse-Geisser test, wordt er geen significant verschil gevonden voor welbevinden ($F(3,012) = 2,393$, $p = .081$). De Greenhouse-Geisser is een bijzonder strenge test, om te corrigeren voor sfericiteit worden de vrijheidsgraden sterk gereduceerd. Indien de onderzoeksgroep groter zou zijn, zou er dus een grote kans zijn dat zelfs met een sfericiteit corrigerende test er een significant verschil wordt gevonden.

Wanneer er verder gerekend wordt met de eindbeoordeling die de begeleiders maakten aan het einde van de vertelsessie over de gehele vertelsessie, merken we op dat ook hier niet aan de sfericiteitsassumptie. Mauchly's $W = .000$ ($df = 44$), $P < .001$. Ik zal moeten werken met significantietoetsen die corrigerend werken voor de sfericiteit. Uit de Test of Within-Subjects Effects Sphericity Assumed blijkt dat de nulhypothese, dat er een significant verschil is tussen de tien sessies, niet verworpen kan worden, zelfs wanneer de sfericiteit verondersteld is ($F(9) = .910$, $p = .519$). De corrigerende Greenhouse-Geisser test geeft ook aan dat de nulhypothese niet verworpen kan worden ($F(5,208) = .910$, $p = .483$).

4.2.2 Vragenlijst 'Effect van Multi-sensory storytelling'

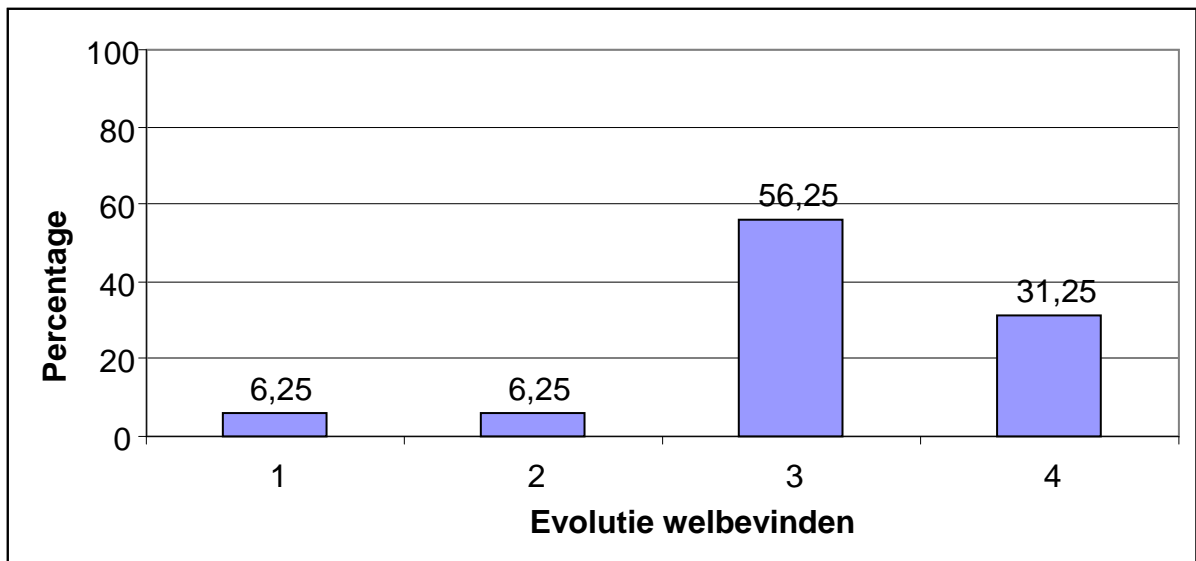
In de vragenlijst 'Effect van multi-sensory storytelling' werd er gepeild naar de manier waarop de begeleiders het welbevinden bij hun cliënt zagen evolueren doorheen de tien sessies. Ik zal eerst een figuur weergeven die het gemiddeld percentage begeleiders van de verhaalfragmenten weergeeft per evolutietype van welbevinden. De figuur daarna geeft het percentage begeleiders weer per evolutietype van welbevinden tijdens de eindbeoordeling. Tot slot geef ik de antwoorden op twee vragen over welbevinden weer die er bij werden gesteld.

Figuur 4: gemiddeld percentage begeleiders over alle verhaalfragmenten heen per evolutietype van welbevinden van de cliënt doorheen alle verhaalsessies. N=16. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop.

Ongeveer de helft ($n = 7$) van de begeleiders is er van overtuigd dat hun cliënt een stijging in welbevinden heeft ondervonden doorheen de verschillende verhaalfragmenten gedurende de tien vertelsessies. Eén persoon merkte een daling in welbevinden op. Een kwart ($n = 4$) merkte geen verandering op in het welbevinden. Ongeveer een kwart (3) ondervond dat er een wisselend beloop was in welbevinden gedurende alle sessies.

Onderstaande tabel geeft de eindbeoordeling van de begeleiders weer over de evolutie van welbevinden doorheen de tien vertelsessies.

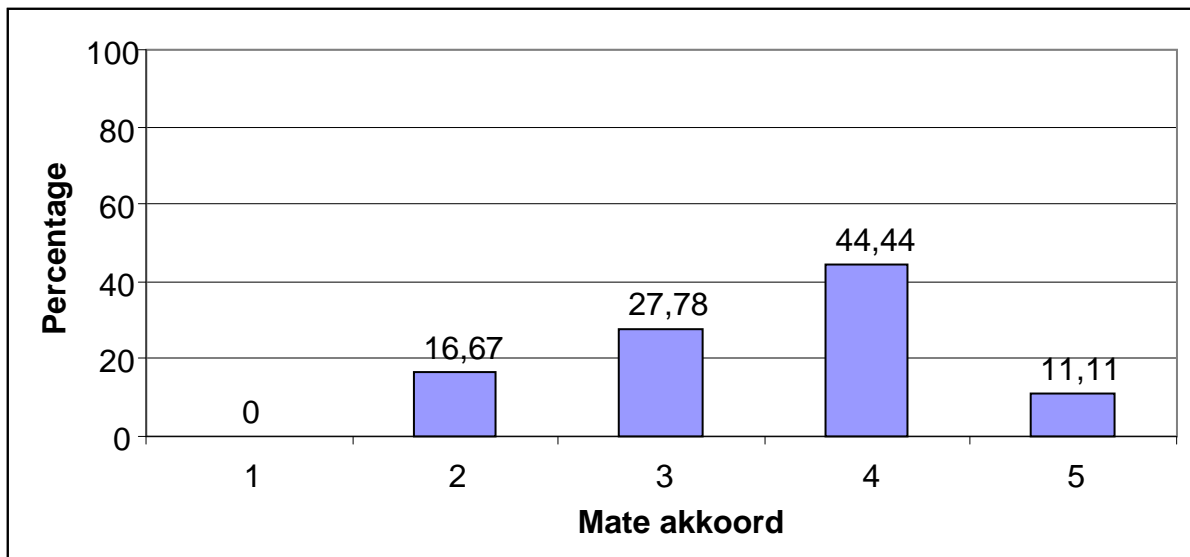

Figuur 5: Percentage begeleiders per evolutietype van welbevinden van de cliënt in het geheel. N= 16. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop.

Hier vinden we redelijk gelijkaardige resultaten terug, toch is er enige variatie. Op de eindevaluatie vindt meer dan de helft ($n = 9$) van de begeleiders dat er een stijging in welbevinden bij de cliënt terug te vinden was gedurende de tien vertelsessies. Meer dan een kwart ($n = 5$) ondervond dat er een wisselend beloop was in welbevinden bij de cliënt. Eén begeleider maakt geen verandering op, een andere begeleider constateerde een daling in welbevinden bij zijn cliënt.

Hieronder volgt het visueel overzicht van de antwoorden en de bijgeschreven opmerkingen van twee vragen die werden gesteld bij de categorie 'evolutie van welbevinden'.

1. Geef aan in welke mate multi-sensory storytelling volgens u het welbevinden van de cliënt heeft beïnvloed.

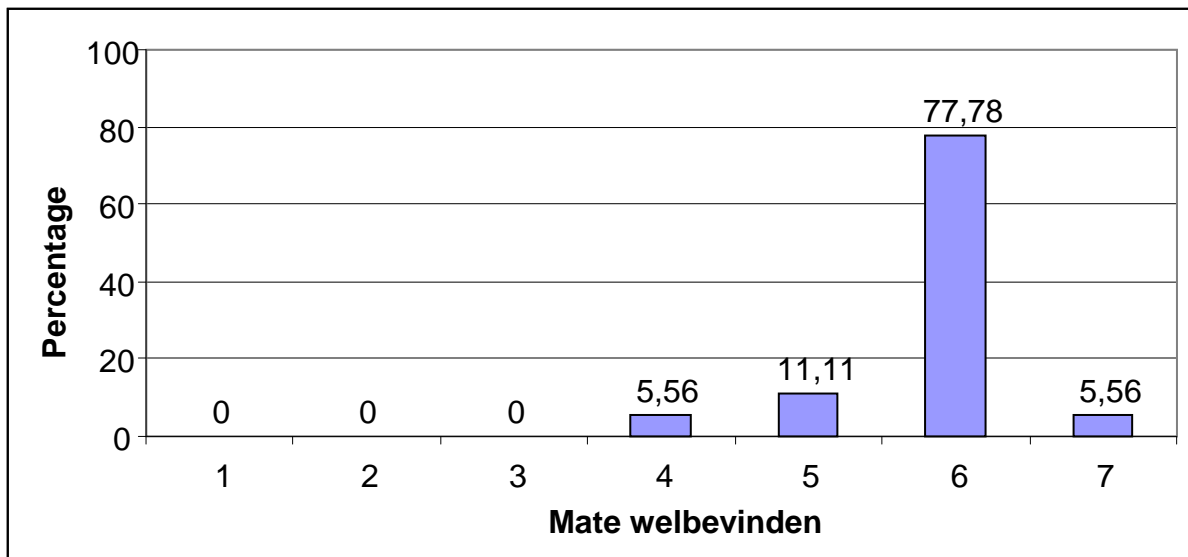

Figuur 6: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze denken dat MSST het welbevinden van hun cliënt heeft beïnvloed. N=18. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

Meer dan de helft (n = 10) gaat akkoord of helemaal akkoord met de stelling dat MSST het welbevinden van de cliënt heeft beïnvloed. De helft (n = 9) van de begeleiders geeft aan dat het welbevinden steeg tijdens het verhaal, maar ze kunnen niet sluitend stellen dat het welbevinden van hun cliënt algemeen verhoogde. Eén begeleider vermeldt dat ze niet kon aflezen aan de cliënt of zijn welbevinden al dan niet steeg.

Eén begeleider meldt het volgende: “Mijn cliënt’s welbevinden fluctueert fel. Tijdens MSST was hij telkens zeer goed. Eén keer was hij vooraf heel suf, maar tijdens MSST klaarde hij helemaal op. Daarom denk ik dat MSST een welkome afleiding is voor hem.” Eén van de commentaren was ook dat MSST ervoor zorgt dat dit de cliënt kalmeert wanneer hij gespannen is. Een van de cliënten maakte sinds het toepassen van MSST meer oogcontact en zocht meer contact in het algemeen.

2. Geef aan in welke mate de cliënt welbevinden vertoonde over alle sessies.

Figuur 7: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate de cliënt welbevinden vertoonde over alle sessies heen. N=18. 1=uitermate negatief welbevinden, 2=zeer negatief welbevinden, 3= eerder negatief welbevinden, 4=neutrale toestand, 5=eerder positief, 6=zeer positief, 7=uitermate positief welbevinden.

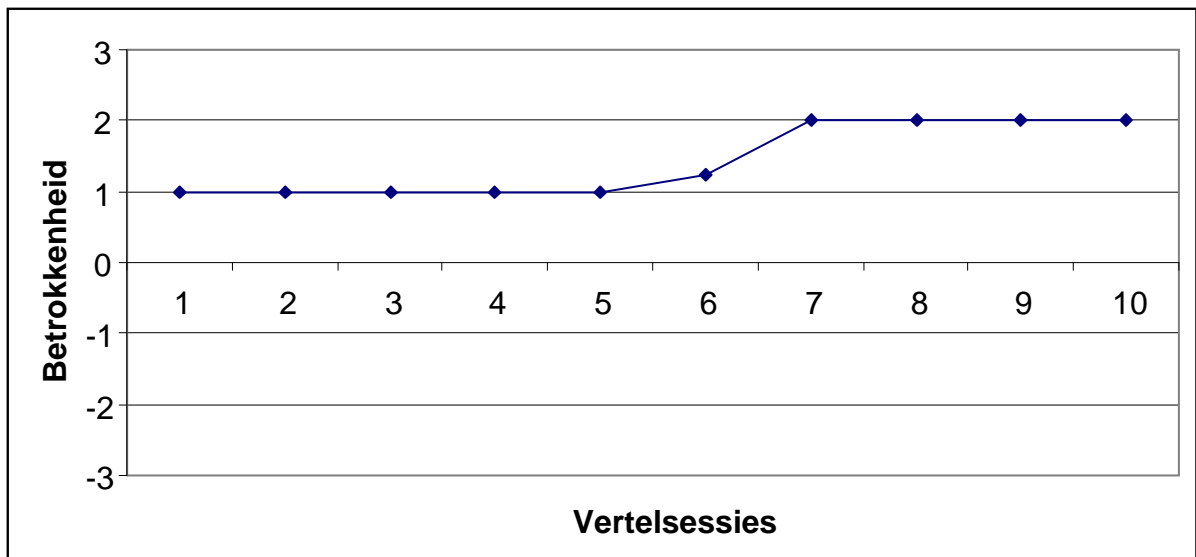
De begeleiders geven aan dat er in vele gevallen een positieve evolutie merkbaar was. “De eerste drie keer voelde hij er zich helemaal niet goed bij, maar dit veranderde al vlug.” Sommige cliënten vonden het van bij de start een fijne activiteit, waarbij de één op één begeleiding een positieve invloed heeft.

Eén begeleider geeft aan dat aan de cliënt niet af te lezen was hoe deze zich voelde.

4.3 *Onderzoeksvraag 2: wat is het effect van multi-sensory storytelling op betrokkenheid van de cliënten volgens de begeleiders*

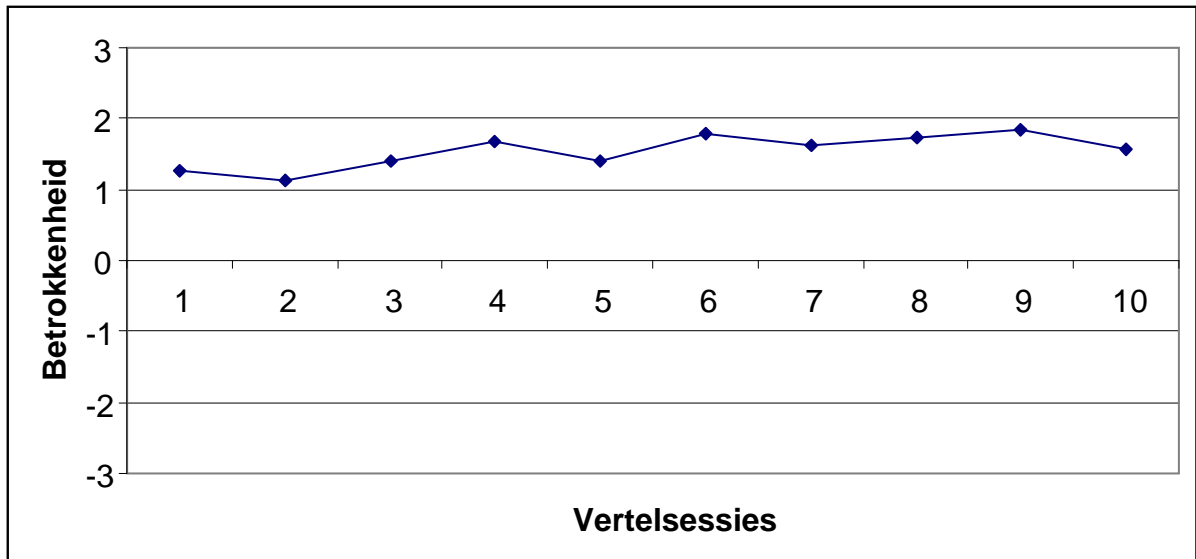
4.3.1 Resultaten vanuit de vragenlijst ‘Tussentijdse rapportage’

Wanneer we kijken naar de mediaan van betrokkenheid van de verschillende beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van de tien sessies, zien we dat deze mediaan vanaf de eerste vertelsessie redelijk hoog is (mediaan = 1) op een schaal van -3 tot 3. De cliënten hebben, over het algemeen, volgens de begeleiders reeds vanaf de eerste vertelsessie een eerder positief betrokkenheid over alle verhaalfragmenten heen. De medianen van de daarop volgende vertelsessies zijn respectievelijk: 1, 1, 1, 1, 1.25, 2, 2, 2, 2.

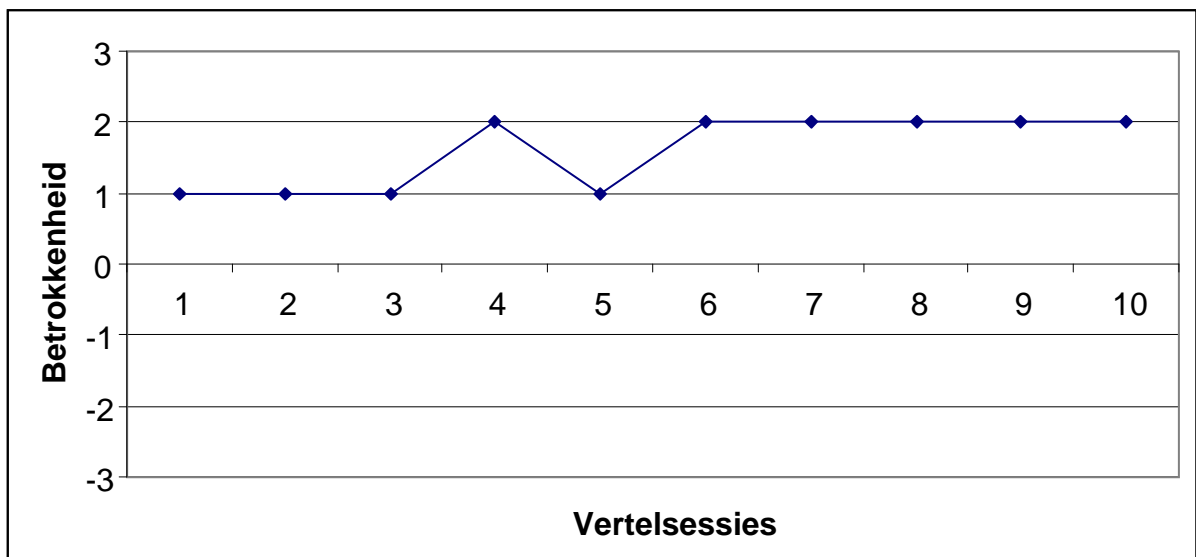
Figuur 8: Totale medianen van de verschillende beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van betrokkenheid per vertelsessie van alle cliënten. N=20. -3=uitermate negatieve betrokkenheid, -2=zeer negatief, -1= eerder negatief, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positieve betrokkenheid.

Het lijkt me nuttig te kijken naar de totale eindbeoordelingen van de begeleiders. Wanneer we naar het gemiddelde gaan kijken van de eindbeoordelingen per vertelsessie van alle cliënten zien we dat ook deze reeds bij de eerste sessie redelijk hoog ($X = 1.263158$) ligt. De cliënten hebben, over het algemeen, volgens de begeleiders reeds vanaf de eerste vertelsessie een eerder positieve betrokkenheid bij de gehele vertelsessie heen. De gemiddeldes van de eindbeoordelingen van de daarop volgende sessies zijn: 1.125, 1.4, 1.684211, 1.411765, 1.789474, 1.631579, 1.736842, 1.85, 1.578947.

Figuur 9: Totale gemiddelde van betrokkenheid van de eindbeoordeling van de begeleiders per vertellessies over alle cliënten heen. N=20. -3=uitermate negatieve betrokkenheid, -2=zeer negatief, -1=eerder negatief, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positieve betrokkenheid.

Vermits we ook voor betrokkenheid werken met antwoordcategorieën lijkt het me duidelijker en meerzeggend indien we verder werken met de medianen van de eindbeoordelingen van de begeleiders. Ook hier zien we dat de mediaan van de eindbeoordelingen van de begeleiders van de eerste vertellessie reeds redelijk hoog ligt. De cliënt vertoont volgens de begeleiders, algemeen genomen, een redelijk positieve betrokkenheid (mediaan = 1). De medianen van de daarop volgende vertellessies zijn respectievelijk: 1, 1, 2, 1, 2, 2, 2, 2, 2.

Figuur 10: Totale medianen betrokkenheid van de eindebeoordeling van de begeleiders per vertellessie over alle cliënten heen. N=20. -3=uitermate negatieve betrokkenheid, -2=zeer negatief, -1=eerder negatief, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positieve betrokkenheid.

Om na te gaan of de items die ik in de vragenlijst voor betrokkenheid opnam homogeen zijn, heb ik een cronbachs alpha uitgevoerd voor betrokkenheid bij alle gegevens per persoon verkregen vanuit de tussentijdse rapportagelijst. De homogeniteit gaat na of de items van de vragenlijst hetzelfde meten, dit wil zeggen een begrip betrouwbaar meten. Als vuistregel wordt vaak gehanteerd dat een test of onderzoeksvragenlijst kan worden gebruikt bij een α van 0,70 of hoger (Forum Leeronderzoek). Voor betrokkenheid kom ik bij de 'Tussentijdse Rapportage' vragenlijst uit op een Cronbachs $\alpha = .861$. Ik kan hieruit afleiden dat deze vragenlijst homogeen is en we dus kunnen verder werken met de gegevens.

We werken voor betrokkenheid verder met zowel de mediaan van de verschillende beoordelingen van de begeleiders op de verhaalfragmenten van de tien sessies als met de eindbeoordeling die de begeleider gaf aan het einde van elke sessie. De paired samples T-test wees uit dat de nulhypothese, dat de mediaan en de eindbeoordeling niet significant van elkaar verschillen, niet verworpen kan worden. Wanneer we de gemiddeldes van de mediaan en de eindbeoordeling met elkaar gaan vergelijken via een Paired Sample Test komen we ook tot de conclusie dat de nulhypothese, dat er geen significant verschil is tussen de mediaan en de eindbeoordeling van de begeleider, verworpen moet worden ($t(19) = -3.102$, $p = .006$). Dit heeft tot gevolg dat de beide variabelen in verdere berekeningen gescheiden van elkaar dienen te worden gebruikt.

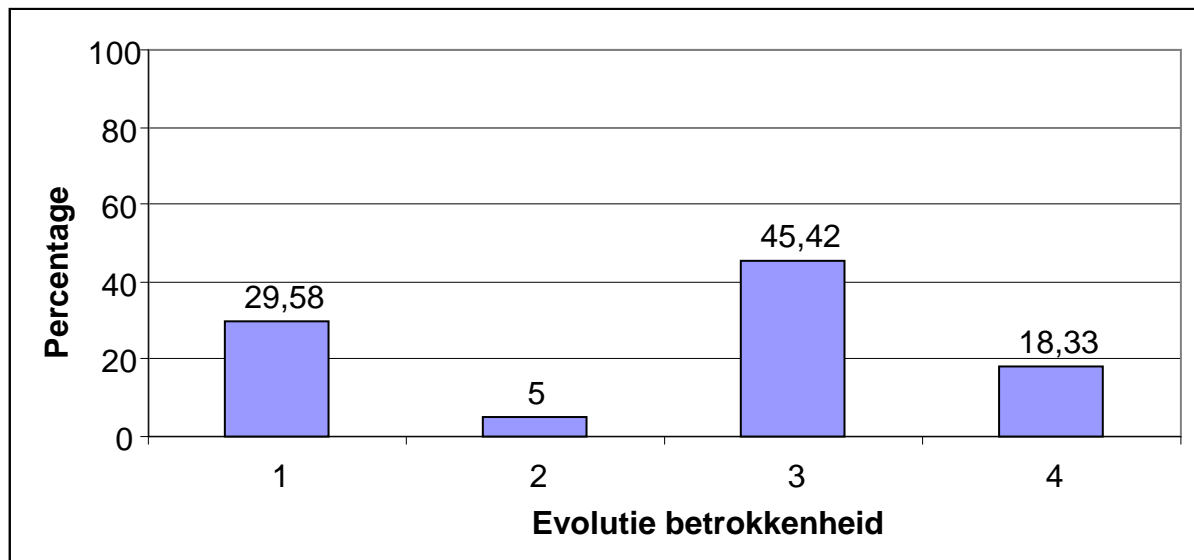
Wanneer we verder rekenen met de medianen voor de verhaalfragmenten van de tien sessies voor betrokkenheid stelt de nulhypothese dat er geen verschil is in betrokkenheid tussen de tien sessies. We gaan na of we deze nulhypothese kunnen verwerpen met de ANOVA Repeated Measures- test. Bij het uitvoeren van deze test geeft ook hier de Mauchly's test of sphericity weer dat er niet voldaan is aan de sfericiteitsassumptie ($F(44) = .001$, $p = .002$). Indien we de "Test of Within-Subjects Effects Sphericity Assumed" uitvoeren, wordt er een significant verschil gevonden tussen de vertelsessies, $F(9) = 2.257$, $p = .022$. Indien we er in onze test er van uitgaan dat er toch aan de sfericiteitsassumptie is voldaan, kunnen we stellen dat we onze nulhypothese kunnen verwerpen en dat er een verschil is tussen de tien sessies voor welbevinden.

Wanneer we hier de Greenhouse-Geisser, de sfericiteit corrigerende test, uitvoeren vinden we terug dat de nulhypothese feitelijk niet verworpen wordt ($F(3.413) = 2.257$, $p = .085$). Indien de onderzoeksgroep groter zou zijn, zou er dus een grote kans zijn dat zelfs met een sfericiteit corrigerende test er een significant verschil wordt gevonden.

Indien we de significantie voor de verschillen tussen de eindbeoordelingen van de tien sessies nagaan, merken we op dat we via de Test of Within-Subjects Effects niet tot een

significante score komen. We kunnen de nulhypothese, dat er geen verschil is tussen de tien sessies voor betrokkenheid, op grond van deze gegevens niet verwerpen, zelfs niet wanneer we veronderstellen dat er toch aan de sfericiteitsassumptie is voldaan ($F(9) = 1.328$, $p = .236$).

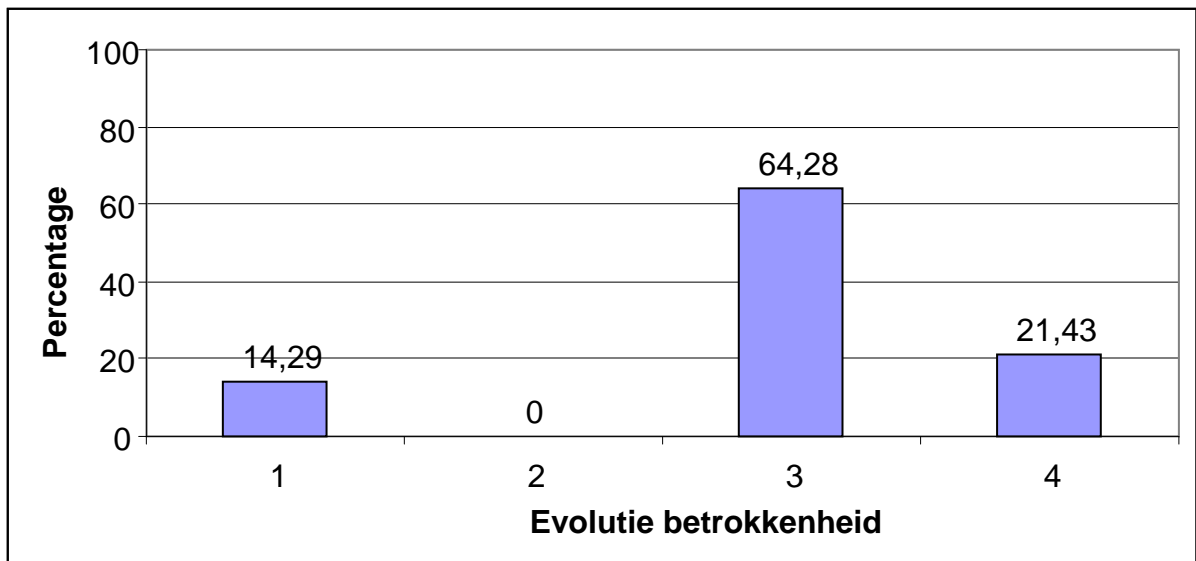
4.3.2 Vragenlijst 'Effect van Multi-sensory storytelling'

Figuur 11: gemiddeld percentage begeleiders over alle verhaalfragmenten heen per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt doorheen alle verhaalsessies. $N=15$. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop.

Ongeveer de helft ($n = 7$) van de begeleiders ondervindt een stijging in betrokkenheid doorheen de verschillende verhaalfragmenten gedurende de tien vertelsessies. Ongeveer één derde ($n = 4$) merkt geen verandering op in betrokkenheid en één begeleider merkt zelfs een daling op. Ongeveer één vijfde ($n= 3$) merkt op dat de betrokkenheid gedurende de tien vertelsessies wisselend verloopt. Opvallend bij deze vraag is dat één vierde ($n = 5$) van de begeleiders hem niet beantwoord. Dit is een hoog aantal in vergelijking met andere vragen.

Onderstaande figuur geeft de eindbeoordeling van de begeleiders weer over de evolutie van betrokkenheid doorheen de tien vertelsessies.

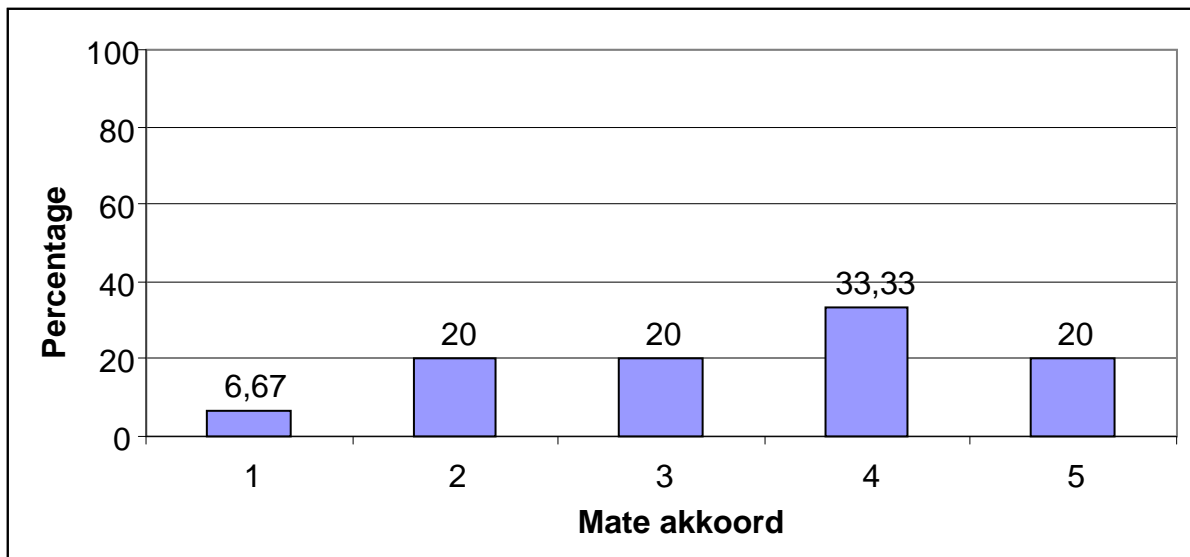

Figuur 12: Percentage begeleiders per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt in het geheel. N= 15. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop.

Opvallend is hier het hoge percentage dat een stijging opmerkt gedurende de tien vertelsessies. Ongeveer twee derde ($n = 10$) van de begeleiders vinden dat de betrokkenheid van hun cliënt gestegen is gedurende de tien vertelsessies. Eén vierde ($n= 3$) vindt dat er een wisselend beloop is in betrokkenheid en één zesde bemerkt geen verandering bij hun cliënt. Verbazingwekkend is dat in de eindbeoordeling, geen enkele begeleider een daling in betrokkenheid vermeldt. Ook bij deze vraag is de non respons één vierde ($n = 5$) van de deelnemers.

Hieronder volgt het visueel overzicht van de antwoorden en de bijgeschreven opmerkingen van twee vragen die werden gesteld bij de categorie 'evolutie van betrokkenheid'.

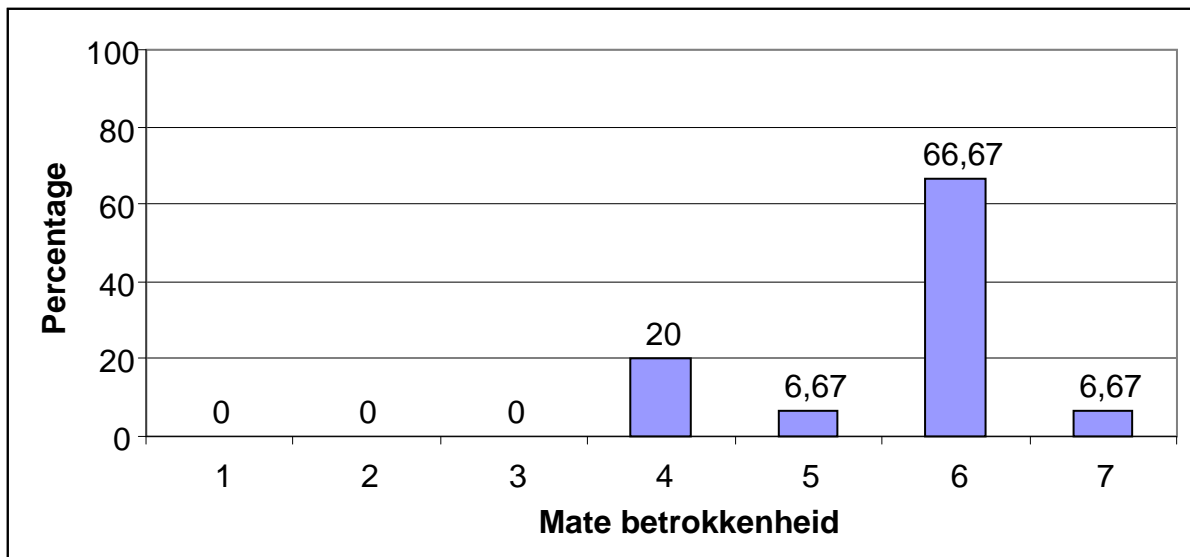
1. Geef aan in welke mate multi-sensory storytelling volgens u de betrokkenheid van de cliënt heeft beïnvloed.

Figuur 13: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze denken dat MSST de betrokkenheid van hun cliënt heeft beïnvloed. N=15. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

De meningen over de invloed van MSST op betrokkenheid zijn heel verscheiden. Opvallend is ook dat een kwart (n = 5) van de begeleiders deze vragenlijst niet heeft ingevuld. Een vierde (n = 4) van de begeleiders geeft aan dat de cliënten heel betrokken zijn op het verhaal, hoewel ze geen transfer opmerken naar het dagelijkse leven. Als reden voor de betrokkenheid en alertheid geven ze voornamelijk de stimuli op. Een begeleider constateerde ook dat MSST zijn cliënt kon lostrekken uit zijn eigen wereldje. Een vierde (n = 4) ziet de betrokkenheid stijgen gedurende de sessies. "Door de herhaling en op de duur de voorspelbaarheid wist ze precies wat ging komen en was ze heel betrokken op het geheel." Niet enkel betrokken zijn, maar ook motorisch participeren werd vermeld: "Mijn cliënt is een moeilijk kindje om ergens mee te laten spelen. Hij gooit alles weg en begint dan meestal te wenen. Na een paar sessies kon hij de materialen wel dichtbij verdragen en vond hij het zelfs leuk om ze te gebruiken, zoals duwen op de knop van de talking label".

2. Geef aan in welke mate de cliënt betrokkenheid vertoonde over alle sessies.

Figuur 14: Percentage begeleider die aangeven in welke mate de cliënt betrokkenheid vertoonde over alle sessies heen. N=15. 1=uitermate negatieve betrokkenheid, 2=zeer negatief, 3= eerder negatief, 4=neutrale toestand, 5=eerder positief, 6=zeer positief, 7=uitermate positieve betrokkenheid.

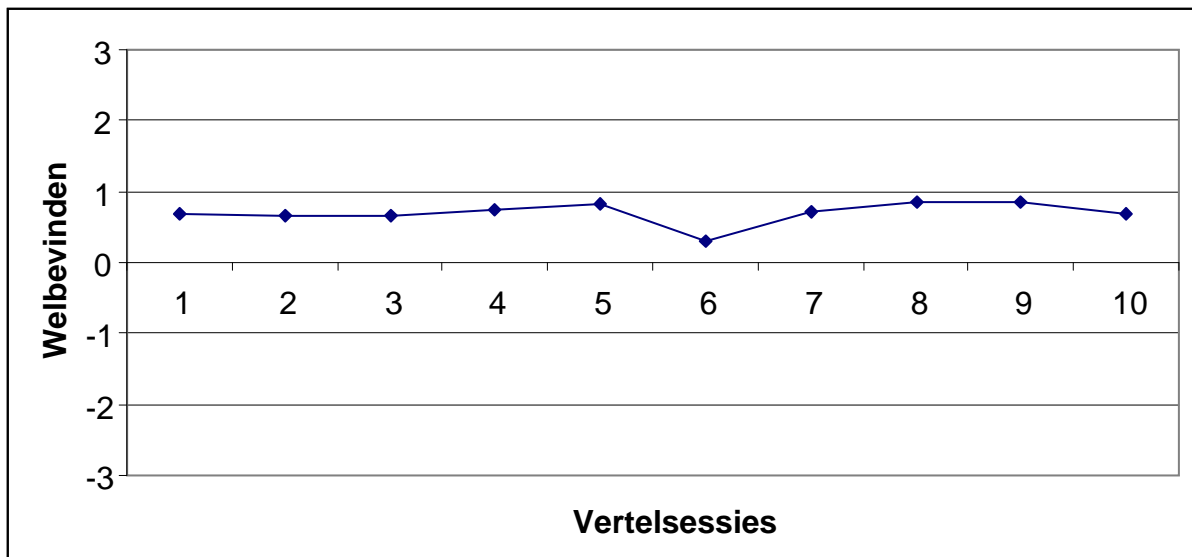
Driekwart (n = 12) geeft aan dat er een zeer positieve tot uitermate positieve betrokkenheid is over alle sessies. Geen enkele begeleider heeft zijn cliënt negatief betrokken geweten.

Enkele begeleiders leggen de nadruk op de voorwerpen die zorgen voor de betrokkenheid maar ook de intense band tussen cliënt en begeleider wordt meerdere malen vermeld als stimulator tot betrokkenheid. Eén begeleider merkte op dat de betrokkenheid voornamelijk afhing van de algemene toestand van de cliënt.

4.4 Onderzoeksvraag 3: Is er een verschil in het welbevinden van de cliënt vóór de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?

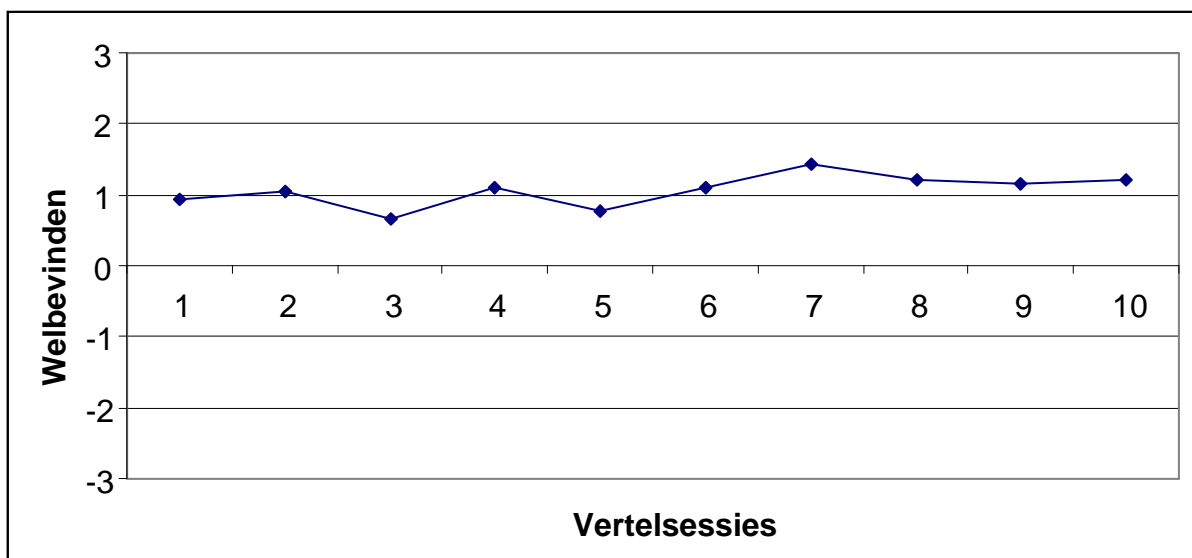
4.4.1 Resultaten vanuit de vragenlijst ‘Tussentijdse rapportage’

De gemiddeldes van welbevinden vóór het vertellen van het verhaal grenzen aan categorie één en zijn respectievelijk: 0.7, 0.666667, 0.65, 0.75, 0.833333, 0.3, 0.722222, 0.842105, 0.85, 0.7.

Figuur 15: Welbevinden van de cliënt volgens de begeleiders vóór vertellen van het verhaal. N=20. -3 =uitermate negatief welbevinden, -2=zeer negatief welbevinden, -1= eerder negatief welbevinden, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positief welbevinden.

De gemiddeldes van welbevinden na het vertellen van het verhaal liggen dichterbij categorie één en overschrijden deze soms. Ze zijn respectievelijk: 0.947368, 1.055556, 0.65, 1.1, 0.777778, 1.1, 1.421053, 1.222222, 1.15, 1.2.

Figuur 16: Welbevinden van de cliënt volgens de begeleiders na vertellen van het verhaal. N=20. -3 =uitermate negatief welbevinden, -2=zeer negatief welbevinden, -1= eerder negatief welbevinden, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positief welbevinden.

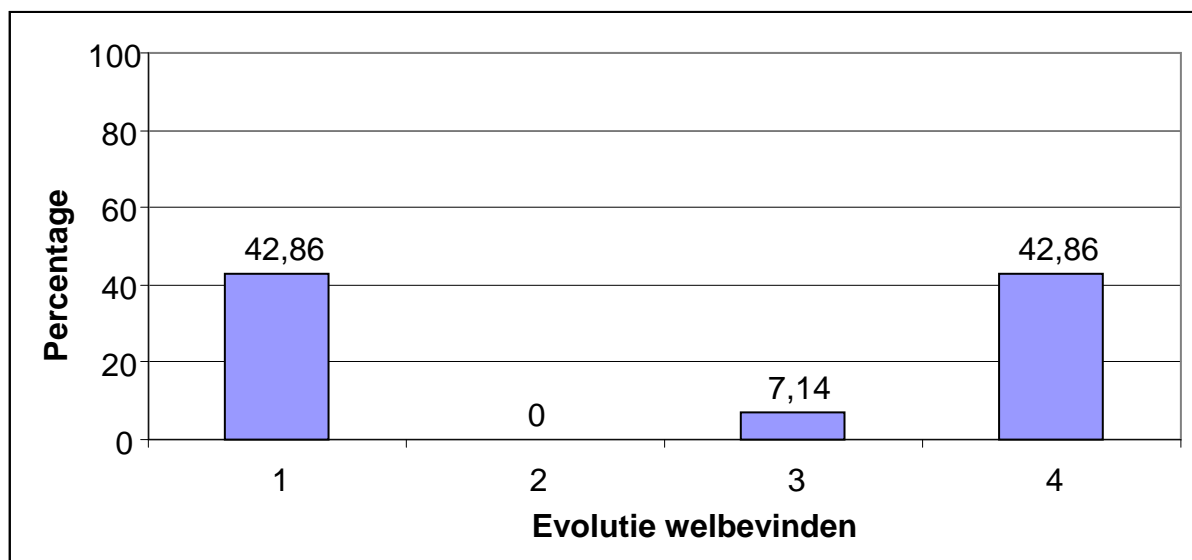
Om te berekenen of er een significant verschil is tussen het welbevinden van de cliënten voor en na het vertellen van het verhaal, heb ik een one-sample T-test uitgevoerd van de verschillen van welbevinden voor en na het vertellen.

De nulhypothese stelt dat de het gemiddelde van de verschillen gelijk is aan nul. Zodat er dus geen afwijking wordt gevonden tussen welbevinden voor en na de sessie. Uit de one-

sample T-test blijkt dat we de nulhypothese kunnen verwerpen met $t = 5.343$ ($df = 187$) en de bijhorende p-waarde, $p < .001$. Er blijkt dus een significant verschil te zijn tussen het welbevinden voor en het welbevinden na de vertelsessie van de cliënt.

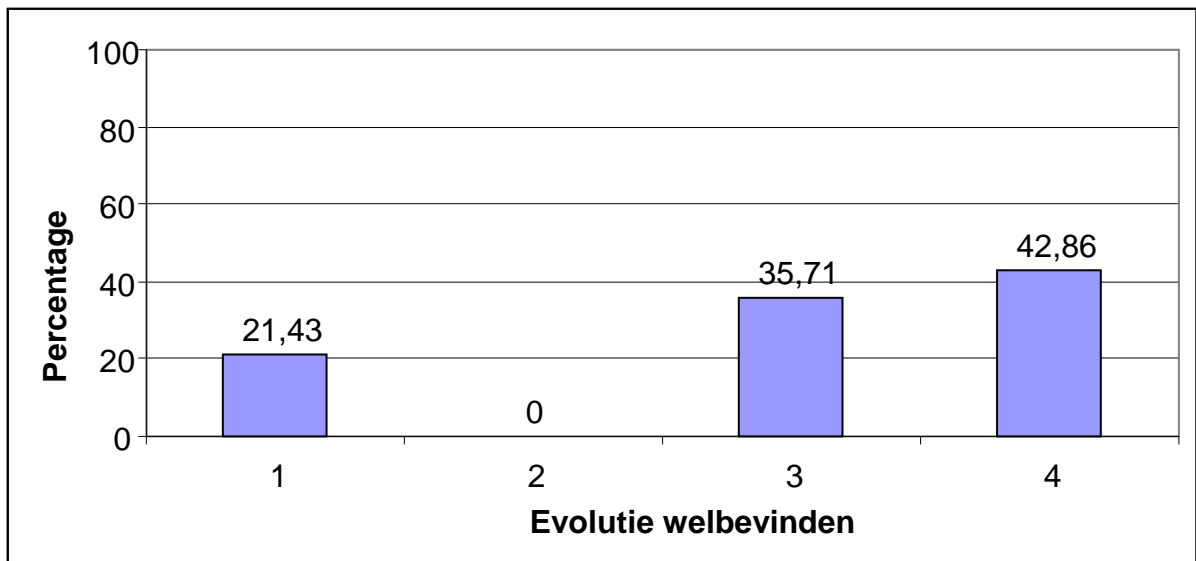
4.4.2 Resultaten vanuit de vragenlijst 'Effect van Multi-sensory Storytelling'

In het eerste onderstaande figuur vinden we de evolutie doorheen de tien sessies in welbevinden terug alvorens het verhaal verteld wordt. In het tweede figuur vinden we de evolutie van welbevinden terug door heen de tien sessies na vertellen van het verhaal. Alvorens het verhaal verteld wordt, vinden ongeveer de helft ($n = 6$) van de begeleiders dat de cliënten geen verandering vertonen en de andere helft vindt dat de cliënten een wisselend verloop tonen in welbevinden. Eén begeleider vindt dat er een stijging in welbevinden te merken is.

Figuur 17: Percentage begeleiders per evolutietype van welbevinden van de cliënt alvorens het verhaal is begonnen. N= 14. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop

Meer dan een derde ($n = 5$) van de begeleiders vindt dat er een stijging in welbevinden is te merken bij de cliënt gedurende de tien vertelsessies na het vertellen van het verhaal. Iets minder dan de helft ($n = 6$) van de begeleiders merkt na het vertellen van het verhaal een wisselend beloop op van welbevinden. De overige begeleiders merken geen verandering op in welbevinden na het vertellen van het verhaal.

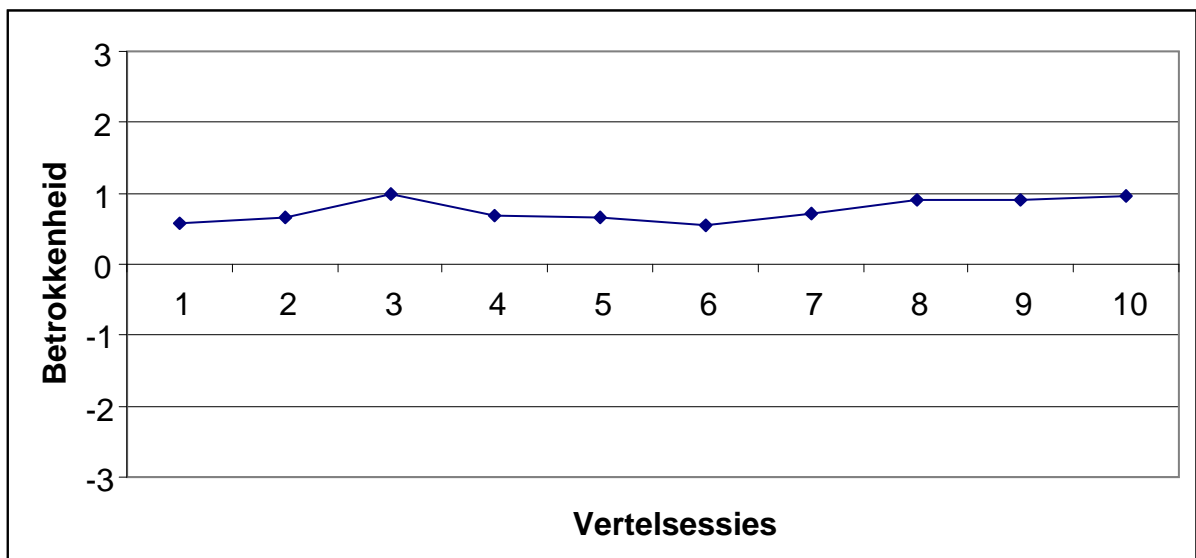

Figuur 18: Percentage begeleiders per evolutietype van welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal. N=14. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop

4.5 **Onderzoeksvraag 4: Is er een verschil in de betrokkenheid van de cliënt vóór de aanvang van het verhaal en de betrokkenheid van de cliënt na het vertellen van het verhaal?**

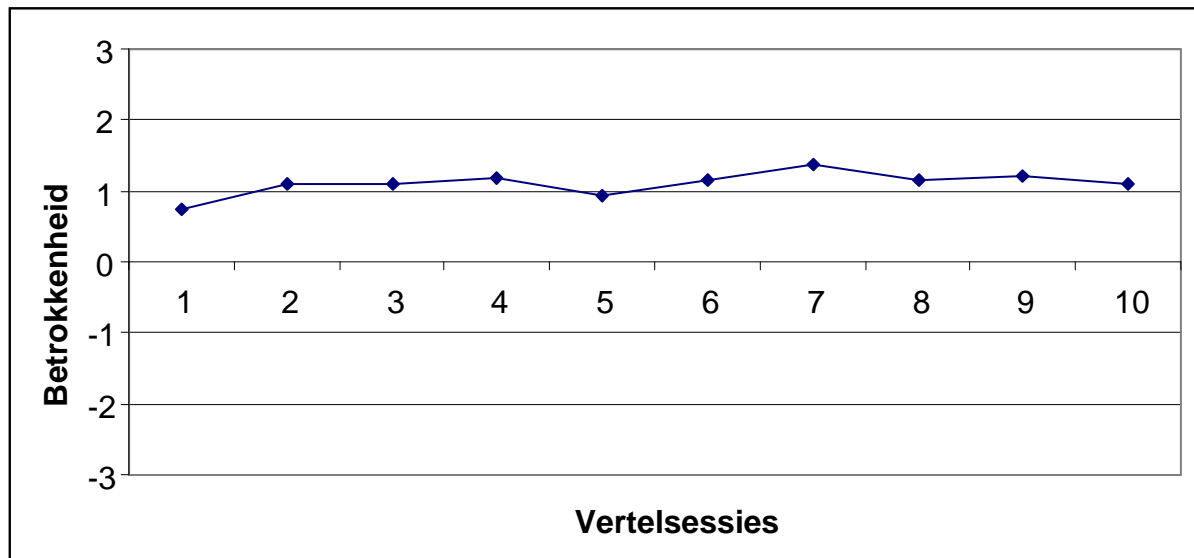
4.5.1 Resultaten vanuit de vragenlijst 'Tussentijdse rapportage'

De gemiddeldes van betrokkenheid vóór het vertellen van het verhaal grenzen aan categorie één en zijn respectievelijk: 0.578947, 0.647059, 1, 0.684211, 0.647059, 0.55, 0.722222, 0.894737, 0.9, 0.95.

Figuur 19: Betrokkenheid van de cliënt volgens de begeleiders vóór vertellen van het verhaal. N=20. -3 =uitermate negatieve betrokkenheid, -2=zeer negatief, -1= eerder negatief, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positieve betrokkenheid.

De gemiddeldes van welbevinden na het vertellen van het verhaal liggen dicht bij categorie één en overschrijden deze soms. Ze zijn respectievelijk: 0.736842, 1.111111, 1.1, 1.176471, 0.944444, 1.15, 1.368421, 1.157895, 1.2, 1.1.

Figuur 20: Betrokkenheid van de cliënt volgens de begeleiders na vertellen van het verhaal. N=20. -3 =uitermate negatieve betrokkenheid, -2=zeer negatief, -1= eerder negatief, 0=neutrale toestand, 1=eerder positief, 2=zeer positief, 3=uitermate positieve betrokkenheid.

Om te berekenen of er een significant verschil is tussen de betrokkenheid van de cliënten voor en na het vertellen van het verhaal, heb ik een one-sample T-test uitgevoerd van de verschillen tussen de betrokkenheid voor en na het vertellen.

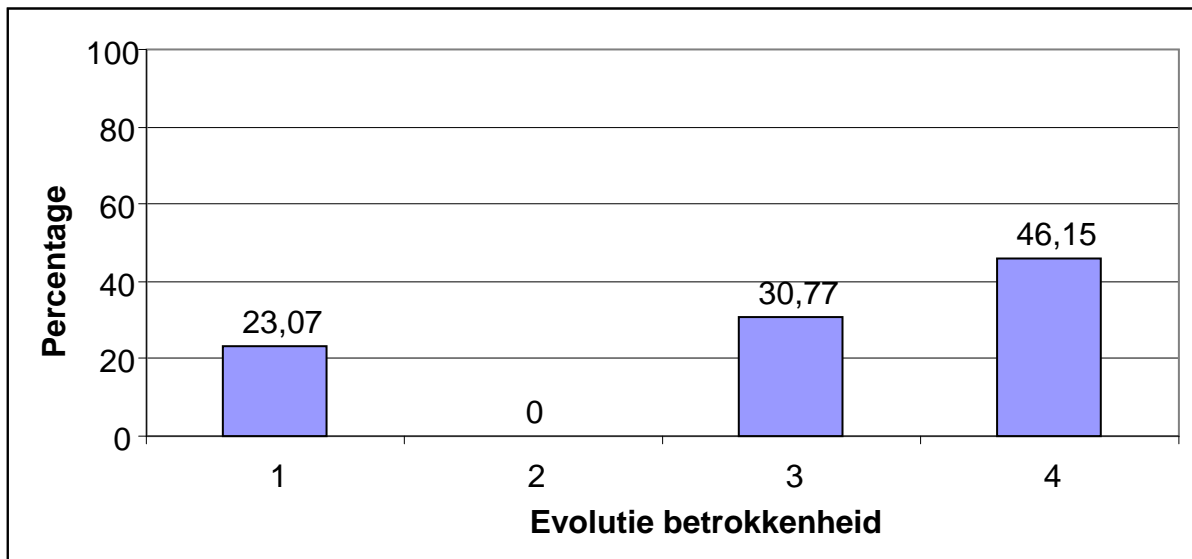
De nulhypothese stelt dat de het gemiddelde van de verschillen gelijk is aan nul. Zodat er dus geen afwijking wordt gevonden tussen betrokkenheid voor en na de sessie. Uit de one-sample T-test blijkt dat we de nulhypothese kunnen verwerpen met $t = 5.343$ ($df = 187$) en de bijhorende p-waarde, $p < .001$. Er blijkt dus een significant verschil te zijn tussen de betrokkenheid voor en de betrokkenheid na de vertellessie van de cliënt.

4.5.2 Resultaten vanuit de vragenlijst 'Effect van Multi-sensory Storytelling'

In het eerste onderstaande figuur vinden we de evolutie doorheen de tien sessies van betrokkenheid terug alvorens het verhaal verteld wordt. In het tweede figuur vinden we de evolutie van betrokkenheid terug door heen de tien sessies na vertellen van het verhaal.

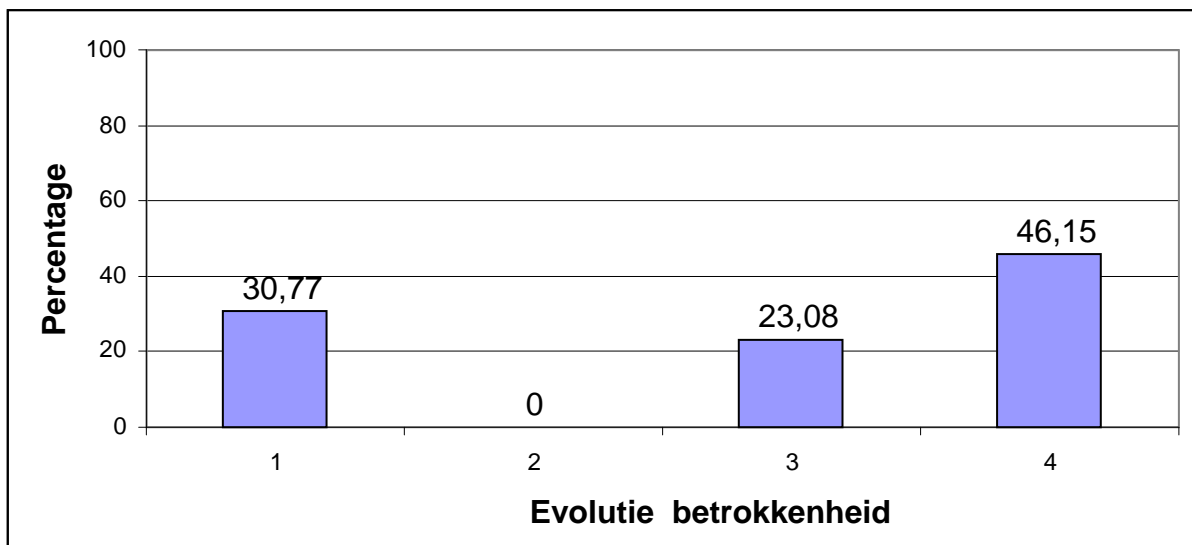
Uit onderstaande figuur blijkt dat ongeveer één derde ($n = 4$) van de begeleiders een stijging in welbevinden ondervindt voor de aanvang van het verhaal. Iets minder dan de helft ($n = 6$) ondervindt dat de betrokkenheid van zijn cliënt, voor het verhaal wordt verteld, een wisselend

verloop vertoond. Iets meer dan één vijfde ($n = 3$) van de begeleiders merkt geen verandering op bij hun cliënt.

Figuur 21: Percentage begeleiders per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt alvorens het verhaal is begonnen. N= 13. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop.

Iets meer dan één vijfde ($n = 3$) van de begeleiders merkt een stijging op in betrokkenheid na het vertellen van het verhaal. Ongeveer één derde ($n = 4$) merkt geen verandering op en iets minder dan de helft ($n = 6$) van de begeleiders ondervindt dat er een wisselend verloop is van betrokkenheid bij hun cliënt na het vertellen van het verhaal.

Figuur 22: Percentage begeleiders per evolutietype van betrokkenheid van de cliënt na het vertellen van het verhaal. N=13. 1= geen verandering, 2=daling, 3= stijging, 4= wisselend verloop

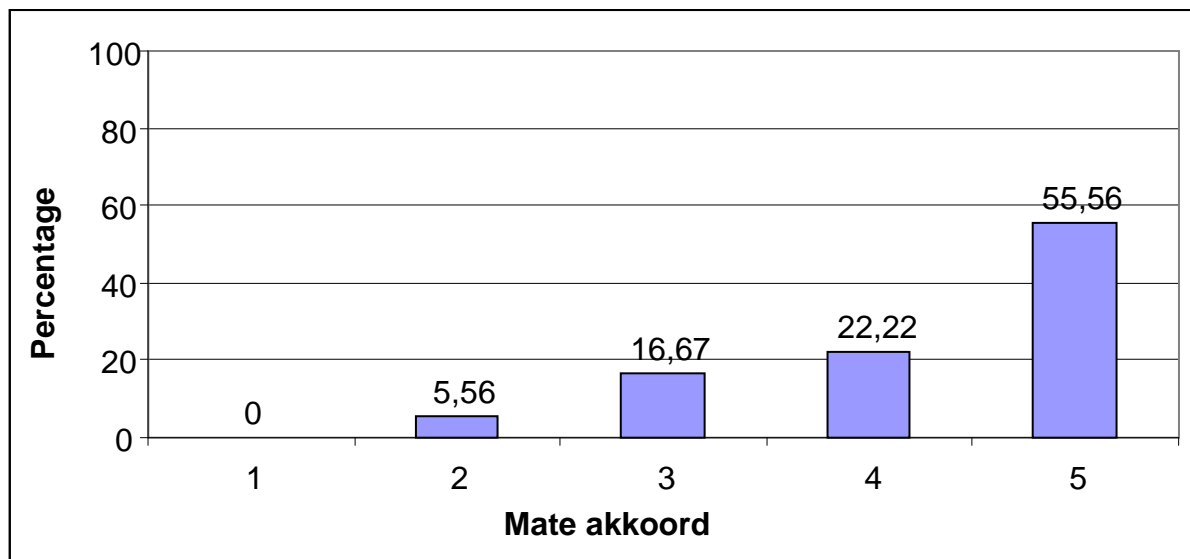
4.6 **Onderzoeksvraag 5: Hoe beoordelen de begeleiders de methodiek van multi-sensory storytelling? Is de methodiek van multi-sensory storytelling voor verbetering vatbaar en zo ja, hoe?**

De resultaten voor deze onderzoeksvraag komen uit de vragenlijst 'Effect van MSST' en de vragenlijst 'Evaluatie van de methodiek'. In beide vragenlijsten werd er gepeild hoe de begeleiders de methodiek van MSST beoordelen. De begeleiders konden kiezen tussen vijf antwoord mogelijkheden: helemaal niet akkoord, niet akkoord, neutraal, akkoord, helemaal akkoord.

Ik zal per vraag/stelling van de vragenlijst de verkregen resultaten grafisch overlopen. Ik zal dit telkens aanvullen met de belangrijkste opmerkingen van de begeleiders.

4.6.1 Resultaten vanuit de vragenlijst 'Effect van Multi-sensory Storytelling'

1. Geef aan in welke mate het verhaal naar inhoud voldoende afgestemd was op uw cliënt.

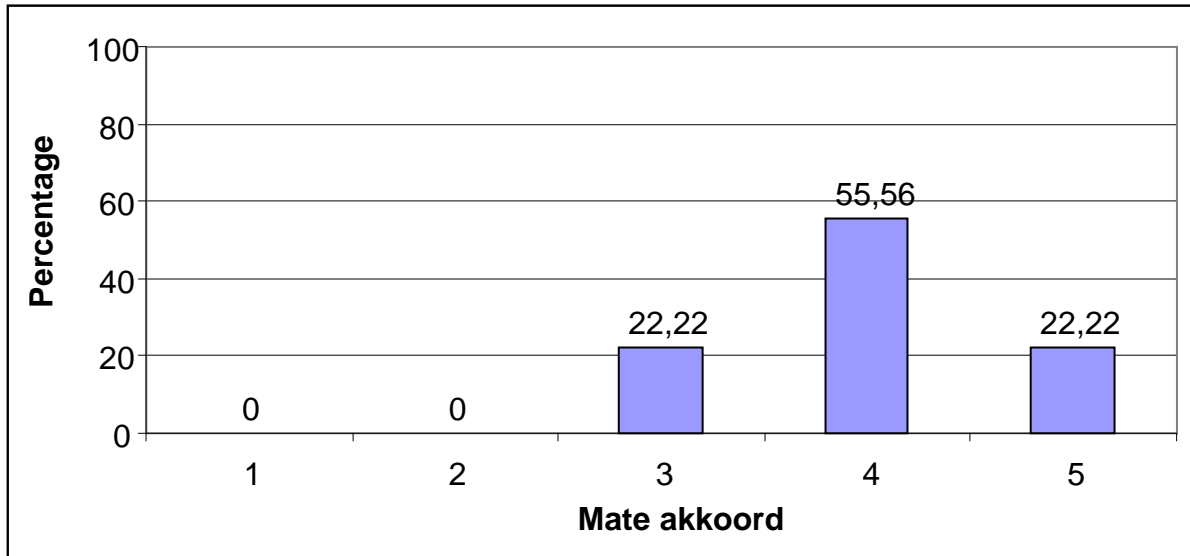
Figuur 23: percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat het verhaal naar inhoud voldoende afgestemd is op hun cliënt. N=18. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

Driekwart van de begeleiders (n = 14) gaat akkoord of helemaal akkoord met deze uitspraak. Enkel één begeleider is hier niet mee akkoord. Acht van hen schrijven als commentaar bij deze vraag dat het verhaal een situatie in het leven van de cliënt verduidelijkt en dat het verhaal heel goed is afgestemd op de concrete situatie.

Het volgende citaat, geschreven door één van de begeleiders, "Moeilijk te zeggen of de inhoud op zich echt werd gevat door mijn cliënt. Denk dat de activiteit als geheel eerder een

betekenis heeft gekregen” geeft de opinie van drie begeleiders weer. Vier begeleiders leggen de nadruk op de stimuli. Het zijn de stimuli die het verhaal maken en zorgen voor herkenbaarheid.

2. Geef aan in welke mate het verhaal naar vorm voldoende afgestemd was op uw cliënt.

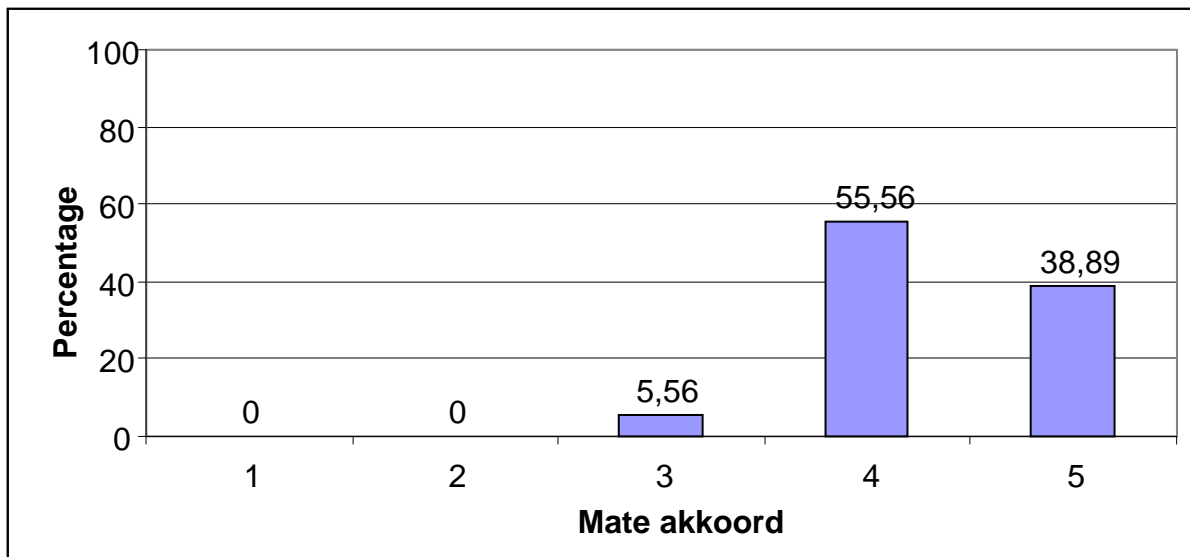

Figuur 24: percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat het verhaal naar vorm voldoende afgestemd was op hun cliënt. N=18. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

Driekwart (n = 14) is akkoord of helemaal akkoord met deze stelling. Niemand is het er niet mee eens.

Zes begeleiders verduidelijken “korte zinnen en dagelijkse woorden, zo was het makkelijk voor de cliënt om te volgen.” Twee begeleiders vonden dat het verhaal nog langer mag zijn. Vier begeleiders schrijven echter dat het verhaal zeker niet langer mag zijn of dat het zelfs te lang is. Twee begeleiders vinden de zinnen die in hun verhaal voor komen toch nog te moeilijk. Eén begeleider stelt dat zijn cliënt het verhaal niet vat en dat het verhaal van minder belang is ten opzichte van de stimuli die aangereikt worden.

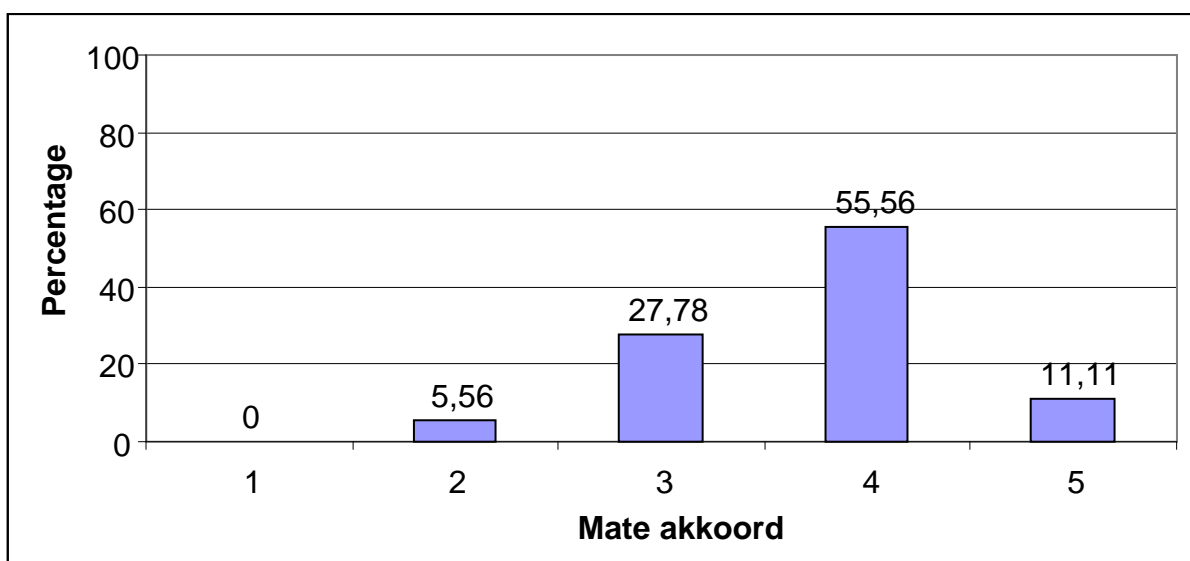
3. Geef aan in welke mate de voorwerpen in het verhaal voldoende afgestemd waren op uw cliënt en zijn/haar verhaal.

Figuur 25: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat de voorwerpen in het verhaal voldoende afgestemd waren op hun cliënt en zijn/haar verhaal. N=18. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

Alle begeleiders (n= 17) gaan akkoord met de stelling dat de voorwerpen voldoende afgestemd zijn op de cliënt en zijn/haar verhaal. Enkel één begeleider staat hier neutraal tegenover. De commentaren de hierbij worden vermeld zijn volgende. De cliënt vindt de stimuli heel leuk en ze bevorderen zijn betrokkenheid. De stimuli zijn goed aangepast maar er zit toch een uitdaging in. Het zijn reële voorwerpen van de concrete situatie waar het verhaal over gaat en zijn dus heel herkenbaar. De voorwerpen sluiten sterk aan bij de interesses van de cliënt.

4. Geef aan in welke mate de frequentie van de vertelactiviteit (1x/week) geschikt was voor uw cliënt.

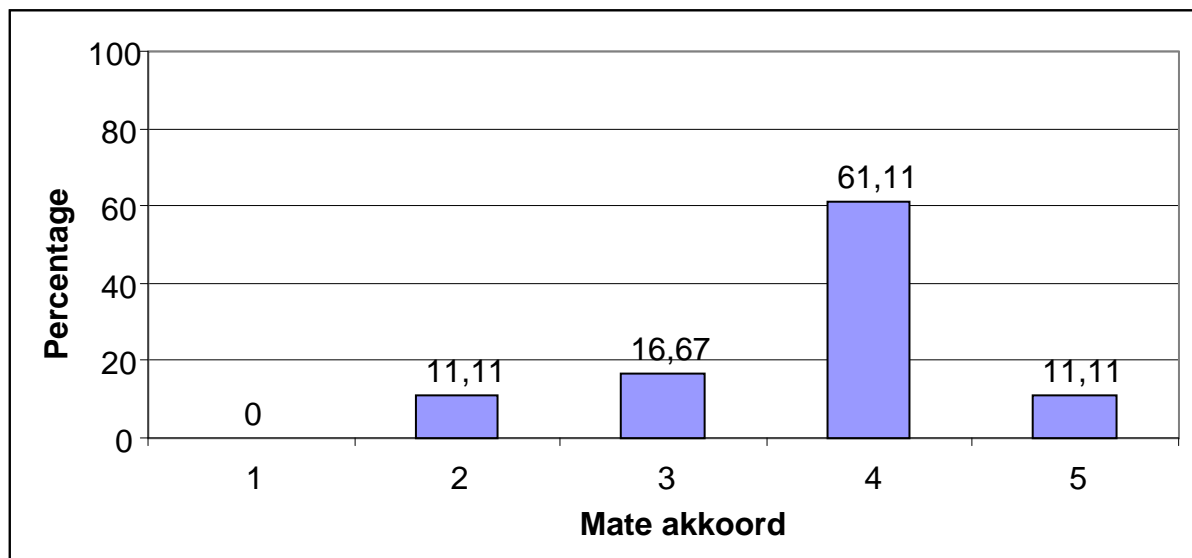
Figuur 26: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat de

frequentie (1x/week) van de vertelactiviteit geschikt was voor hun cliënt. N=18. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

Meer dan de helft (n = 12) gaat akkoord met deze stelling. Een kwart staat neutraal ten opzichte van deze stelling.

Wanneer we dan echter naar de commentaren kijken, zien we dat negen van de achttien begeleiders vinden dat het verhaal meer voorgelezen mag of moet worden. Slechts één begeleider vindt dat het verhaal na enkele weken minder dan één keer per week voorgelezen zou moeten worden om voor herkenbaarheid te zorgen. “Ik heb het gevoel dat één maal per week O.K. was, zowel praktisch gezien als gezien vanuit het feit dat het toch nog op voldoende regelmatige basis gebeurt zodat herkenning kan ontstaan.”

5. Geef aan in welke mate de reeks van vertelsessies (10 weken) geschikt was voor uw cliënt.

Figuur 27: Percentage begeleiders die aangeven in hoeverre ze akkoord gaan met de stelling dat de reeks van vertelsessies geschikt was voor hun cliënt. N=18. 1=niet of nauwelijks, 2=in zeer geringe mate, 3=enigszins, 4=in sterke mate, 5=in zeer sterke mate.

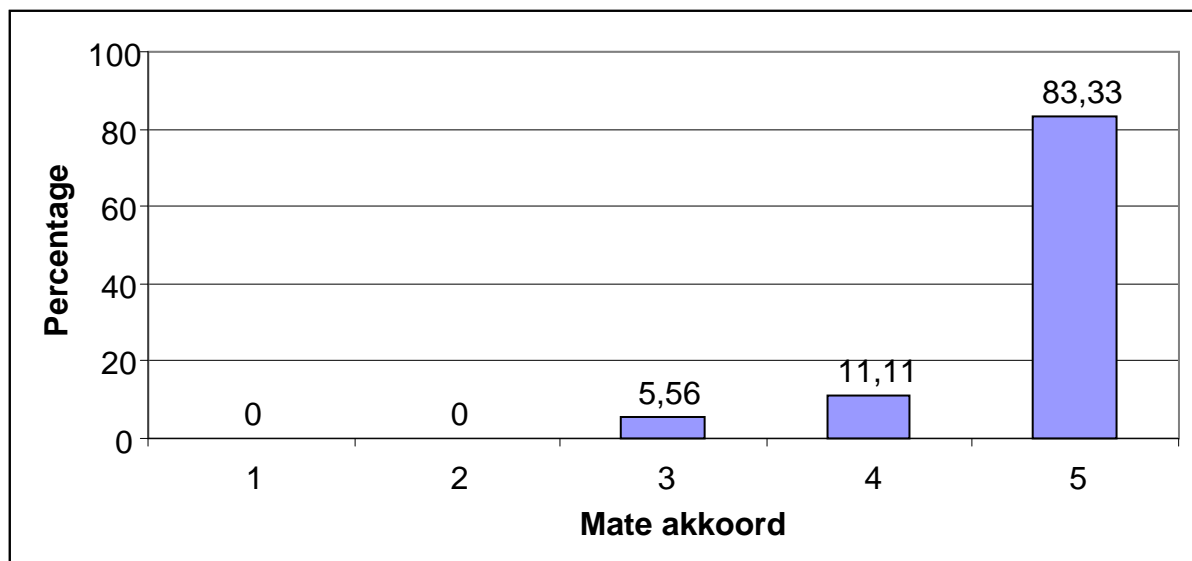
Ongeveer driekwart (n = 13) gaat akkoord of helemaal akkoord met deze stelling. In de bijgeschreven noten vinden we echter terug dat elf van de achttien begeleiders vinden dat het verhaal langer mag voorgelezen worden. Bij sommige cliënten is herkenning pas vanaf de zevende of achtste voorleessessie opgetreden. Extra sessies zouden dus welkom zijn om een beter beeld te krijgen op de gehele evolutie.

Vier begeleiders vinden tien weken een voldoende periode. “Over de tien weken heen kon je toch al een hele evolutie zien.” Ze vinden ook dat er “reeds herkenning op tien weken” ontstaat. Eén begeleider stelt zich de volgende vraag: “goede herkenning. Bij mijn cliënt vraag ik me af of hij na nog enkele sessies bepaalde voorwerpen beu zal worden of dat de

interesse eerder van zijn dagje afhangt. We zullen zien...” Een andere begeleider maakt de bedenking dat het aantal keer geen invloed heeft, maar wel het moment zelf.

4.6.2 Resultaten uit de vragenlijst ‘Evaluatie van de methodiek van Multi-sensory Storytelling’

1. *Ik vind multi-sensory storytelling een zinvolle activiteit voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.*

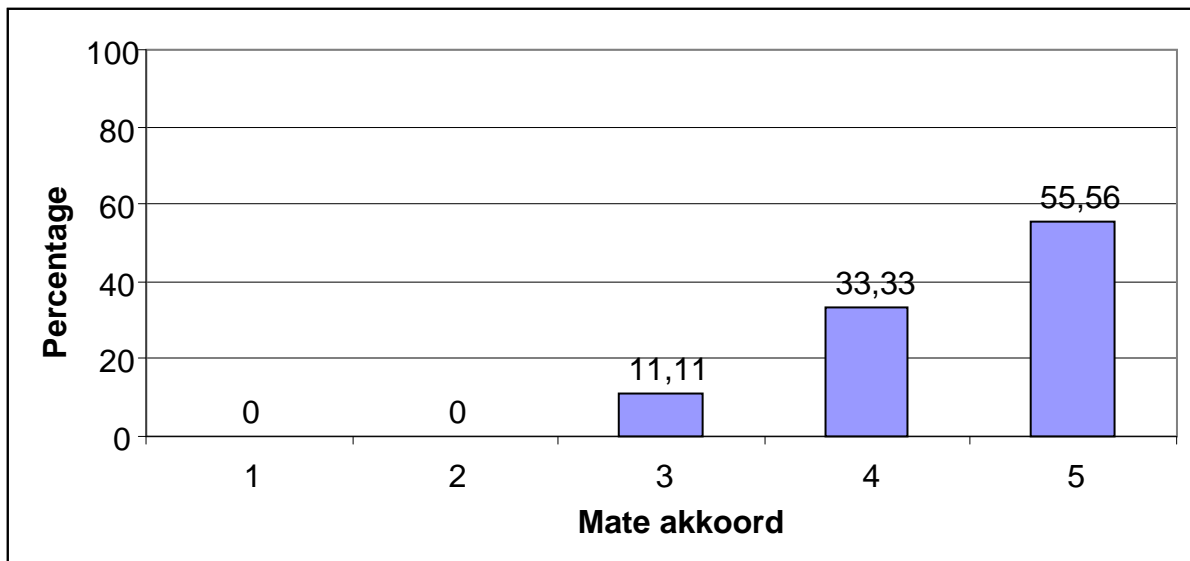
Figuur 28: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met stelling dat MSST een zinvolle activiteit is voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Alle begeleiders, buiten één die er neutraal tegenover staat, (n = 17) gaan akkoord met deze stelling. Ze vermelden erbij dat MSST het toelaat om op intensieve manier, via een één op één moment, in communicatie te treden met de cliënt waardoor veel doelstellingen bereikt kunnen worden. “MSST is een andere manier van contact leggen. Allerhande doelstellingen kunnen er in verwerkt worden, zoals het oefenen van communicatieve functies, werken aan gerichtheid, wennen aan prikkels, ...”

Verder merken de begeleiders op dat het een fijne activiteit is, een aangename manier om de personen met een ernstig meervoudige handicap iets aan te leren.

De stimuli in het verhaal zorgen ervoor dat het verhaal echt beleefd kan worden, wat de begeleiders ideaal vinden voor deze cliënten.

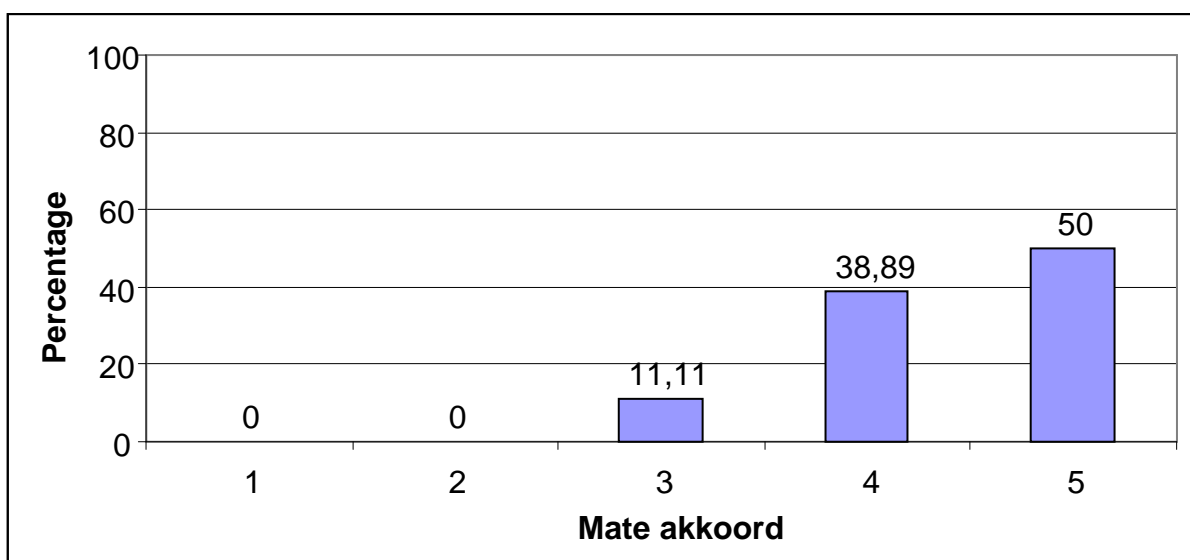
2. *Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling een ‘verhaal’ wordt verteld aan de cliënt.*

Figuur 29: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is dat bij MSST een verhaal wordt verteld aan de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

In totaal gaat meer dan driekwart (n = 16) akkoord met deze stelling. Wanneer we dan echter naar de commentaren gaan kijken zien we dat een kwart van de begeleiders het vertellen van een verhaal zinvol vinden om zelf een aanknopingspunt te hebben door alle stimuli heen. Een kwart (n = 5) vindt ook dat het vertellen zorgt voor structuur en herkenbaarheid voor de personen met een handicap. Eén begeleider oppert het volgende: “Voor de een is het zinvol, voor de andere niet. Je weet nooit wat het kind toch begrijpt. Naar integratie toe is het positief. Vb. Broer en zus kunnen ook een verhaal vertellen.”

3. Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling het verhaal gaat over de cliënt zelf, over iets dat hij/zij heeft meegemaakt of nog zal meemaken, iets dat hij/zij leuk vindt.

Figuur 30: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is dat bij MSST het verhaal over de cliënt zelf gaat, over iets dat hij/zij heeft meegemaakt of nog zal

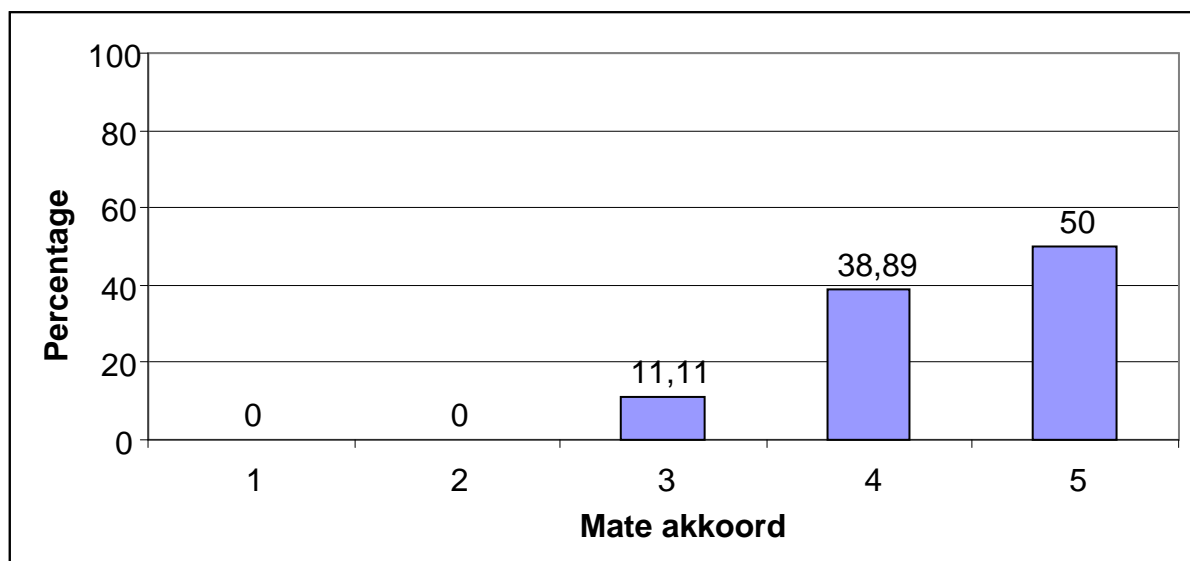
meemaken, iets dat hij/zij leuk vindt. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Meer dan driekwart (n = 16) vindt dat het zinvol is om tijdens MSST een verhaal te vertellen dat over de cliënt zelf gaat.

Een kwart (n = 5) van de begeleiders is er van overtuigd dat door het vertellen van een verhaal over de cliënt herkenning sneller zal optreden. Eén begeleider ziet ook de mogelijkheid tot het aanbieden van structuur of het voorbereiden op iets van het dagelijks leven door middel van een persoonlijk verhaal. Twee begeleiders vinden het noodzakelijk dat er een persoonlijk verhaal wordt verteld, zo kunnen ook de stimuli worden afgestemd op de cliënt.

Twee andere begeleiders merken op dat het vertellen van een verhaal over de cliënt geen noodzaak is. Het belangrijkste is dat de cliënt gewoon geniet van het verhaal.

4. Ik vind dat bij multi-sensory storytelling de vorm van het verhaal (kortdurend, beperkt aantal zinnen, eenvoudig taalgebruik) voldoende is afgestemd op cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

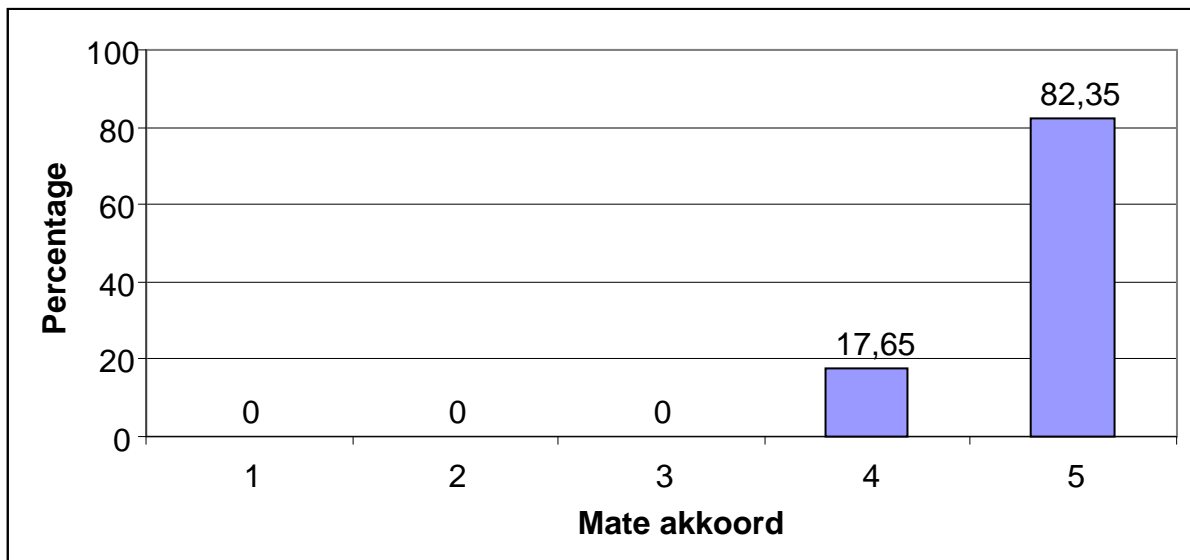

Figuur 31: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat bij MSST de vorm van het verhaal voldoende is afgestemd op de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Meer dan driekwart (n= 16) vindt dat het verhaal naar vorm voldoende is afgestemd op de cliënt. Het is “kort en bondig (bij langere zinnen en langer verhaal zou de aandacht sneller weg zijn)”, “op maat gemaakt en kan bijgestuurd worden” en er zijn “niet té veel prikkels”.

Ook volgende reactie werd gegeven: “Om naar een specifiek doel te werken zeker en vast. Om gewoon te ontspannen is het misschien te kort en beknopt.”

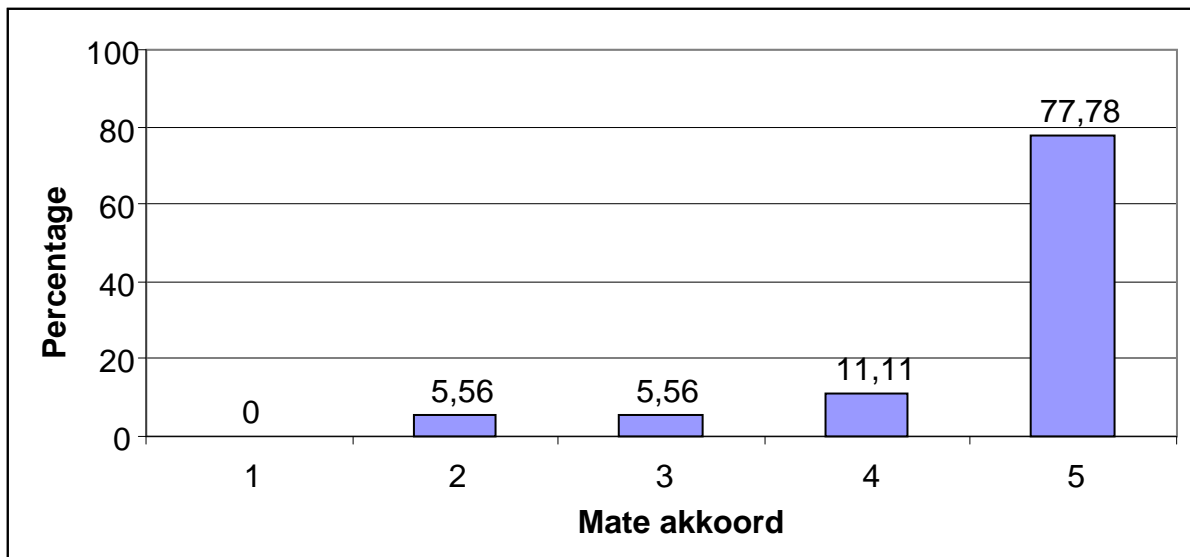
5. Ik vind dat bij multi-sensory storytelling het toevoegen van voorwerpen zinvol is om de inhoud van het verhaal over te brengen aan cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

Figuur 32: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het toevoegen van voorwerpen bij MSST zinvol is om de inhoud van het verhaal over te brengen aan cliënten met ernstig meervoudige beperkingen. N=17. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4=eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Alle begeleiders (n = 17) vinden dat het toevoegen van voorwerpen zinvol is om de inhoud van het verhaal over te brengen aan cliënten met ernstig meervoudige beperkingen. Het toevoegen van voorwerpen is zinvol, volgens de begeleiders, omdat “deze kinderen bij de taal nood hebben aan ondersteunende verwijzers”, “het de kinderen helpt om linken te kunnen leggen of te kunnen visualiseren”, “het helpt hen het verhaal te begrijpen en de inhoud te ondersteunen” en “het de kinderen alert houdt”. De voorwerpen prikkelen de zintuigen van de cliënten en hun interesse. “Het maakt het verhaal ook tastbaarder en zorgt ervoor dat ze meer beleven”, vermeldt een begeleider.

6. Ik vind dat bij multi-sensory storytelling het toevoegen van voorwerpen zinvol is om de cliënt met ernstige meervoudige beperkingen te stimuleren.

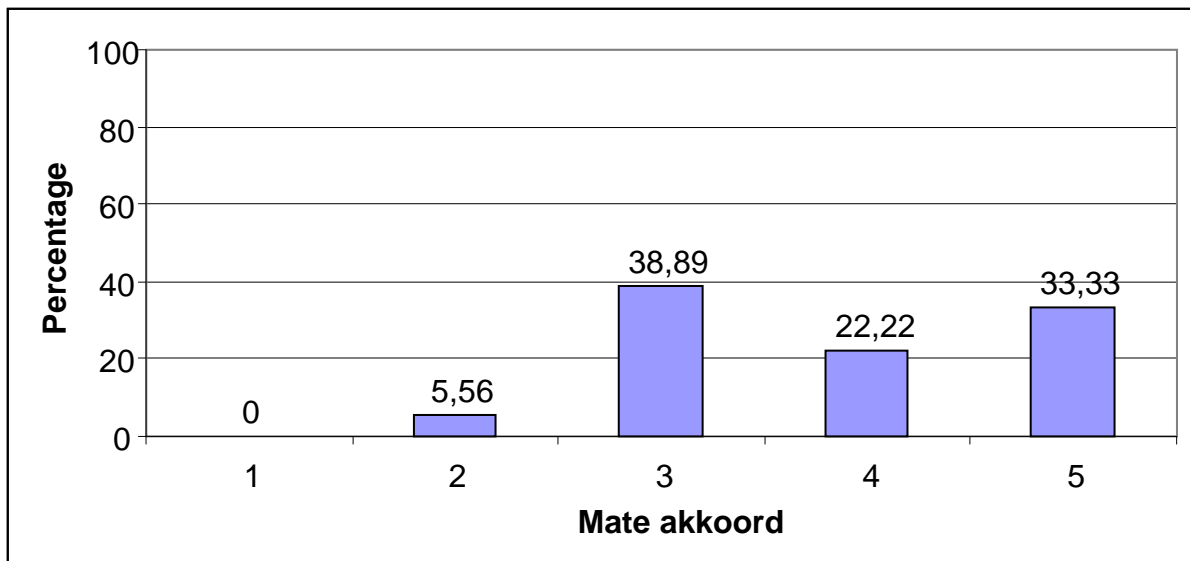

Figuur 33: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het toevoegen van voorwerpen bij MSST zinvol is om de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen te stimuleren. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Meer dan driekwart (n = 16) van de begeleiders vindt dat het zinvol is om voorwerpen toe te voegen aan de verhalen om de cliënten te stimuleren. Ze schrijven erbij dat de voorwerpen het contact stimuleren en ze helpen bij het continu richten van de aandacht op het verhaal. "Ik vind dat je via de verschillende stimuli, meer nog dan het sensorische, het communiceren tussen gast en begeleider stimuleert."

De begeleider die niet akkoord gaat met deze stelling geeft als argument dat de mate waarin de voorwerpen kunnen stimuleren afhangt van het mentaal functioneren van de cliënt.

7. Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling een verwijzer wordt aangebracht op de verhaaldoos om aan te geven over welk verhaal het gaat.

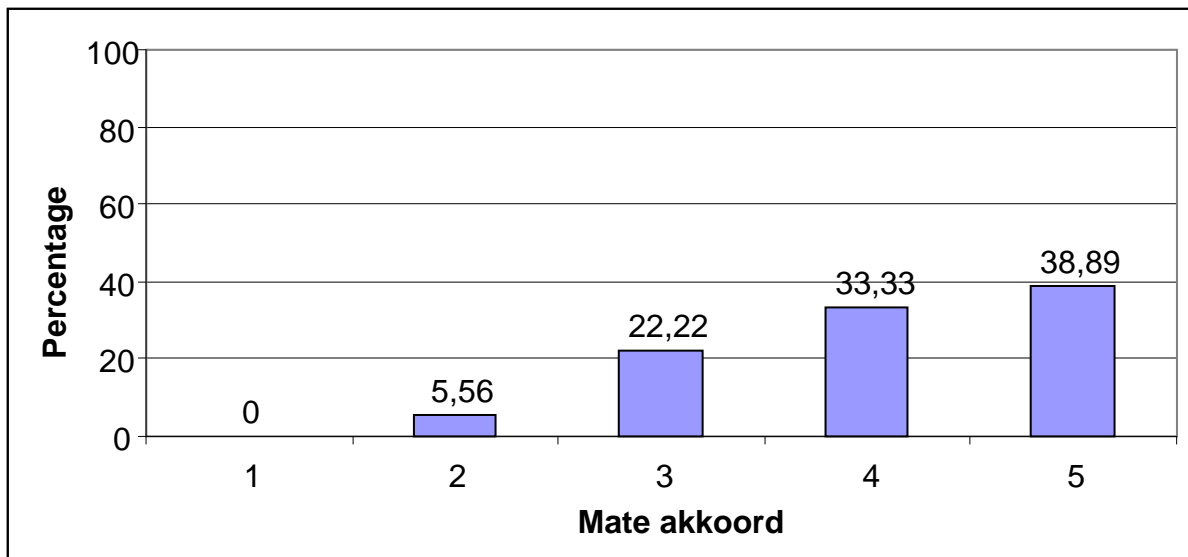
Figuur 34: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST een verwijzer aan te brengen op de verhaaldoos om aan te geven over welk verhaal het gaat. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

De meningen over het belang van de verwijzer lijken eerder verdeeld. Drie begeleiders vinden dat de doos op zich, al dan niet in combinatie met de begeleider, voldoende is om duidelijk te maken dat de vertelactiviteit begint. Eén begeleider wijst er op dat de verwijzers vooral belangrijk zijn voor de begeleider zelf, zo kan hij snel zien welke doos voor wie is.

Een andere begeleider wijst er op dat de verwijzer een belangrijke functie vervult voor de cliënt: “De verwijzer leek herkend te worden. Ik denk niet zozeer als verwijzer naar de inhoud van het verhaal, maar zeker wel als: dit is mijn activiteit”.

Twee begeleiders zijn er van overtuigd dat het belang van de verwijzer voornamelijk tot uiting zal komen wanneer er meerdere verhalen zijn voor één cliënt. Aan de hand van de verwijzer zal de cliënt dan kunnen kiezen tussen verhalen.

8. Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling de verhaaldoos aan de cliënt wordt getoond/voorgelegd om duidelijk te maken dat een verhaal zal verteld worden.

Figuur 35: Percentage Begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST de verhaaldoos aan de cliënt wordt getoond om duidelijk te maken dat het verhaal zal verteld worden. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

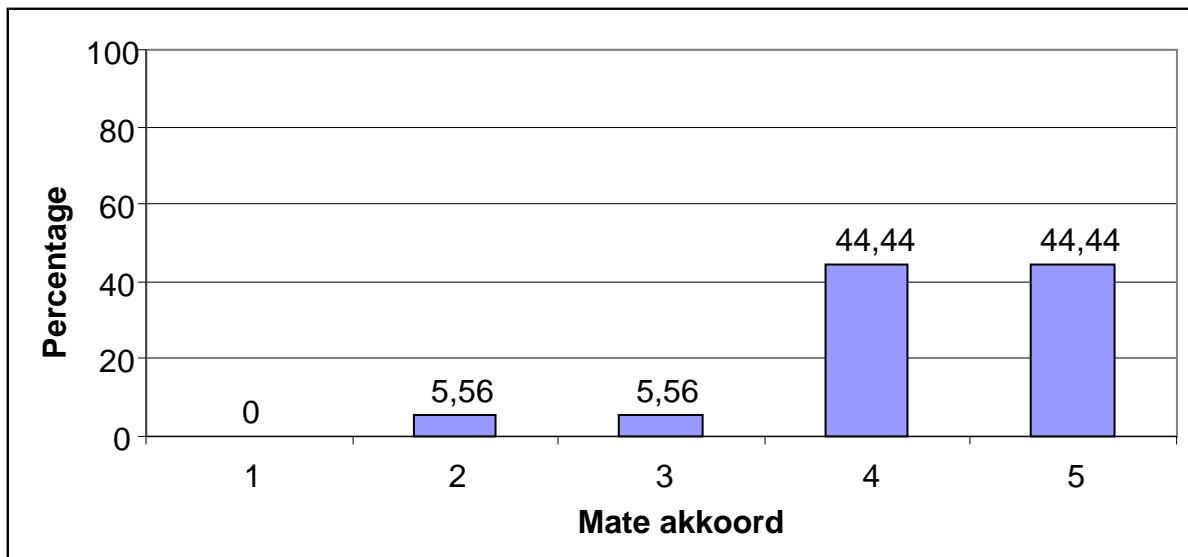
Op de vraag of de begeleiders het zinvol vinden dat de doos aan de cliënt wordt voorgelegd om duidelijk te maken dat het verhaal zal beginnen, wordt verscheiden geantwoord.

Vier begeleiders merkten op dat de doos een opvallende kleur heeft en groot is zodat de aandacht van het kind er naar toe getrokken zal worden. Zo wordt herkenning mogelijk. Twee begeleiders vullen dit aan door te zeggen dat door het tonen van de doos het verhaal een duidelijk begin en einde krijgt. Dit geeft structuur en bevordert de herkenbaarheid.

Eén begeleider ziet veel mogelijkheden in de doos: "Soms zal het kind de doos zien staan in het therapie lokaal. Door er naar te wijzen of te kijken kan het kind duidelijk maken: vertel nog eens een verhaal."

Twee begeleiders merkten helemaal geen effect op bij het tonen van de doos. Een andere begeleider stelt dat het afhankelijk is van de mogelijkheden van de cliënt of er al dan niet een effect zal optreden.

9. Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling het verhaal telkens op dezelfde manier aan de cliënt wordt voorgelezen.

Figuur 36: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST het verhaal telkens op dezelfde manier aan de cliënt wordt voorgelezen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Meer dan drie kwart (n = 16) van de begeleiders gaat akkoord of helemaal akkoord met de stelling dat het verhaal op dezelfde manier voorlezen aan het kind zinvol is.

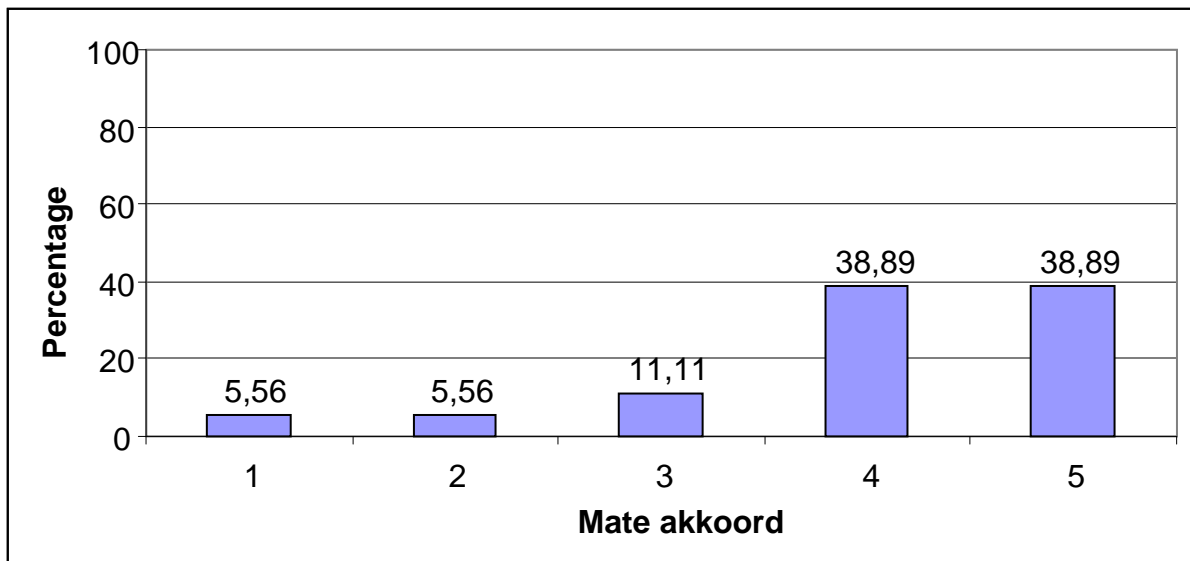
“Herhaling en dan liefst zoveel mogelijk volgens de vaste structuur is voor deze kinderen van groot belang.”

Acht begeleiders vinden herhaling belangrijk om herkenning te bereiken, ze vinden dat heel belangrijk voor kinderen met ernstig meervoudige beperkingen. Acht begeleiders wijzen ook op het belang van de structuur en voorspelbaarheid die herhaling met zich meebrengt. Een andere begeleider wijst er op dat de herkenning de cliënt actiever maakt.

Een begeleider maakte de volgende opmerking: “Verschrikkelijk moeilijk om te doen. Als er aan een leerdoel wordt gewerkt heel interessant, maar veel minder ontspannend.”

Eén zesde (n = 3) van de begeleiders vindt dat enige variatie in de verhalen mogelijk moet zijn, zolang de basisstructuur en volgorde hetzelfde blijft. Ze vinden het belangrijk om tijdens het vertellen in te kunnen spelen op het moment zelf.

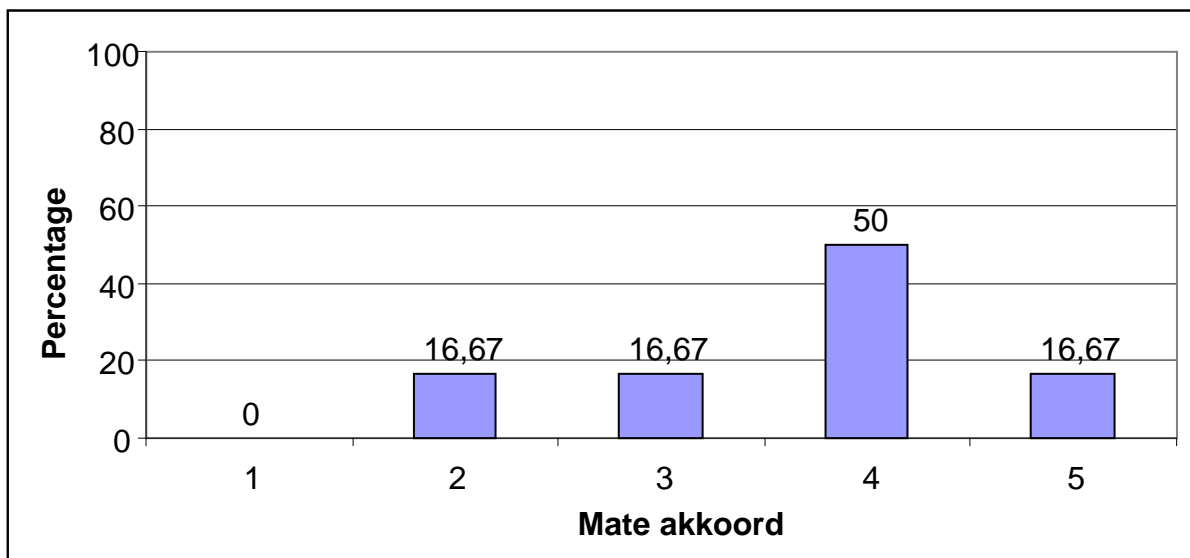
10. Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling de voorwerpen telkens op dezelfde manier aan de cliënt worden aangeboden.

Figuur 37: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is bij MSST de voorwerpen telkens op dezelfde manier aan de cliënt worden aangeboden. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Drie kwart (n = 14) van de begeleiders vindt het belangrijk dat bij MSST telkens dezelfde voorwerpen worden aangeboden. De reden die ze hierbij vermelden is dat het belangrijk is om herkenning te bekomen. Een begeleider oppert dat het interessant zou zijn om, eens de voorwerpen gekend zijn, een andere manipulatie uit te lokken. Eén begeleider is er niet mee akkoord en vermeldt: “Het is belangrijker om de cliënt zelf te volgen in haar beleving en hier creatief mee om te springen dan vast te houden. Wel is het belangrijk dat er ergens wat structuur in zit voor herkenning.”

11. Ik vind het goed dat het verhaal in principe één keer per week wordt voorgelezen.

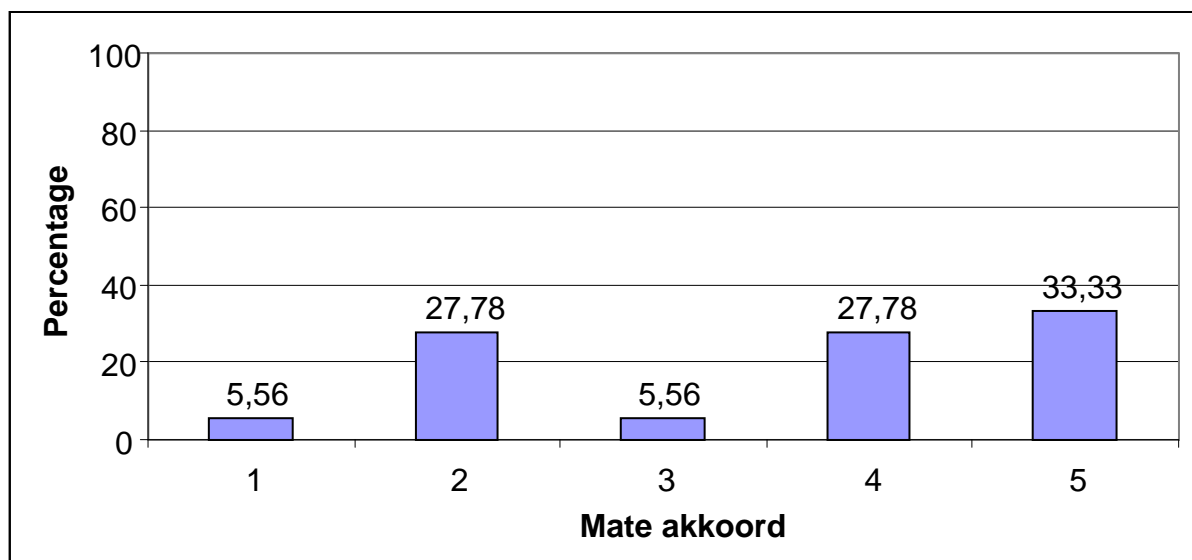
Figuur 38: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat ze het goed vinden dat het verhaal in principe één keer per week wordt voorgelezen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

De meningen lijken verdeeld bij deze stelling. Wanneer we gaan kijken naar de opmerkingen bij de begeleiders die vinden dat één keer per week voorlezen geen goed principe is, merken we op dat dit komt doordat ze vinden dat het verhaal meerdere keren per week moet voorgelezen worden om herkenning te bekomen. Acht begeleiders vinden dat het verhaal, indien mogelijk, minstens twee keer per week voorgelezen moet worden.

Drie begeleiders vinden één keer per week voorlezen voldoende om herkenning te bereiken. Eén van deze begeleiders heeft schrik dat indien het verhaal meer wordt voorgelezen de cliënt zich zou vervelen.

Een begeleider merkt op dat het interessant is om consequent voor te lezen maar dat dit niet altijd haalbaar is.

12. Ik vind de rode verteldoos goed qua vorm, grootte, kleur en materie.

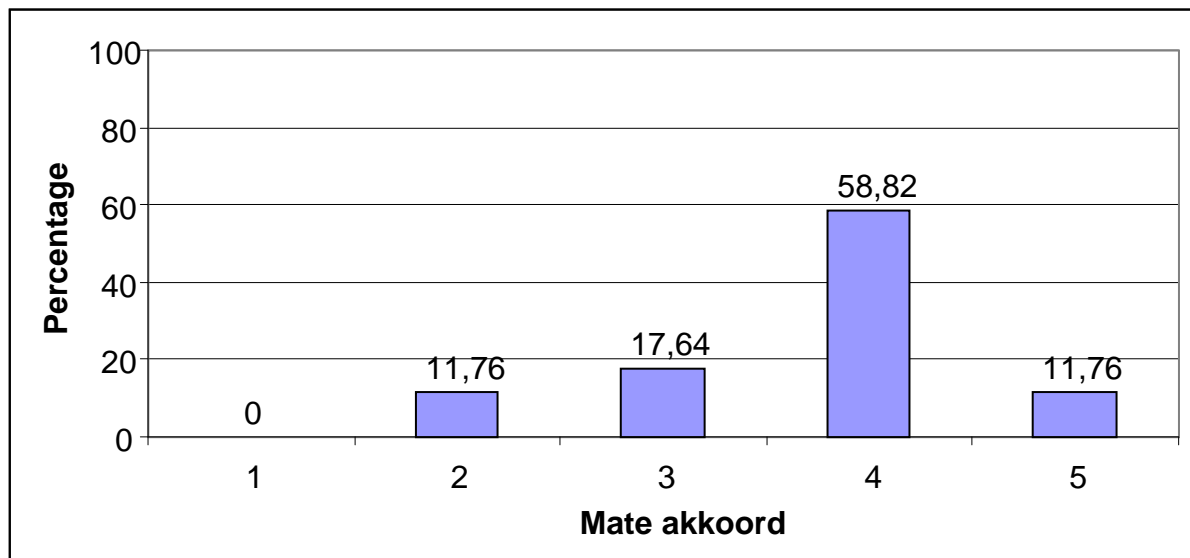
Figuur 39: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat ze de rode verteldoos goed vinden qua vorm, grootte, kleur en materie. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

De meningen van de begeleiders over de doos zijn heel verdeeld. Ze maken een onderscheid tussen de kleur van de doos en de handigheid. Zo vindt een kwart (n = 5) de kleur van de doos in orde. Ze is opvallend qua kleur, zo trekt ze de aandacht en zal de herkenbaarheid bevorderen. Eén begeleider geeft aan dat de kleur positief is voor de herkenbaarheid alvorens te vertellen, maar tijdens het vertellen vindt ze de doos storend omdat het de aandacht van de cliënt afleidt. Twee begeleiders vinden de doos makkelijk om te stapelen.

Ongeveer de helft (n = 7) van de begeleiders vindt de doos te klein. Bij het gebruik van veel of grote spullen, geraakt een groot deel niet in de doos en moet er nog een aparte zak gebruikt worden. Een kwart (n = 5) van de begeleiders geeft aan dat de doos omvalt zonder steun. Ze vinden dit storen en onpraktisch tijdens het vertellen. Een begeleider raadt aan een

curverbox te gebruiken. Deze zijn groot, zijn eenvoudig te stapelen en kunnen opvallend qua kleur zijn. Drie begeleiders vinden de doos niet praktisch om mee te pakken.

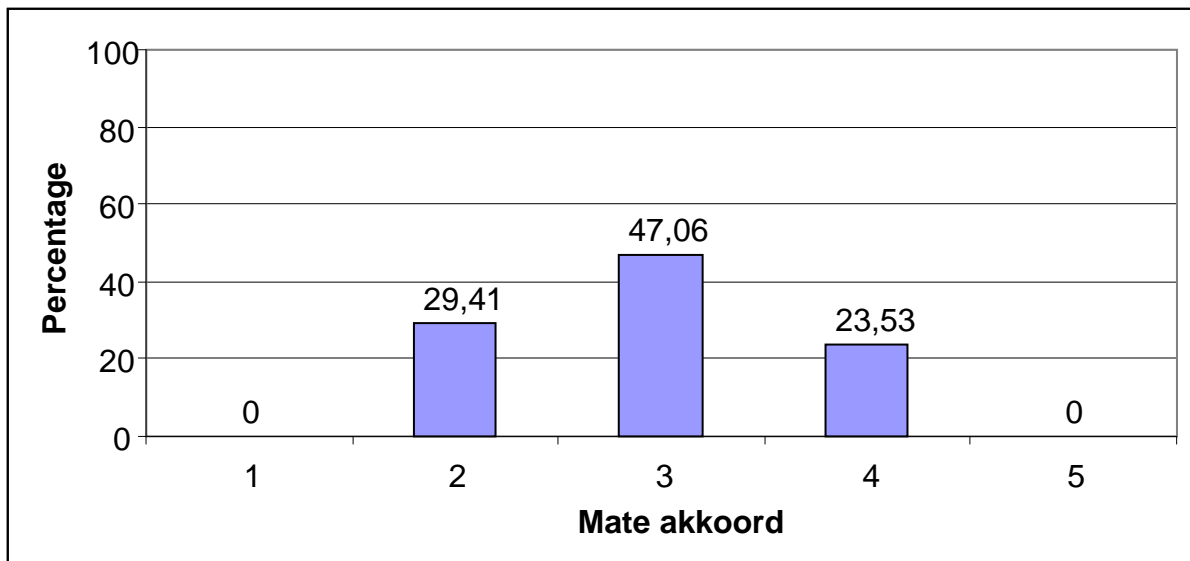
13. *Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om ze duidelijker te kunnen visualiseren voor de cliënt met ernstige meervoudige beperkingen (voor zover de visuele mogelijkheden van de cliënt dit toelaten).*

Figuur 40: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat bij MSST de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om ze duidelijker te kunnen visualiseren voor de cliënt. N=17. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Vier begeleiders merkten op dat de witte platen ervoor zorgen dat het voorwerp er uit springt en dat zo de voorwerpen sneller opgemerkt worden. Twee begeleiders vinden de platen moeilijk in gebruik: de grotere materialen passen er niet op en ze zijn niet makkelijk om op te bergen. Een andere begeleider vindt de platen te groot om handig aan te bieden

14. *Ik vind het zinvol dat bij multi-sensory storytelling de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om de idee van bladzijden in een boek op te roepen.*

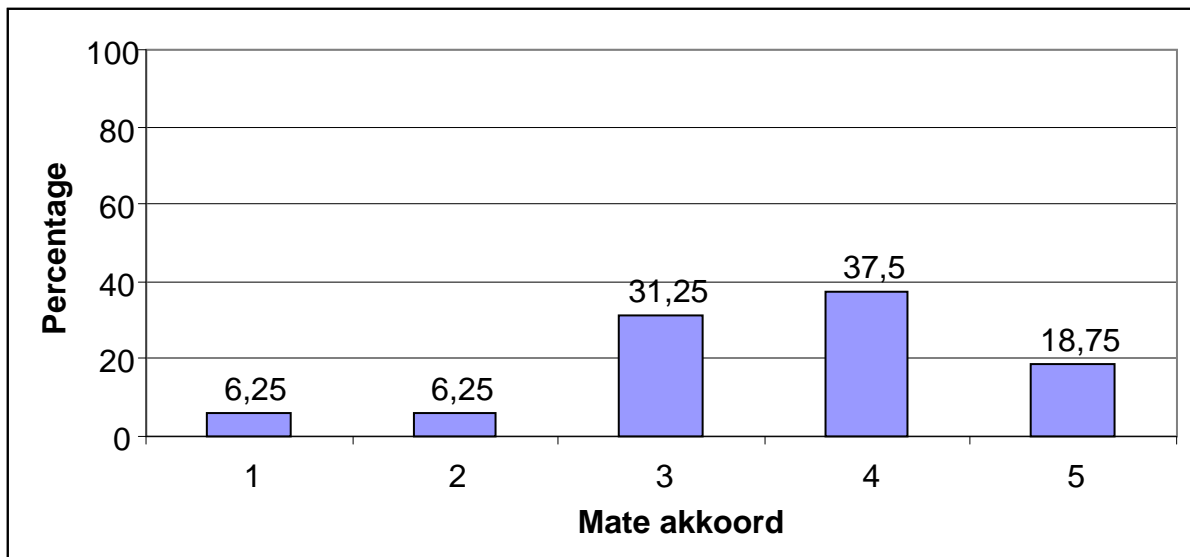
Figuur 41: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het zinvol is dat bij MSST de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om de idee van bladzijden in een boek op te roepen. N=17. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Een kwart (n = 5) vindt het niet zinvol om bij MSST de witte platen als idee van bladzijden toe te passen.

De helft (n = 8) van de begeleiders merkt er bij op dat dit een te verre link is voor deze doelgroep. Twee begeleiders vinden de platen ook niet handig om te gebruiken: “Ik denk dat de link met de bladzijden eigenlijk er wat te ver af staat om echt een effect te hebben. Ik vind het ook weinig relevant voor de doelgroep. Het voorwerp er af halen tijdens het verhaal vind ik eerder storend naar geluid en onderbreking van het verhaal”. Een begeleidster vindt het wel heel handig dat de bladzijden genummerd zijn.

Een begeleidster zegt hierover het volgende: “Ik denk dat de link met de bladzijden eigenlijk er wat te ver af staat om echt een effect te hebben. Ik vind het ook weinig relevant voor de doelgroep. Het voorwerp er af halen tijdens het verhaal vind ik eerder storend naar geluid en onderbreking van het verhaal”.

15. Ik vind het materiaal (doos, platen, voorwerpen bevestigd met velcro...) handig om mee te werken bij het voorlezen van het verhaal.

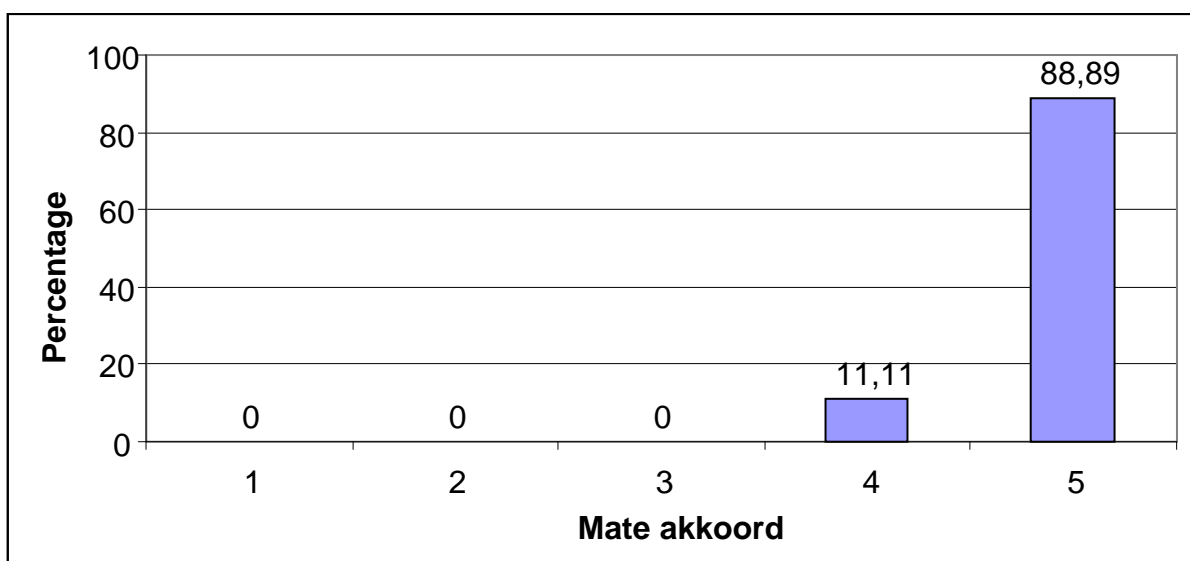

Figuur 42: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het materiaal handig is om mee te werken bij het voorlezen. N=16. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

De helft (n = 9) vindt het materiaal handig om mee te werken. We krijgen echter een genuanceerder beeld wanneer we naar de commentaren bij hun antwoord kijken. Twee personen vinden de velcro handig om mee te werken, twee personen vinden de doos handig en één iemand vindt het materiaal mooi uitgewerkt.

Meer dan een kwart (n = 5) vindt de bladzijden niet handig. Twee personen laten nogmaals weten dat de doos te klein en niet handig is. Twee begeleiders hebben ervaren dat het geluid van de velcro tijdens het verhaal storend werkt. Bij één verhaal liet de velcro los.

16. Multi-sensory storytelling kan een plezierige activiteit zijn voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

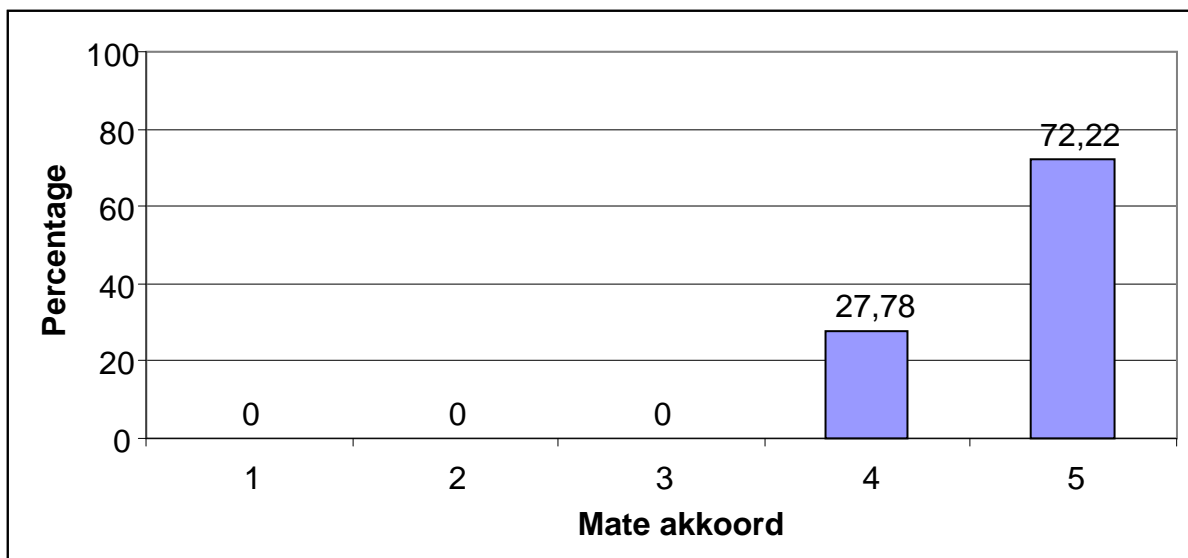
Figuur 43: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST

een plezierige activiteit kan zijn voor cliënten met ernstig meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Alle begeleiders (n = 18) vinden MSST een plezierige en voornamelijk heel plezierige activiteit voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen. De redenen die er bij vermeld staan waarom het zo een plezierige activiteit is zijn een individueel aandachtsmoment (twee begeleiders, één vermeldt er nog bij dat het zowel een sociaal als emotioneel moment is), een één op één situatie (drie begeleiders), de cliënt mag voorwerpen manipuleren en het is helemaal afgestemd op de cliënt.

Twee begeleiders leggen de nadruk op de makkelijke toepasbaarheid: "Heel overtuigend, gemakkelijk een kant en klare doos, geen voorbereiding en een activiteit op maat!" Een begeleidster ziet er ook de mogelijkheid in tot afleiden van probleemgedrag: "Aangename, rustige bezigheid. Kan gebruikt worden als afleiding van probleemgedrag. Plezierbeleving, bezig zijn, structuur, herkenbaarheid en veiligheid." Toch zegt één begeleidster: het hangt van cliënt tot cliënt af of deze MSST als een plezierige activiteit zal beschouwen.

17. *Multi-sensory storytelling kan stimulerend zijn voor de communicatieve ontwikkeling van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.*

Figuur 44: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST stimulerend kan zijn voor de communicatieve ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Alle begeleiders (n = 18) vinden dat MSST stimulerend kan zijn voor de communicatieve ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.

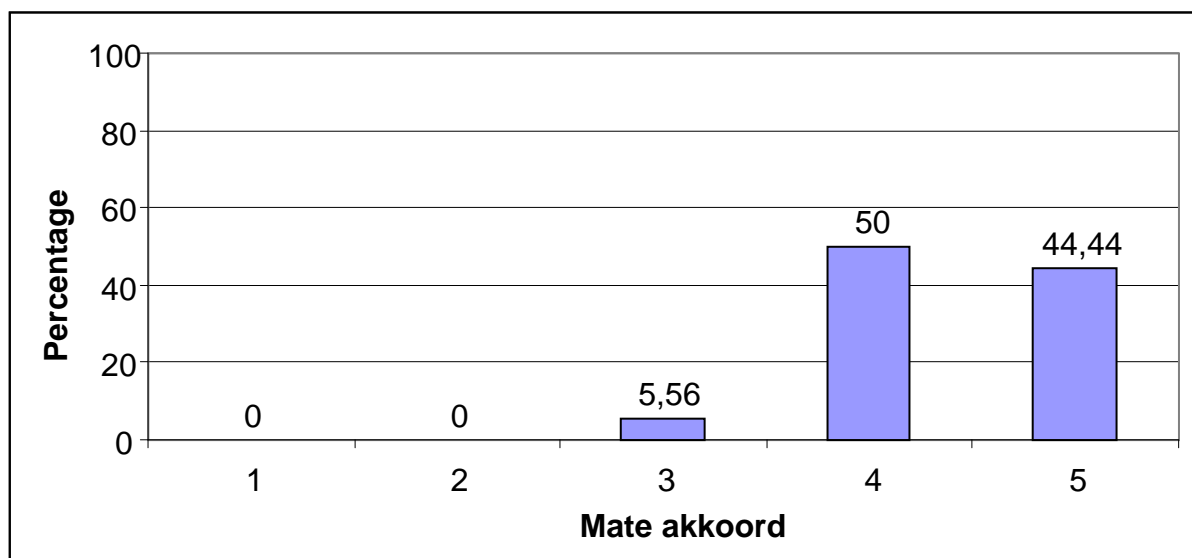
Meerdere begeleiders merken op dat MSST een moment is van gedeelde aandacht en voortdurende interactie. Hierdoor ontstaat er een relatie met veel groeimogelijkheden.

Een begeleidster getuigt dat sinds ze MSST toepast op haar cliënt met autisme deze opener is geworden en meer te bereiken is. Een andere vertelster merkte op dat haar cliënt naarmate deze het verhaal beter kende meer begon te vocaliseren.

Het volgende citaat geeft de overtuiging weer van een begeleidster die de mogelijk tot communicatieve ontwikkeling via MSST ziet. “Allerhande communicatieve functies kunnen aan bod komen: reiken, wijzen, vragen om nog, herkennen, anticiperen, weigeren, beurt nemen, kiezen, ... en taalbegrip komt aan bod”.

MSST geeft ook de begeleider de tijd om beter te interageren: “Enkel samen een verhaaltje lezen, maar wel erg uitnodigend om niet enkel te luisteren maar om mee te doen. Er is tijd voor en begeleider zit niet met zijn neus in de boeken, maar heeft de reactie nu gezien.”

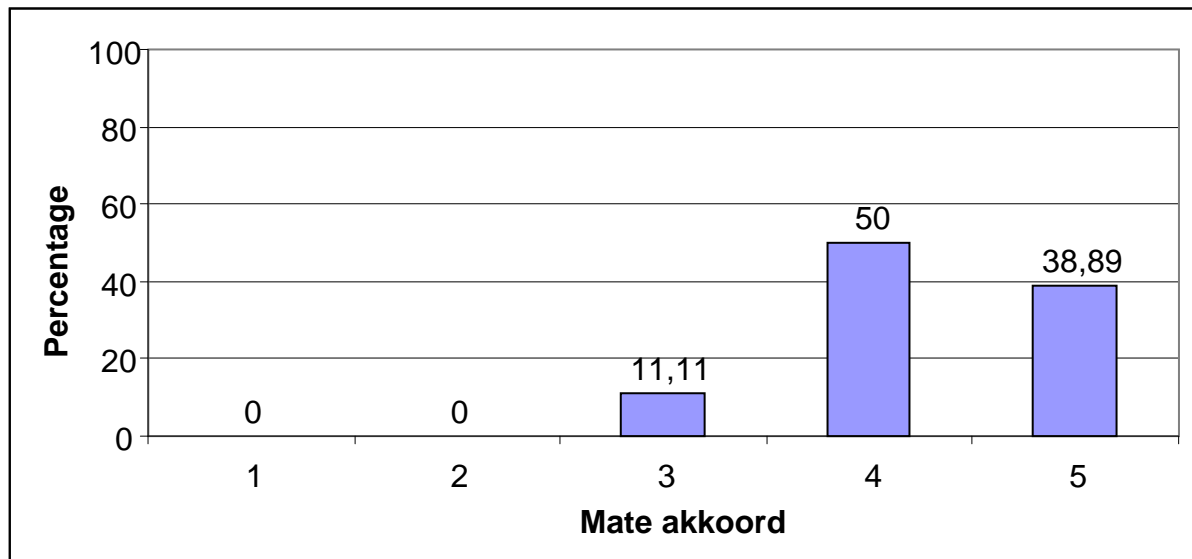
18. Multi-sensory storytelling kan stimulerend zijn voor de cognitieve ontwikkeling van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

Figuur 45: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST stimulerend kan zijn voor de cognitieve ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Meer dan drie kwart (n = 17) is overtuigd dat MSST de cognitieve ontwikkeling van de cliënt met ernstig meervoudige beperkingen kan stimuleren. Zes begeleiders denken dat MSST het herkennen en begrijpen van situaties kan stimuleren. Drie begeleiders vinden zich in volgens citaat: ““Aandacht richten en volhouden, spelinzicht, imiteren, manipuleren van speelgoed, verbanden leggen”. Een andere begeleiderster stelt dat MSST zou kunnen werken op geheugen, anticiperen, verbanden leggen. Of dit echt zo is vindt ze, na de ze korte periode van vertellen, moeilijk om te zeggen.

19. *Multi-sensory storytelling kan stimulerend zijn voor de motorische ontwikkeling van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.*

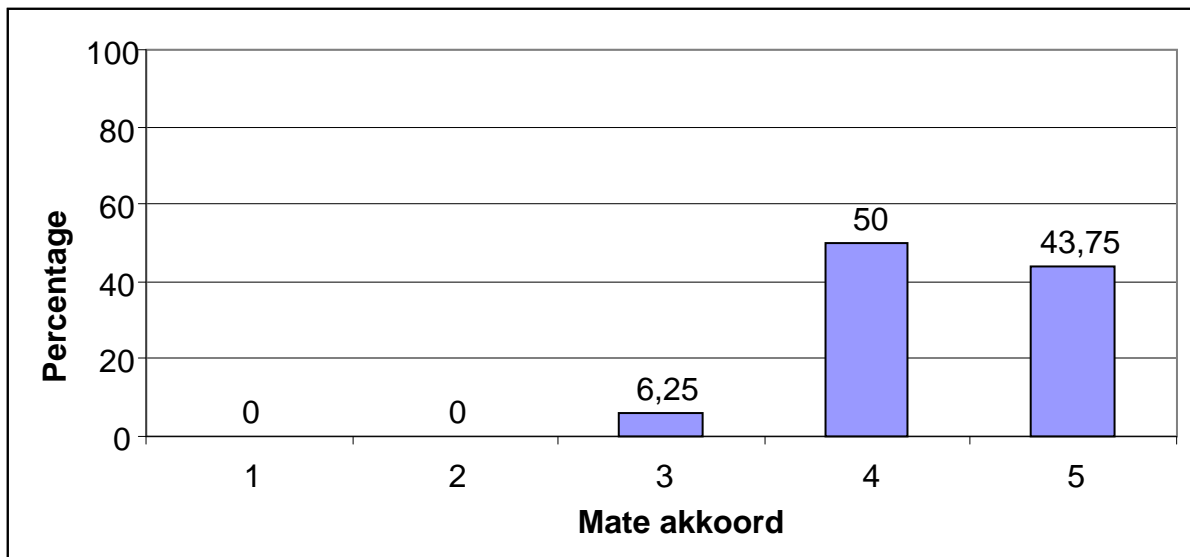

Figuur 46: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat MSST stimulerend kan zijn voor de motorische ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Meer dan drie kwart ($n = 16$) is er van overtuigd dat MSST stimulerend kan zijn voor de motorische ontwikkeling van cliënten met ernstig meervoudige beperkingen.

“Kinderen worden uitgenodigd om te voelen, grijpen, ... wat de fijne motoriek bevordert”, dit citaat geeft de mening weer van de helft van de begeleiders. Eén begeleider merkt er extra bij op dat de fijne motoriek bevorderd zal worden indien de prikkels voldoende motiverend zijn. Een andere begeleider merkt op dat de oog/hand coördinatie gestimuleerd zal worden. Een begeleidster merkt op dat MSST de ruimte biedt om de cliënt zelf nog meer te stimuleren dan de materialen op het eerste zicht doen: “Mijn cliënt heeft een verlamming langs de linkerkant en gebruikt deze weinig of niet. Maar tijdens het verhaaltje liet ik hem de materialen ook voelen met zijn linkerhand en hij moest ook verder reiken om de materialen aan te raken”.

20. *Ik vond de informatienamiddag van Multiplus (presentatie en eerste overleg rond verhalen) leerrijk.*

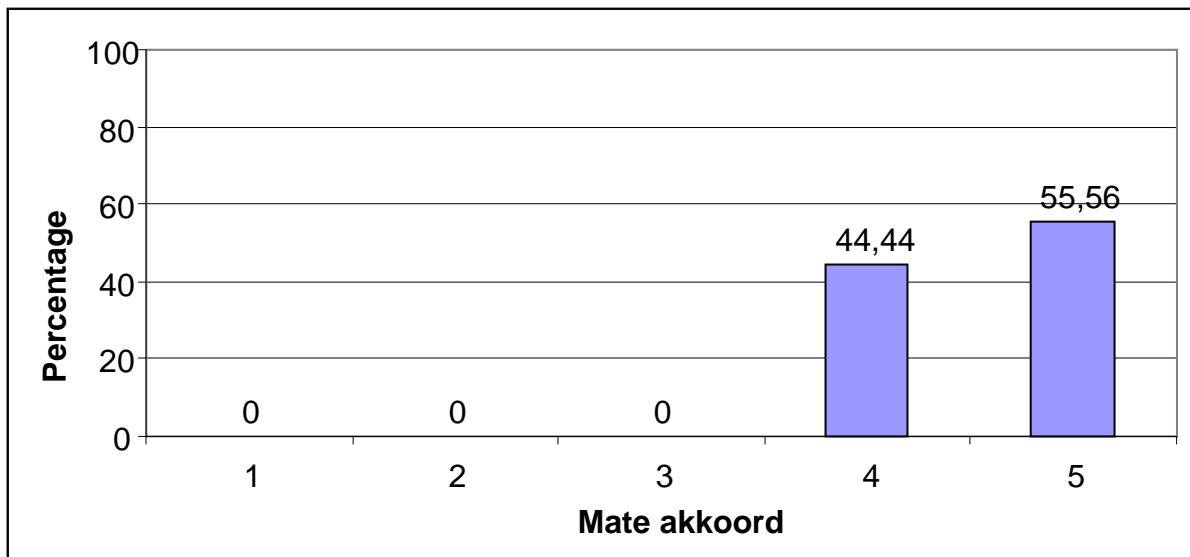
Figuur 47: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat de infonamiddag van Multiplus leerrijk was. N=16. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4=eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Alle aanwezige begeleiders (n = 16) vonden de infonamiddag vanuit Multiplus leerrijk. Eén begeleidster was niet aanwezig en heeft dan ook geantwoord dat ze er neutraal tegenover staat.

Drie begeleiders schrijven er nog bij dat de informatie zeer duidelijk was zodat ze meteen aan de slag konden. Het werken in kleine groepjes vonden ze interessant omdat “er tijd en plaats voor meer specifieke uitleg en vragen” en omdat “je ideeën van anderen uit het groepje kreeg”. Een begeleidster merkt op dat het echt nodig was van duidelijke informatie te krijgen

Van een begeleidster, die zowel naar de workshop van Pamis was geweest als naar de infonamiddag door Multiplus, kregen we volgende reactie: “Informatie in Nederland en Leuven was wat overlappend. Niettemin wel interessant en geen spijt op beide plekken geweest te zijn.”

21. Ik kreeg vanuit Multiplus voldoende richtlijnen over hoe ik de vertelactiviteit moest uitvoeren.

Figuur 48: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat ze vanuit Multiplus voldoende richtlijnen kregen over hoe ze de vertelactiviteit moesten uitvoeren. N=18. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

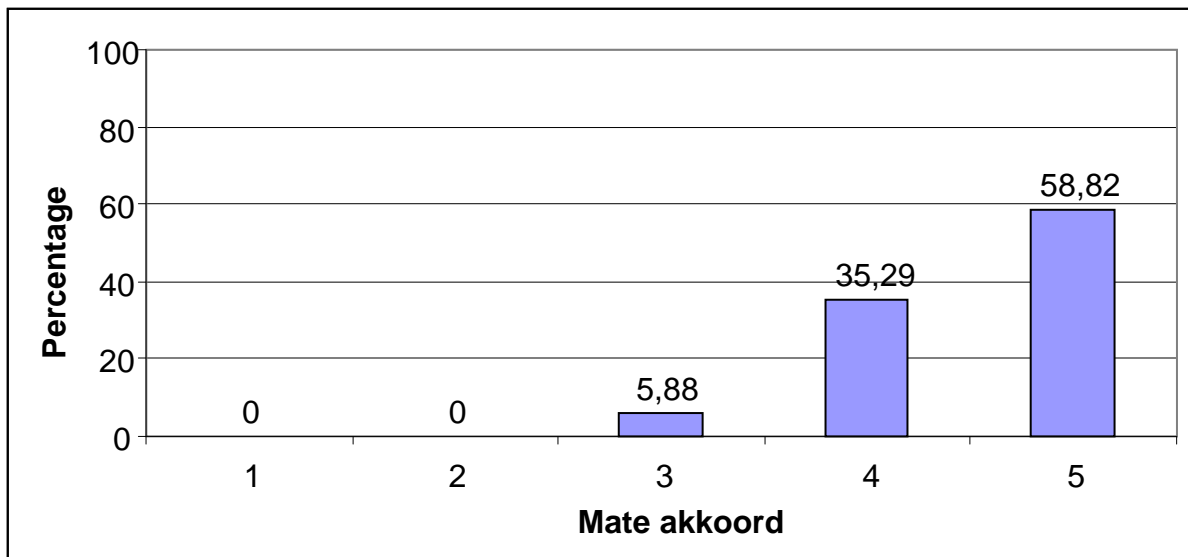
Alle begeleiders (n = 18) vinden dat ze vanuit Multiplus voldoende richtlijnen hebben gehad over hoe ze de vertelactiviteit moesten uitvoeren.

De begeleiders merken er bij op dat ze het fijn vonden dat ze voldoende plaats kregen voor eigen ideeën en inbreng.

Een begeleider merkte een verschil op tussen de toepassing van MSST zoals getoond op tijdens de workshop van Pamis en de toepassing van MSST door Multiplus. “Vanuit Multiplus kreeg ik de indruk dat voor hen het aanbieden van de stimuli zo gestructureerd mogelijk moest gebeuren, terwijl ik van in Utrecht hierover een ander idee had gekregen”.

Een begeleidster geeft kritiek op de tussentijdse rapportageformulieren: “Zeker wel, enkel de evaluatie vond ik niet zo van toepassing voor mijn bewoner (te oppervlakkig)”.

22. Ik vond dat het overleg op de informatienamiddag en het overleg via mail volstond om samen met Multiplus een voor de cliënt aangepast verhaal uit te werken.

Figuur 49: Percentage begeleiders die aangeven in welke mate ze akkoord gaan met de stelling dat het overleg op de infonamiddag en het overleg via mail volstond om samen met Multiplus een voor de cliënt aangepast verhaal uit te werken. N=17. 1=niet akkoord, 2=eerder niet akkoord, 3=neutraal, 4= eerder akkoord, 5=helemaal akkoord.

Alle begeleiders, buiten één, (n = 16) gingen hier mee akkoord. De begeleidster die hier neutraal tegenover staat vermeldde dat ze geen persoonlijk contact met een onderzoek van Multiplus heeft gehad tijdens het opstellen van het verhaal omdat niet zij, maar de orthopedagoog van de voorziening de verhalen samen met Multiplus heeft ineengestoken.

Een begeleidster oppert volgend voorstel tot optimalisering: “Er was op een vrij lange periode van intensief contact. Ik vraag me af of het, als het organisatorisch mogelijk is, niet efficiënter is om een moment samen te gaan zitten rond de tafel met de betrokken personen.”

Ik heb zelf volgende suggesties om de methodiek van multi-sensory storytelling nog te verbeteren:

De begeleiders geven hier voornamelijk praktische suggesties:

- Eén begeleider heeft als suggestie het filmen stiekem te doen omdat de cliënten anders reageerden wanneer er camera's aanwezig waren.
- “Als doos zou ik een gewone opbergbox nemen waar alle materialen in kunnen. De materialen zou ik niet vastmaken maar gewoon per prent de voorwerpen er bij halen”, geeft een andere begeleider als suggestie.
- Een andere suggestie is ook om de platen op A4 formaat te snijden en de zin die bij die pagina hoort op de pagina zelf te zetten zodat er geen extra pagina nodig is.

Naast de praktische suggesties vonden we ook inhoudelijke suggesties terug.

- “Blijven voortdoen! Info uitwisselen tussen de verschillende deelnemers aan het project.”

- Een begeleidster zegt dat het misschien ook zinvol zou zijn om over een jaar nog eens een vragenlijst te laten invullen, zo kunnen we te weten komen of de verhalen nog gebruikt worden en zo ja, weten we ook hoe de cliënten er op reageren.
- Een begeleider heeft ook een suggestie over het voorlezen zelf. Hij stelt voor meer ruimte te laten om tijdens het verhaal spontane toevoegingen te doen.

Overige opmerkingen gingen over de samenwerking, de mentaliteitsverandering, benadrukken van het nut van MSST en een voorziening die hetzelfde project wil opstarten:

- “Ik ben blij omdat ik nu via andere invalshoek met onze diepgestoorden kan werken.”
- “Het is bovenal ook een bijzonder contactmoment, één op één. De cliënt ging meer oogcontact maken naargelang de sessies vorderden en het contact verdiepte elke sessie.”
- “MSST kan lege momenten van verveling invullen. Het is afleiding voor suf en/of probleemgedrag.”
- “Ik vond het een zeer fijne en aangename samenwerking.”
- “Zintuiglijke stimulatie is mogelijk, de alertheid kan vergroot worden en de emotionele beleving kan verhogen.”
- “De infosessies hebben toch veel bijgebracht. Wij willen in Eyckerheyde zelf zulk een project opstarten. Door voldoende geïnformeerd te zijn, hebben we er genoeg vertrouwen in dat ons dat lukt.”

Hoofdstuk 5: Besluit en kritische reflectie

5.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk geef ik eerst een samenvatting van de resultaten van het onderzoek per onderzoeksvraag weer. Vervolgens formuleer ik enkele kritische bemerkingen bij het eigen onderzoek en geef ik enkele suggesties voor vervolgonderzoek. Ik beëindig dit hoofdstuk met een algemeen besluit.

5.2 *bespreking van het eigen onderzoek*

In dit onderdeel bespreek ik kort het onderzoeksopzet en geef ik de conclusies per onderzoeksvraag weer.

5.2.1 Onderzoeksopzet

Omdat er in Vlaanderen nog geen onderzoek gebeurd is naar de methodiek en de effecten van MSST voor personen met ernstig meervoudige beperkingen, was het doel van dit onderzoek MSST in Vlaanderen op te starten en zowel de methodiek als de effecten ervan te onderzoeken. De begeleiders van de twintig personen met ernstig meervoudige beperkingen die participeerden aan het onderzoek kregen tijdens en na het implementeren van de methodiek van MSST vragenlijsten over de methodiek en de effecten van MSST. Aan de hand van deze vragenlijsten probeerde ik na te gaan wat het effect van MSST was op welbevinden en betrokkenheid van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen (onderzoeksvraag één en twee). Vervolgens probeerde ik na te gaan of er een verschil in welbevinden en betrokkenheid vóór het vertellen van het verhaal en erna (onderzoeksvraag drie en vier). Tenslotte heb ik in kaart proberen te brengen hoe de begeleiders ten opzichte van de methodiek van MSST staan en of deze methodiek al dan niet verbeterd kan worden (onderzoeksvraag vijf).

5.2.2 Onderzoeksvraag 1: wat is het effect van multi-sensory storytelling op welbevinden van de cliënten volgens de begeleiders

Zowel de mediaan voor welbevinden van de beoordeling van de verschillende verhaalfragmenten van de begeleiders (mediaan = 1) als de mediaan voor welbevinden van

de eindbeoordeling van de begeleiders (mediaan = 1) lag vanaf de eerste sessies reeds redelijk hoog op de schaal van -3 tot 3. Dit wil zeggen dat de begeleiders het welbevinden van hun cliënt over het algemeen redelijk positief vonden.

Vanuit statistische analyse merken we dat er niet aan de sfericiteitsassumptie is voldaan. Indien we verder werken met de corrigerende Greenhouse-Geisser test vinden we geen significant effect terug ($F(3,012) = 2,393, p = .081$) voor de medianen van de beoordelingen van de verhaalfragmenten van de verschillende vertelsessies over welbevinden tussen de verschillende sessies. Wanneer we werkten met een toets die veronderstelde dat wel aan de sfericiteitsassumptie is voldaan, vonden we wel een significant verschil ($F(9) = 2,393, p = .015$) terug voor welbevinden tussen de tien vertelsessies.

M.b.t. de eindbeoordelingen van de begeleiders vinden we geen statistisch significant verschil terug tussen de verschillende voorleessessies voor welbevinden. We moeten hierbij wel rekening houden met het gegeven dat de begeleiders het welbevinden van de cliënt vanaf de eerste sessie redelijk hoog scoorden en we dus mogelijk een plafondeffect hebben.

Tachtig procent van de begeleiders geeft aan dat de cliënt een positief welbevinden vertoonde gedurende alle vertelsessies. De helft merkt ook een stijging in welbevinden over de tien sessies heen op. Vermoedelijk heeft MSST dus een positieve invloed op het welbevinden van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen. Hoewel dit onderzoek met een grotere onderzoeksgroep zou moeten uitgevoerd worden om deze stelling volledig te funderen.

5.2.3 Onderzoeksvraag 2: wat is het effect van multi-sensory storytelling op betrokkenheid van de cliënten volgens de begeleiders

Zowel de mediaan voor betrokkenheid van de beoordeling van de verschillende verhaalfragmenten van de begeleiders (mediaan = 1) als de mediaan voor betrokkenheid van de eindbeoordeling van de begeleiders (mediaan = 1) lag vanaf de eerste sessies reeds redelijk hoog op de schaal van -3 tot 3. Dit wil zeggen dat de begeleiders de betrokkenheid van hun cliënt over het algemeen redelijk positief vonden.

Vanuit de statistische analyse bleek dat er ook bij betrokkenheid niet aan de sfericiteitsassumptie is voldaan. Indien we verder werken met de corrigerende Greenhouse-Geisser test vinden we geen significant effect terug ($F(3,413) = 2,257, p = .085$). Indien we er echter in onze test er van uitgaan dat er toch aan de sfericiteitsassumptie is voldaan, kunnen we stellen dat er een verschil is tussen de tien sessies voor welbevinden ($F(9) =$

2.257, $p = .022$). We hebben een grotere onderzoeksgroep nodig om eenduidige resultaten te krijgen over welbevinden.

Vanuit de eindbeoordelingen van de begeleiders vinden we geen statistisch significant verschil terug tussen de verschillende voorleessessies voor betrokkenheid. We moeten hierbij wel rekening houden met het gegeven dat de begeleiders de sessies op hun geheel vanaf het begin van het onderzoek redelijk hoog scoorden en we dus al met een plafondeffect zaten.

Wanneer we de begeleiders na het onderzoek vroegen of ze al dan niet een stijging bemerkten in betrokkenheid gedurende de verschillende vertelsessies, antwoordde ongeveer de helft dat ze een stijging bemerkten. Zestig procent geeft aan dat de cliënt betrokkenheid vertoonde tijdens de vertelsessies. Wanneer we de begeleiders vroegen of ze denken dat MSST de betrokkenheid van hun cliënt beïnvloed, antwoordde ongeveer vijftig procent dat ze dit inderdaad geloven. Ik durf hieruit de conclusie te trekken dat MSST het welbevinden van de cliënt beïnvloed. Hoewel dit onderzoek met een grotere onderzoeksgroep zou moeten uitgevoerd worden om deze stelling volledig te funderen.

5.2.4 Onderzoeksvraag 3: Is er een verschil in het welbevinden van de cliënt voor de aanvang van het verhaal en het welbevinden van de cliënt na het vertellen van het verhaal?

Uit de resultaten van de statistische analyse lijkt er een significant verschil te zijn voor welbevinden vóór en na de vertelsessie. Wanneer we de begeleiders vragen of er een evolutie is in welbevinden voor het vertellen van het verhaal over de tien sessies heen, bemerkt slechts één begeleider een stijging. Wanneer we echter vragen of ze na het vertellen van het verhaal een evolutie bemerken in welbevinden over de tien sessies heen, bemerkt ongeveer veertig procent een stijging en een andere veertig procent een wisselend verloop. Ik durf hieruit besluiten dat welbevinden positief beïnvloed wordt door MSST.

5.2.5 Onderzoeksvraag 4: Is er een verschil in de betrokkenheid van de cliënt voor de aanvang van het verhaal en de betrokkenheid van de cliënt na het vertellen van het verhaal?

Ook voor betrokkenheid vinden we vanuit de statistische analyse een significant verschil terug tussen de betrokkenheid voor en de betrokkenheid na de vertelsessie van de cliënt. Wanneer we de begeleiders echter rechtstreeks vragen naar de betrokkenheid van de cliënt vóór het vertellen van het verhaal en erna, merken we dat de begeleiders antwoorden dat de betrokkenheid daalt na het verhaal in vergelijking met ervoor. Een verklaring hiervoor is dat het verhaal concentratie eist en daarmee veel energie van de cliënt vraagt. We kunnen de daling in betrokkenheid verklaren door vermoeidheid van de cliënt na het voorlezen van het verhaal. Uitgebreider onderzoek hierover lijkt me aangewezen om hier een beter zicht op te krijgen.

5.2.6 Onderzoeksvraag 5: Hoe beoordelen de begeleiders de methodiek van multi-sensory storytelling? Is de methodiek van multi-sensory storytelling voor verbetering vatbaar en zo ja, hoe?

Algemeen

Algemeen kan ik besluiten dat MSST een zinvolle activiteit is voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. MSST is een fijn en intensief contactmoment waardoor allerhande doelstellingen bereikt kunnen worden. Vanuit literatuur kan ik dit ook bevestigen. Daar vond ik in terug dat het bij activiteiten vooreerst van belang is dat personen met ernstig meervoudige beperkingen kunnen genieten van het bezig zijn, al dan niet met anderen. Daarnaast moeten de activiteiten stimulerend en uitdagend zijn (Petry & Maes, 2005).

Afstemming op de individuele cliënt

We kunnen uit de commentaren van de begeleiders afleiden dat het verhaal zowel naar inhoud als naar vorm redelijk goed op het individuele kind is afgestemd. Toch kunnen we bij toekomstige verhalen er op letten de verhalen nog meer te individualiseren want voor sommige kinderen waren de zinnen in de verhalen van dit onderzoek nog te lang.

De frequentie van het voorlezen was minder goed afgestemd op de cliënt. De vertelfrequentie kan in de toekomst beter ten volle afgestemd worden op de individuele cliënt in plaats van een algemene frequentie te kiezen. Dit is echter voor onderzoek moeilijk te realiseren. De reeks van vertelsessies (tien keer) zou nog meer individueel bepaald moeten worden. We merkten nu dat tien sessies voor sommige personen te weinig was en voor anderen voldoende.

Inhoud

Ik kan over het algemeen stellen dat de inhoud van de multi-sensory stories goed is afgestemd op de doelgroep, personen met ernstig meervoudige beperkingen.

Ook in dit onderzoek komen we tot het besluit dat het vertellen van een verhaal een zinvolle activiteit is. Ook vanuit de literatuur zag ik dit bevestigd: "Storytelling activities provide many opportunities in which participants can be encouraged to hold and manipulate various objects in a way that is not functional, but open-ended and exploratory" (Park, 2001, P. 20).

Hierbij aanvullend durf ik ook te stellen dat is gebleken dat het belangrijk is voor het kind dat er een verhaal over zichzelf wordt verteld, dit versnelt de herkenning. Vanuit de literatuurstudie vond ik dat men voor deze doelgroep best activiteiten zoekt die aansluiten bij de leefwereld, hun initiatieven en ontwikkelingsniveau om de motivatie en de betrokkenheid van deze personen te verhogen. Door verhalen te laten vertellen over hun leefwereld, met bekende geuren, geluiden enzovoort, sluit dit onderzoek zich volledig aan bij deze stelling.

De multi-sensory stories, ontwikkeld voor dit onderzoek, zijn qua vorm voldoende op de cliënt afgestemd. Hoewel we goed moeten blijven bewaken de zinnen kort te houden en eenvoudige taal te gebruiken.

Het gebruik van voorwerpen is heel zinvol om de inhoud van het verhaal over te brengen aan de doelgroep en om de cliënt te stimuleren. Alle kanalen waarlangs communicatie kan ontstaan worden op deze manier heel gericht aangesproken. Ook in onze literatuurstudie kwam aan bod dat activiteiten voldoende stimulerend en uitdagend moeten zijn. "De activiteiten die personen met ernstig meervoudige beperkingen ondernemen moeten voldoende stimulerend en uitdagend zijn. Ze moeten uitnodigen tot beweging, reactie, manipulatie en exploratie van materialen" (Petry et al., 2004). Ik kan aan de hand van het gevoerde onderzoek stellen dat MSST voldoet aan deze voorwaarde om een goede activiteit te zijn.

Over het nut van de verwijzer op de buitenkant van de verteldoos, om aan te geven om welk verhaal het gaat, bestaat er nog enige twijfel. Het lijkt me interessant het nut van deze verwijzer opnieuw te onderzoeken wanneer er meerdere multi-sensory stories per persoon zijn. Dan kan onderzocht worden of de cliënt effectief een keuze kan maken tussen verschillende verhalen aan de hand van de verwijzer.

Verloop

Het verloop van MSST kunnen we besluitend uit de resultaten als zinvol beschouwen toch lijkt het me goed hier nog wat dieper op in te gaan.

De rode doos op voorhand aan het kind tonen is zeker nuttig. De rode doos trekt de aandacht en kondigt de activiteit aan. Bij blinde kinderen had het tonen van de rode doos

minder effect. Ik durf aan de hand van de resultaten ook besluiten dat het verhaal telkens op dezelfde manier voorlezen aan het kind heel zinvol is. Toch moet hierbij opgemerkt worden dat het bijzonder moeilijk is voor de voorlezers om dit telkens te doen en dat er enige ruimte zou moeten blijven om extra aan te moedigen natuurlijk zonder dat er van de vaste verhaallijn wordt afgeweken. Ook het aanbieden van de voorwerpen op steeds dezelfde wijze en in dezelfde volgorde lijkt zeer nuttig te zijn. Een manier om ééntonigheid hierbij te voorkomen is het reeds voldoende gekende voorwerp op een andere manier laten gebruiken zodat het andere manipulaties uitlokt.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat men best de frequentie van het wekelijks voorlezen individueel bepaald. Voor sommige personen was één keer per week te weinig en voor anderen voldoende. Wekelijks voorlezen geeft een mooi evenwicht tussen voldoende frequentie voor herkenning door de cliënt en haalbaarheid voor de begeleider om tijd vrij te maken om voor te lezen. Dit is zeker voor onderzoek, waar regelmaat noodzakelijk is, belangrijk.

Praktisch

Praktisch gezien kan er nog heel wat geoptimaliseerd worden aan MSST. Ten eerste bleek de rode doos wel opvallend te zijn, maar helemaal niet handig. Ze is te klein en valt om als ze open staat. De doos heeft geen handvat en is dus ook niet handig om te vervoeren. Een grotere doos in dezelfde kleur, met een praktisch deksel en handvat is een verbeterpunt om mee te pakken tijdens nieuwe ontwikkelingen van multi-sensory stories.

De witte platen zijn nuttig om het voorwerp duidelijker te visualiseren voor de cliënt. Ze roepen volgens de begeleiders voor de cliënt echter niet het idee op van een boek, wel voor de begeleider zelf. Voor toekomstige multi-sensory stories kunnen de witte platen best behouden worden, indien de cliënt kan zien, maar wel ietsje kleiner zodat ze makkelijker hanteerbaar zijn.

Besluitend kan ik hierover zeggen dat over het algemeen de doos, de platen en de velcro niet goed handelbaar bevonden worden.

Effecten

De effecten van MSST die ik in deze paragraaf zal beschrijven, zijn door de begeleiders weergegeven in de vragenlijst 'Evaluatie methodiek multi-sensory storytelling'. De belangrijkste bevindingen worden hier samengevat en verduidelijkt.

Ik kan met overtuiging, vanuit de resultaten, besluiten dat MSST als plezierige activiteit wordt beschouwd door de begeleiders voor personen met ernstig meervoudige beperkingen. MSST is een individueel aandachtsmoment dat helemaal afgestemd is op de cliënt die

uitgedaagd wordt voorwerpen te manipuleren. Ook voor de begeleiders zelf is het een plezierige activiteit omdat het zulk een intensief moment is, maar ook omdat het heel makkelijk toepasbaar is. Eens de doos samengesteld is, vergt het helemaal geen voorbereiding meer.

Maar MSST is niet enkel een plezierige activiteit. Ze heeft ook de mogelijkheid in zich de communicatieve ontwikkeling van personen met ernstig meervoudige beperkingen te stimuleren. Vele begeleiders merkten reeds na enkele sessies een vooruitgang op communicatief vlak. De interactie tussen de begeleider en de cliënt staat centraal bij MSST. De begeleider wordt uitgenodigd om heel precies te kijken naar de reacties van de cliënt, deze krijgt op zijn beurt de tijd om te reageren. Verder onderzoek naar de communicatieve ontwikkeling aan de hand van MSST van personen met ernstig meervoudige beperkingen lijkt aangewezen.

Ik durf ook met enige stelligheid zeggen dat MSST een positieve invloed kan hebben op de cognitieve ontwikkeling van de cliënten. Ze leren hun aandacht richten en volhouden, ze leren herkennen, manipuleren en verbanden leggen. Uit de literatuurstudie blijkt dat de persoonlijke ontwikkeling voor personen met ernstig meervoudige beperkingen van groot belang is voor de kwaliteit van leven. Petry, Maes en Demuynck (2004) plaatsen onder deze persoonlijke ontwikkeling de behoefte aan zelfrealisatie en persoonlijke ontplooiing. Om dit te bereiken moeten de kinderen gestimuleerd en gemotiveerd worden om nieuwe competenties te verwerven en ervaringen op te doen op diverse domeinen van ontwikkeling. Aan de hand van de commentaren van de begeleiders merkte ik op dat MSST de cliënt motiveert en verschillende ontwikkelingsdomeinen stimuleert. Op die manier draagt MSST ook bij tot de kwaliteit van leven van de cliënt. Ook hier lijkt verder onderzoek aangewezen. MSST lijkt ook de motorische ontwikkeling te stimuleren volgens de begeleiders. De cliënt wordt door de prikkelende voorwerpen uitgedaagd om te manipuleren. De begeleider krijgt de ruimte om de voorwerpen steeds uitdagender te maken.

Organisatie vanuit Multiplus

De begeleiders zijn heel tevreden met de infonamiddag georganiseerd door Multiplus. De powerpointpresentatie werd als interessant bevonden, maar nog belangrijker voor de begeleiders was de kans om ideeën uit te wisselen en zo inspiratie en kennis op te doen. Dit is iets dat bij volgende projecten zeker herhaald moet worden. De begeleiders waren allemaal tevreden over de richtlijnen die ze meekregen om het verhaal te vertellen. Alles was duidelijk bij aanvang van het onderzoek. De infonamiddag en het overleg via mail werden ook als voldoende beschouwd om een goed verhaal uit te werken voor de cliënt.

Ik kan dus stellen dat de organisatie van het onderzoek ruim aan de verwachtingen voldeed.

5.3 *Beperkingen van het onderzoek*

In deze paragraaf zal ik de tekortkomingen in het onderzoek bespreken.

De onderzoeksgroep, twintig personen, is een kleine onderzoeksgroep. Dit maakt het moeilijk om gegevens te veralgemenen. Het zorgt ook voor statistische problemen. De onderzoeksgroep was mogelijk te klein om het significant effect van MSST op welbevinden en betrokkenheid te ondersteunen.

Ten tweede was het onderzoek heel beperkt in tijd. Dit had meerdere gevolgen. Indien er meer tijd was geweest om de multi-sensory stories te ontwikkelen, hadden de voorwerpen nog beter afgestemd kunnen worden op de cliënt, wat de verhalen nog optimaler en de effecten waarschijnlijk beter zou hebben gemaakt. Het verhaal zelf werd een keer per week gedurende enkel tien weken voorgelezen. Dit is een heel korte periode voor deze doelgroep, gezien hun leerproces zeer vertraagd is en ze er soms jaren over doen om iets aan te leren. Indien deze periode langer, maar eventueel niet zo intensief, zou zijn geweest, had men misschien andere effecten bekomen.

Ik heb er voor gekozen om enkel MSST als onafhankelijke variabele te nemen om het effect op welbevinden en betrokkenheid na te gaan. Dit vertekent onze resultaten met grote waarschijnlijkheid omdat het mogelijk is dat andere variabelen ook effect hebben op welbevinden en betrokkenheid tijdens deze vertelmomenten. Voorbeelden van andere variabelen zijn: de vertrouwdheid met de begeleider, de leesintonatie van de begeleider, en zoverder.

Een ander punt van kritiek op dit onderzoek is dat de personen met ernstig meervoudige beperkingen in mindere of meerdere mate werden afgeleid door de camera's en het filmen tijdens de sessies. Dit heeft waarschijnlijk ook de effecten op welbevinden en betrokkenheid tijdens deze sessies beïnvloed. Waar mogelijk ging de cameraman buiten wachten, dit was echter in veel gevallen niet mogelijk omdat de camera de begeleider of de cliënt moest volgen. In volgend onderzoek zou hier toch meer aandacht aan besteed moeten worden.

5.4 *Voorstellen voor toekomstig onderzoek*

Tijdens het uitvoeren van het onderzoek en het nagaan van de resultaten rezen er meer en meer ideeën voor toekomstig onderzoek.

Een interessant vervolgonderzoek is nagaan of het beeldmateriaal waarvan reeds sprake was in deze verhandeling de resultaten uit deze verhandeling al dan niet ondersteunen. Ook zou het verrijkend zijn voor dit onderzoek om na te gaan of de voor dit onderzoek ontwikkelde multi-sensory stories nog steeds in gebruik zijn, en zo ja, wat de effecten zijn. Daaraan gekoppeld zou het ook boeiend zijn om na te gaan of de voorzieningen naar voorbeeld van dit onderzoek, zelf multi-sensory stories ontwikkelen en vertellen.

Verder zou het ook heel interessant zijn het onderzoek eens te herhalen maar ditmaal met een grotere doelgroep zodat er meer zekerheid komt rond stijging in welbevinden en betrokkenheid door middel van MSST.

Van zodra er meerdere verhalen ontwikkeld zijn per persoon kan nagegaan worden of de persoon met ernstig meervoudige beperkingen in staat is aan de hand van de verwijzer een keuze te maken tussen twee of meerdere verhalen. Onderzoek heeft aangetoond dat personen met ernstig meervoudige beperkingen in staat zijn om keuzes te maken (Petry & Maes, 2005). Het lijkt me bijzonder interessant om dit in een onderzoek betrokken op MSST te onderzoeken.

Pamis stopte leerdoelen, zoals reiken naar een voorwerp, keuzes maken, enzovoort, in de multi-sensory stories. Het zou bijzonder interessant zijn te onderzoeken of men via MSST effectief deze leerdoelen kan bereiken. Pamis ontwikkelde de verhalen om situaties uit het dagelijkse leven duidelijker en herkenbaarder te maken aan het kind. Het zou ook boeiend zijn na te gaan in hoeverre dit mogelijk is. Daarenboven heeft Pamis zoals eerder in deze verhandeling gemeld 'sensitive stories' ontwikkeld om moeilijke onderwerpen, zoals dood of seksualiteit, te verduidelijken aan personen met ernstig meervoudige beperkingen. Ook deze sensitive stories zijn nieuw voor Vlaanderen. Er ligt hier dus een onontgonnen gebied voor verder onderzoek.

Een begeleider stelde ook voor om een gelijkaardig onderzoek te doen maar dan met multi-sensorische fantasieverhalen in plaats van verhalen die over de leefwereld van het kind gaan. Ook dit kan naar een boeiend onderzoek leiden.

5.5 Tot besluit

In deze verhandeling komt naar voor dat MSST een leuke activiteit is voor personen met ernstig meervoudige beperkingen en hun begeleiders. Naast het feit dat het een fijne

activiteit is, heeft het de mogelijkheid in zich verschillende ontwikkelingsdomeinen te stimuleren. MSST heeft ook een positieve invloed op welbevinden en betrokkenheid tijdens de activiteit zelf. Door al deze factoren kunnen we stellen dat MSST bijdraagt tot de kwaliteit van leven van de persoon met ernstig meervoudige beperkingen. Toch kan de methodiek van MSST nog geoptimaliseerd worden en is verder onderzoek nodig om een volledig zicht te krijgen op de effecten en de mogelijkheden van MSST.

Referenties

Dros, I., (2004). *Griekse mythen*. Amsterdam: Querido's Uitgeverij B.V..

Fenwick, M. (2006). Using Multi-sensory Stories to Develop Literacy Skills and to Teach Sensitive Topics. *PMLD-LINK*, 18, 14 – 16.

Foreman, P., Arthur-Kelly, M., & Pascoe, S. (2007). The impact of partner training on the communicative involvement of students with multiple and severe disability in special schools. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 32, 233-247.

Fuller, C., (1990). *Tactile Stories. A Do-It-Yourself Guide to making 6 Tactile Books*. Resources for Learning Difficulties, West London.

Fuller, C. (1999). Bag Books Tactile stories. *The SLD experience*, 23, 20-21.

Godot, E.A., (2003). *Hoezo Pedagogisch?*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Harinck, F.J.H. & Smit, M. (1999). Individu-gerichte evaluatie. In E.J. Knorth & M. Smit (Red), *Planmatig handelen in de Jeugdhulpverlening* (pp. 391-406). Leuven/Apeldoorn: Garant.

Harinck, F.J.H. & Smit, M. (1999). Programma-evaluatie. In E.J. Knorth & M. Smit (Red), *Planmatig handelen in de Jeugdhulpverlening* (pp. 391-406). Leuven/Apeldoorn: Garant.

Hermans, K., & Vanermen, L. (2006). *Welbevinden en betrokkenheid tijdens het snoezelen bij kinderen met een ernstig meervoudige handicap*. Niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Leuven.

Hogg, J., & Sebba, J., (1986). *Profound retardation and multiple impairment*. London: Croom Helm.

Lacey, P. (2006). Inclusive Literacy. *PMLD-LINK*, 18, 11-13.

Lamb, L. (2007, januari). Multi-sensory Storytelling: The principles. PowerPoint presentatie van de workshop door Pamis, Utrecht.

Leysen, A. (2004). Literatuuronderwijs: een verkenning 'achter de spiegel'. In F. Daems, K. Van den Branden, & L. Verschaffel (Eds.), *Taal verwerven op school: Taaldidactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair* (pp. 251-282). Leuven: Acco.

Conley, R.W., Luckasson, R., & Bouthilet, G.N., (1992). *The Criminal Justice System and Mental Retardation*. Baltimore, Md.: Paul H. Brookes Publishing Co.

Maes, B., (2000). *Orthopedagogiek van de personen met een handicap*. Leuven: Acco.

Maes, B. (2001). Kinderen en jongeren met een verstandelijke handicap. In: W. Hellinckx, F. De Fever, & H. Grietens (Red.), *Handboek jeugdhulpverlening. Een orthopedagogisch perspectief* (p. 129-164). Leuven: Acco.

Marcoen, A., (1982). *Ontwikkelingspsychologie: boekdeel 1*. Leuven: Acco.

Marcoen, A., (1982). *Ontwikkelingspsychologie: boekdeel 2*. Leuven: Acco.

Moore, D.S., & McCabe, G.P., (2001). *Statistiek in de praktijk: Theorieboek*. Schoonhoven: Academic Service.

Pamis. (2002a). *Developing literacy skills through Multi-sensory Story-telling in children and young people with profound and multiple learning disabilities* [Brochure]. University of Dundee.

Pamis. (2002b). Real Lives: Real Stories: Summary of results. *Developing literacy skills through Multi-sensory Story-telling in children and young people with profound and multiple learning disabilities* [Brochure]. University of Dundee.

Pamis. (2004). Sensitive Stories Project: Using multi-sensory stories to help people with profound and complex disabilities understand difficult topics. [Brochure]. University of Dundee.

Park, K. (1997). How do objects become objects of reference? A review of literature on objects of reference and a proposed model for the use of objects in communication. *British Journal of Special Education*, 24, 108 -114.

Park, K. (1998). Dickens for all: Inclusive approaches to literature and communication with people with severe and profound learning disabilities. *British Journal of Special Education*, 25, 114 – 118.

Park, K. (2001). Oliver Twist: an exploration of interactive storytelling and object use in communication. *British Journal of Special Education*, 28, 18 – 23.

Park, K. (2004). Interactive storytelling: from the Book of Genesis. *British Journal of Special Education*, 31, 16 – 23.

Petry, K. (2006). *Measuring the quality of life of people with profound multiple disabilities: Development of a questionnaire*. Niet-gepubliceerd doctoraatsproefschrift Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Leuven.

Petry, K., Maes, B., & Demuynck, J., (2004). *Geen beter leven dan een goed leven. Ouders en begeleiders over het leven van personen met ernstig meervoudige beperkingen*. Leuven: Acco.

Petry, K., & Maes, B. (2005). De ondersteuningsbehoeften van kinderen en jongeren met diep verstandelijke en meervoudige beperkingen aan de hand van het AAMR-kader: een literatuurstudie. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen*, 31, 87-107.

Petry, K., & Maes, B. (2006). Identifying expressions of pleasure and displeasure by persons with profound and multiple disabilities. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 31, 28-38.

Roemer, M. & Van Dam, L. (2004). *Verstaanbaar maken. Communicatie met mensen met een zeer ernstig verstandelijke (meervoudige) handicap: inventarisatie en overdracht van ervaringskennis*. Niet-gepubliceerd doctoraatsproefschrift, Universiteit van Maastricht, Maastricht.

Tadema, A.C., & Vlaskamp, C. (2004). *Inventarisatielijst kindkenmerken. Vragenlijst ten behoeve van kinderen met een ontwikkelingsperspectief tot 24 maanden en bijkomende problematiek*. Groningen: Stichting Kinderstudies.

Taylor, S.J., & Bogdan, R. (1990). Quality of life and the individuals's perspective. In: R.L. Schalock (Red.), *Quality of life: Perspectives and Issues*. Washington DC: AAMR.

Van den Branden, K. (2004). Mondelinge vaardigheden bevorderen: de leerling aan het woord!. In F. Daems, K. Van den Branden, & L. Verschaffel (Eds.), *Taal verwerven op school: Taal didactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair* (pp. 251-282). Leuven: Acco.

Van Den Noortgate, W., Pustjens, H., & Onghena, P., (2004). *Multiniveau-analyse in de praktijk. Deel 2: Verdere uitwerking*. Leuven: Acco.

Van der Maat, S. (1992). *Communicatie tussen personen met een diep mentale handicap en hun opvoed(st)ers*. Dissertie K.U. Leuven.

Van Balkom, H., & Donker-Gimbrère, M.W., (1988). *Kiezen voor communicatie: een handboek over communicatie van mensen met een motorische of meervoudige handicap*. Nijkerk: Uitgeverij Intro.

Van Opstal, S. (2003). *Communicatie van tevredenheid en ontevredenheid bij personen met een ernstig meervoudige handicap*. Niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Leuven.

Velthausz, F. (1987). *Sociaal gedrag, sociale interactie en kommunikatie bij diepzwakzinnigen: een observatie-onderzoek*. Niet-gepubliceerd doctoraatsproefschrift, Rijksuniversiteit, Utrecht.

Verheyden, L. (2004). Ontluikende geletterdheid in het kleuteronderwijs: of hoe peuters en kleuters schriftelijke communicatie kunnen verkennen. In F. Daems, K. Van den Branden, & L. Verschaffel (Eds.), *Taal verwerven op school: Taal didactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair* (pp. 251-282). Leuven: Acco.

Vlaskamp, C. (1993). *Een kwestie van perspectief: methodiekontwikkeling in de zorg voor ernstig meervoudig gehandicapten*. Niet-gepubliceerd doctoraatsproefschrift, Rijksuniversiteit, Groningen.

[(Van Puyenbroeck, J., juni 2007, <http://ppw.kuleuven.be/ortho/vitessa/vitessa.html>)]

[Maart 2008, http://www.steunpuntloopbanen.be/rapporten/LOA-rapport_20.pdf]

[Januari 2008, <http://www.multiplus.be>]

[Januari, 2008, <http://www.dundee.ac.uk/pamis>]

[Juni 2007, <http://www.microsoft.com/windowsxp/using/moviemaker/21>]

[Februari 2008, Forum Leeronderzoek: <http://ppw.kuleuven.be/FL/fl.htm>]

[Januari 2008, <http://www.dundee.ac.uk/pamis/>]

[Maart 2008, Superior Performing Software Systems: <http://www.spss.com/>]

[April 2008, <http://www.spagaat.com/AAMR.pdf>]

Bijlagen

Bijlage 1: Tussentijdse Rapportagelijst

Bijlage 2: Vragenlijst 'Effect Multi-sensory Storytelling'

Bijlage 3: Vragenlijst 'Evaluatie methodiek Multi-sensory storytelling'

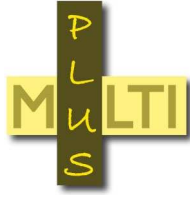
Bijlage 4: Uitnodigingen

- a) uitnodiging deelname aan het onderzoek
- b) Uitnodiging workshop Pamis
- c) Uitnodiging infonamiddag Multiplus

Bijlage 5: Overzicht van de sessies

Bijlage 6: Codeerschema's

Bijlage 1: Tussentijdse Rapportagelijst

Multi-sensory story-telling

Tussentijdse rapportage

TUSSENTIJDSE RAPPORTAGE MULTI-SENSORY STORY-TELLING: INSTRUCTIES

In deze bundel vindt u **tien rapportageformulieren**. Wij zouden u willen vragen **na elk van de tien vertelsessies** een formulier in te vullen.

Met dit rapportageformulier peilen wij naar uw idee over het **welbevinden en de betrokkenheid** van de cliënt voor, tijdens en na elke vertelsessie.

Ook willen we via deze formulieren bijkomende informatie krijgen over de manier waarop de vertelsessie **verlopen** is en of er eventueel versturende factoren waren.

Hieronder bespreken we de verschillende rubrieken die ook op de rapportageformulieren terug te vinden zijn. **Gelieve onderstaande informatie goed door te nemen.**

WELBEVINDEN

In deze paragraaf wordt gevraagd aan te geven in welke mate de cliënt **welbevinden** vertoont. Met welbevinden verwijzen we naar uitingen van positieve of negatieve stemming. Hoe de cliënt positieve of negatieve stemming uit, hebben u en de ouders van de cliënt beschreven in het affectief-communicatief profiel dat ons werd toegestuurd.

Geef een *score van -3 tot +3* om dit welbevinden weer te geven, waarbij de scores als volgt moeten geïnterpreteerd worden:

-3	-2	-1	0	1	2	3
uitermate negatief welbevinden	zeer negatief	eerder negatief	neutrale toestand	eerder positief	zeer positief	Uitermate positief welbevinden

Negatief welbevinden verwijst daarbij naar het uiten van negatieve stemmingen zoals ontevredenheid, negatieve spanning of opwinding, onrust, angst, verdriet, boosheid, protest.

Een *neutrale* toestand van welbevinden betekent dat er geen uitgesproken positieve of negatieve beleving aanwezig is.

Positief welbevinden verwijst naar het uiten van positieve emoties zoals tevredenheid, plezier, vreugde, positieve spanning, opwinding of verwachting.

Geef daarbij telkens een score voor:

- het welbevinden van de cliënt tijdens de *2 minuten voorafgaand* aan de vertelsessie. Er mag op dat moment geen andere activiteit aangeboden worden.
- het welbevinden van de cliënt *tijdens* de vertelsessie zelf: tijdens het voorlezen van elk van de fragmenten in het verhaal en voor de vertelsessie in haar geheel.
- het welbevinden van de cliënt tijdens de *2 minuten na* de vertelsessie. Ook hier mag er op dat moment geen andere activiteit aangeboden worden.

Concreet betekent dit dat u na elke vertelsessie in volgende tabel scores dient te geven:

Welbevinden van de cliënt

tijdens 2 min voor de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 1:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 2:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 3:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 4:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 5:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 6:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 7:	-3	-2	-1	0	1	2	3
...	-3	-2	-1	0	1	2	3
beoordeling voor de vertelsessie in haar geheel:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens 2 min na de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3

BETROKKENHEID

In deze rubriek wordt u gevraagd aan te geven in welke mate de cliënt **betrokkenheid** vertoont. Met betrokkenheid verwijzen we naar actieve gerichtheid op de fysieke/sociale omgeving.

Geef een *score van -3 tot +3* om deze betrokkenheid weer te geven, waarbij de scores als volgt moeten geïnterpreteerd worden:

-3	-2	-1	0	1	2	3
uitermate negatieve betrokkenheid	zeer negatief	eerder negatief	neutrale toestand	eerder positief	zeer positief	uitermate positieve betrokkenheid

Negatieve betrokkenheid verwijst daarbij naar

- ongeïnteresseerd, afwezig, verveeld of afgeleid zijn
- vooral met zichzelf bezig zijn
- zich afwenden, weigeren of zelfs weggoaien van materiaal, wegduwen van materiaal of begeleider, afweren, protesteren, “neen” uitdrukken
- schade berokkenen of ander onaangepast gedrag

Een *neutrale* toestand van betrokkenheid betekent dat de cliënt noch actief participeert, noch een duidelijke afwerende houding aanneemt.

Positieve betrokkenheid betekent dat de cliënt interesse uitdrukt, aandacht toont, geboeid is, luistert, naar het materiaal kijkt, tot zelfs reikt of grijpt naar het materiaal, zelf handelingen uitvoert met het materiaal, tot exploratie komt.

Geef daarbij telkens een score voor:

- de betrokkenheid van de cliënt tijdens de *2 minuten voorafgaand* aan de vertelsessie. Er mag op dat moment geen andere activiteit aangeboden worden.
- de betrokkenheid van de cliënt *tijdens* de vertelsessie zelf: tijdens het voorlezen van elk van de fragmenten in het verhaal en voor de vertelsessie in haar geheel.
- de betrokkenheid van de cliënt tijdens de *2 minuten na* de vertelsessie. Ook hier mag er op dat moment geen andere activiteit aangeboden worden.

Concreet betekent dit dat u na elke vertelsessie in volgende tabel scores dient te geven:

Betrokkenheid van de cliënt

tijdens 2 min voor de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 1:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 2:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 3:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 4:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 5:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 6:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 7:	-3	-2	-1	0	1	2	3
...	-3	-2	-1	0	1	2	3
beoordeling voor de vertelsessie in haar geheel:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens 2 min na de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3

CONTEXTGEGEVENS

In deze paragraaf vragen we u meer informatie te geven over:

- de plaats waar de vertelsessie plaatsvond
- wie daarbij aanwezig was
- of er bij de cliënt, begeleider of in de omgeving factoren waren die de vertelsessie en het effect ervan op het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt verstoorden

**TUSSENTIJDSE RAPPORTAGE MULTI-SENSORY STORY-TELLING:
SESSIE 1-10**

Titel verhaal:
Naam cliënt:
Naam verteller:
Datum & uur:

WELBEVINDEN

Geef aan in welke mate de cliënt **welbevinden** vertoont.

Omcirkel een *score van -3 tot +3* om dit welbevinden weer te geven, waarbij de scores als volgt moeten geïnterpreteerd worden:

-3	-2	-1	0	1	2	3
uitermate negatief welbevinden	zeer negatief	eerder negatief	neutrale toestand	eerder positief	zeer positief	Uitermate positief welbevinden

Negatief welbevinden verwijst daarbij naar het uiten van negatieve stemmingen zoals ontevredenheid, negatieve spanning of opwinding, onrust, angst, verdriet, boosheid, protest.

Een *neutrale* toestand van welbevinden betekent dat er geen uitgesproken positieve of negatieve beleving aanwezig is.

Positief welbevinden verwijst naar het uiten van positieve emoties zoals tevredenheid, plezier, vreugde, positieve spanning, opwinding of verwachting.

Welbevinden van de cliënt

tijdens 2 min voor de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens de vertelsessie:							
fragment 1:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 2:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 3:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 4:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 5:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 6:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 7:	-3	-2	-1	0	1	2	3
beoordeling voor de vertelsessie in haar geheel:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens 2 min na de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3

BETROKKENHEID

Geef aan in welke mate de cliënt **betrokkenheid** vertoont.

Omcirkel een *score van -3 tot +3* om deze betrokkenheid weer te geven, waarbij de scores als volgt moeten geïnterpreteerd worden:

-3	-2	-1	0	1	2	3
Uitermate negatieve betrokkenheid	zeer negatief	eerder negatief	neutrale toestand	eerder positief	zeer positief	uitermate positieve betrokkenheid

Negatieve betrokkenheid verwijst daarbij naar

- ongeïnteresseerd, afwezig, verveeld of afgeleid zijn
- vooral met zichzelf bezig zijn
- zich afwenden, weigeren of zelfs weggooien van materiaal, wegduwen van materiaal of begeleider, afweren, protesteren, “neen” uitdrukken
- schade berokkenen of ander onaangepast gedrag

Een *neutrale* toestand van betrokkenheid betekent dat de cliënt noch actief participeert, noch een duidelijke afwerende houding aanneemt.

Positieve betrokkenheid betekent dat de cliënt interesse uitdrukt, aandacht toont, geboeid is, luistert, naar het materiaal kijkt, tot zelfs reikt of grijpt naar het materiaal, zelf handelingen uitvoert met het materiaal, tot exploratie komt.

Betrokkenheid van de cliënt

tijdens 2 min voor de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens de vertelsessie:							
fragment 1:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 2:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 3:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 4:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 5:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 6:	-3	-2	-1	0	1	2	3
fragment 7:	-3	-2	-1	0	1	2	3
beoordeling voor de vertelsessie in haar geheel:	-3	-2	-1	0	1	2	3
tijdens 2 min na de vertelsessie:	-3	-2	-1	0	1	2	3

CONTEXTGEGEVENS

Waar vond de vertelsessie plaats?

.....

Wie was er aanwezig?

.....

Waren er storende factoren voor of tijdens de vertelsessie op het niveau van de:

- cliënt (bv.: medische problemen, conflict, ...):

.....
.....
.....
.....

- begeleider (bv.: ziekte, verspreken, ...):

.....
.....
.....
.....

- omgeving (bv.: veel lawaai, er is iemand binnengekomen, ...):

.....
.....
.....
.....

Bijlage 2: Vragenlijst 'Effect Multi-sensory Storytelling'

VRAGENLIJST: EFFECT VAN MULTI-SENSORY STORYTELLING

In deze vragenlijst kan u uw mening weergeven over het effect van multi-sensory storytelling (MSST) op het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt. In welke mate heeft MSST het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt beïnvloed? Was er een evolutie merkbaar in het welbevinden en de betrokkenheid van de cliënt?

Gelieve deze vragenlijst terug te sturen vóór ...

Titel verhaal:
Naam cliënt:
Naam verteller:

VOORAF

Geef aan in welke mate het verhaal naar inhoud voldoende afgestemd was op uw cliënt.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

Geef aan in welke mate het verhaal naar vorm (duur, aantal zinnen, taalgebruik...) voldoende afgestemd was op uw cliënt.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

Geef aan in welke mate de voorwerpen in het verhaal voldoende afgestemd waren op uw cliënt en zijn/haar verhaal.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

Geef aan in welke mate de frequentie van de vertelactiviteit (1x/week) geschikt was voor uw cliënt.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

Geef aan in welke mate de reeks van vertelsessies (10 weken) geschikt was voor uw cliënt.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

WELBEVINDEN

Geef aan in welke mate MSST volgens u het *welbevinden* van de cliënt beïnvloed heeft.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

Geef aan in welke mate de cliënt welbevinden vertoonde over alle sessies heen.

-3 uitermate negatief welbevinden	-2 zeer negatief	-1 eerder negatief	0 neutrale toestand	1 eerder positief	2 zeer positief	3 uitermate positief welbevinden
--	------------------------	--------------------------	---------------------------	-------------------------	-----------------------	---

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....

Geef de evolutie aan in het welbevinden van de cliënt doorheen alle sessies. Verduidelijk in de mate van het mogelijke uw antwoord.

bv. Fragment 1: geen verandering. Reden: het welbevinden bleef laag doorheen de 10 vertelsessies omdat de stimulus niet aansloot bij zijn interesses.

WELBEVINDEN	geen verandering	daling	stijging	wisselend verloop
tijdens 2 min voor de vertelsessie: <i>Reden:</i>				
fragment 1: <i>Reden:</i>				
fragment 2: <i>Reden:</i>				
fragment 3: <i>Reden:</i>				
fragment 4: <i>Reden:</i>				
fragment 5: <i>Reden:</i>				
fragment 6: <i>Reden:</i>				
fragment 7: <i>Reden:</i>				
beoordeling voor de vertelsessie in haar geheel: <i>Reden:</i>				
tijdens 2 min na de vertelsessie: <i>Reden:</i>				

BETROKKENHEID

Geef aan in welke mate MSST volgens u de *betrokkenheid* van de cliënt beïnvloed heeft.

1 niet of nauwelijks	2 in zeer geringe mate	3 enigzins	4 in sterke mate	5 in zeer sterke mate
----------------------------	------------------------------	---------------	---------------------	-----------------------------

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....
.....

Geef aan in welke mate de cliënt betrokkenheid vertoonde over alle sessies heen.

-3 uitermate negatieve betrokkenheid	-2 zeer negatief	-1 eerder negatief	0 neutrale toestand	1 eerder positief	2 zeer positief	3 uitermate positieve betrokkenheid
---	------------------------	--------------------------	---------------------------	-------------------------	-----------------------	--

Verduidelijk uw score:.....
.....
.....
.....
.....

Geef de evolutie aan in de betrokkenheid van de cliënt doorheen alle sessies. Verduidelijk in de mate van het mogelijke uw antwoord.

bv. Twee minuten voor de vertelsessie: stijging. Reden: naar het einde van de 10 vertelsessies toe herkende de cliënt wat er ging gebeuren.

BETROKKENHEID	geen verandering	daling	stijging	wisselend verloop
tijdens 2 min voor de vertelsessie: <i>Reden:</i>				
fragment 1: <i>Reden:</i>				
fragment 2: <i>Reden:</i>				
fragment 3: <i>Reden:</i>				
fragment 4: <i>Reden:</i>				
fragment 5: <i>Reden:</i>				
fragment 6: <i>Reden:</i>				
fragment 7: <i>Reden:</i>				
beoordeling voor de vertelsessie in haar geheel: <i>Reden:</i>				
tijdens 2 min na de vertelsessie: <i>Reden:</i>				

Bijlage 3: Vragenlijst 'Evaluatie Methodiek Multi-sensory Storytelling'

VRAGENLIJST: EVALUATIE VAN METHODIEK MULTI-SENSORY STORYTELLING

In deze vragenlijst kan u uw mening weergeven over de methodiek van multi-sensory storytelling (MSST). Wat zijn sterke punten? Op welke punten kan de methodiek nog verbeterd worden? Aan de hand van deze informatie kunnen wij de methodiek aanpassen en beter hanteerbaar maken voor begeleiders en cliënten.

In deze vragenlijsten geven we enkele stellingen weer die u kunt beoordelen gaande van 'niet akkoord' tot 'helemaal akkoord' (omcirkelen). Daarnaast stellen we ook enkele 'open' vragen. Indien u dat wenst, kan u bijkomend bemerkingen formuleren.

1 Niet akkoord	2 Eerder niet akkoord	3 Neutraal	4 Eerder wel akkoord	5 Helemaal akkoord
----------------------	-----------------------------	---------------	----------------------------	--------------------------

Geef bij het invullen van deze vragenlijst weer wat de betekenis kan zijn van multi-sensory storytelling voor de **groep van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen** en dit op basis van de individuele ervaringen met uw cliënt.

Gelieve deze vragenlijst terug te sturen vóór ...

Titel verhaal:
Naam cliënt:
Naam verteller:

ALGEMEEN

Ik vind MSST een zinvolle activiteit voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Zo ja, wat maakt dat MSST zinvol is voor deze doelgroep?

.....

.....

.....

.....

Zo neen, wat maakt dat MSST niet zinvol is voor deze doelgroep?

.....

.....

.....

.....

INHOUD

Ik vind het zinvol dat bij MSST een ‘verhaal’ wordt verteld aan de cliënt.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het zinvol dat bij MSST het verhaal gaat over de cliënt zelf, over iets dat hij/zij heeft meegemaakt of nog zal meemaken, iets dat hij/zij leuk vindt.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind dat bij MSST de vorm van het verhaal (kortdurend, beperkt aantal zinnen, eenvoudig taalgebruik) voldoende is afgestemd op cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind dat bij MSST het toevoegen van voorwerpen zinvol is om de inhoud van het verhaal over te brengen aan cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....

.....
.....

Ik vind dat bij MSST het toevoegen van voorwerpen zinvol is om de cliënt met ernstige meervoudige beperkingen te stimuleren.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het zinvol dat bij MSST een verwijzer wordt aangebracht op de verhaaldoos om aan te geven over welk verhaal het gaat.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

VERLOOP

Ik vind het zinvol dat bij MSST de verhaaldoos aan de cliënt wordt getoond/voorgelegd om duidelijk te maken dat een verhaal zal verteld worden.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het zinvol dat bij MSST het verhaal telkens op dezelfde manier aan de cliënt wordt voorgelezen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het zinvol dat bij MSST de voorwerpen telkens op dezelfde manier aan de cliënt worden aangeboden.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het goed dat het verhaal in principe één keer per week wordt voorgelezen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

PRAKTISCH

Ik vind de rode verteldoos goed qua vorm, grootte, kleur en materie.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het zinvol dat bij MSST de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om ze duidelijker te kunnen visualiseren voor de cliënt met ernstige meervoudige beperkingen (voor zover de visuele mogelijkheden van de cliënt dit toelaten).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het zinvol dat bij MSST de voorwerpen op witte platen worden aangebracht om de idee van bladzijden in een boek op te roepen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik vind het materiaal (doos, platen, voorwerpen bevestigd met velcro...) handig om mee te werken bij het voorlezen van het verhaal.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....

.....
.....

EFFECTEN

MSST kan een plezierige activiteit zijn voor cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Zo ja, op welke manier:

.....
.....
.....
.....
.....

MSST kan stimulerend zijn voor de communicatieve ontwikkeling van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Zo ja, op welke manier:

.....
.....
.....
.....
.....

MSST kan stimulerend zijn voor de cognitieve ontwikkeling van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Zo ja, op welke manier:

.....
.....
.....
.....
.....

MSST kan stimulerend zijn voor de motorische ontwikkeling van cliënten met ernstige meervoudige beperkingen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Zo ja, op welke manier:

.....
.....
.....
.....
.....

Andere mogelijke effecten:

.....
.....
.....
.....
.....

ORGANISATIE VANUIT MULTIPLUS

Ik vond de informatienamiddag van Multiplus (presentatie en eerste overleg rond verhalen) leerrijk.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Ik kreeg vanuit Multiplus voldoende richtlijnen over hoe ik de vertelactiviteit moest uitvoeren.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bijkomende bemerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....

Bijlage 4: Uitnodigingen

Bijlage 4a): Uitnodiging deelname aan het onderzoek

Beste leden van de intervisiegroep,

Zoals aangekondigd op de laatste bijeenkomst van de intervisiegroep, starten we aan het centrum voor orthopedagogiek met een onderzoek over multi-sensory storytelling.

Dit zijn verhalen die in Engeland ontwikkeld werden specifiek voor de doelgroep van personen met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. De verhalen worden afgestemd op de interesses van het kind of de volwassene. Multi-sensory betekent dat tijdens het vertellen van het verhaal gebruik gemaakt wordt van allerhande materialen, geluiden en geuren om de zintuigen te prikkelen. Uit onderzoek blijkt dat kinderen en volwassenen met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen, hun begeleiders/leerkrachten en hun ouders veel plezier beleven aan het voorlezen.

In Vlaanderen willen we de methodiek van multi-sensory storytelling in een aantal voorzieningen implementeren en de effecten ervan nagaan.

Concreet houdt dit het volgende in:

- U selecteert één of meerdere personen in uw voorzieningen die u geschikt acht en die toestemming heeft om deel te nemen en één begeleider die het verhaal aan de persoon zal vertellen.
- Voor iedere deelnemende persoon wordt er in nauw overleg met de voorziening door ons een verhaal ontwikkeld dat afgestemd is op zijn interesses en dat materialen bevat die zeer herkenbaar zijn voor de persoon.
- De geselecteerde begeleider zal door ons vertrouwd gemaakt worden met de methodiek van multi-sensory storytelling. Een aanrader hierbij is dan ook de studiedag die hierover georganiseerd wordt (cfr bijlage).
- Er wordt, gedurende enkele weken, een of tweemaal in de week één verhaal voorgelezen aan de jongeren door dezelfde begeleider. Wij zullen deze sessies op video opnemen en analyseren.

Het onderzoek is gepland van januari tot eind april 2007 en zal grotendeels uitgevoerd worden door Lynn Jonckheere in het kader van haar licentiaatsverhandeling.

Nu is onze vraag of u bereid bent aan dit onderzoek deel te nemen en indien ja, met hoeveel cliënten. We danken u alvast voor uw interesse en hopen dat u wil meewerken.

Voor meer informatie kan u steeds bij ons terecht!

Met vriendelijke groet,

Bea Maes, Katja Petry & Lynn Jonckheere

Dr. Katja Petry
Postdoctoral Fellow of the Research Foundation-Flanders
Centre for Disability, Special needs education and Child care
Vesaliusstraat 2
B-3000 Leuven
+32 16 325908
Katja.Petry@ped.kuleuven.be

Uitnodiging workshop 12 januari 2007

Multi-sensory story-telling voor kinderen en volwassenen met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

Beste mensen,

Kinderen beleven in het algemeen veel plezier wanneer ze voorgelezen worden. Ze krijgen op die momenten de exclusieve aandacht, zitten gezellig op schoot en ervaren een gevoel van veiligheid. Daarnaast leren kinderen veel van voorlezen. Kinderen leren bijvoorbeeld nieuwe woorden tijdens het voorlezen. Ook oefenen zij in het luisteren wanneer ze voorgelezen worden en leren zij zich concentreren. Voorlezen stimuleert daarnaast de fantasie van het kind. Het samen lezen van een boek kan ook helpen rust en regelmaat te brengen. Kinderen komen tot rust tijdens het voorlezen en door op vaste tijden voor te lezen kan er ook regelmaat en vaste structuur in de dag geboden worden. Zo kan voorlezen een goed onderdeel zijn van het ritueel voor het slapen gaan.

Voor kinderen en volwassenen met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen voldoen 'gewone' voorleesboeken niet. Daarom is men in Engeland begonnen met multi-sensory story-telling. Dit zijn verhalen die speciaal ontwikkeld worden voor de persoon met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. De verhalen worden dus afgestemd op de interesses van het kind of de volwassene. Multi-sensory betekent dat tijdens het vertellen van het verhaal gebruik gemaakt wordt van allerhande materialen, geluiden en geuren om de zintuigen te prikkelen. Uit onderzoek blijkt dat kinderen en volwassenen met ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen, hun begeleiders/leerkrachten en hun ouders veel plezier beleven aan het voorlezen. In Engeland is zelfs een bibliotheek met persoonlijke verhalen voor deze doelgroep opgericht.

Eén van de pioniers in deze ontwikkeling is Loretta Lambe (universiteit van Dundee, Schotland). Zij zal op vrijdag 12 januari van 10.00 tot 17.00 uur een workshop geven over multi-sensory story-telling in Utrecht (Nederland). Mevrouw Lambe zal het begrip story-telling 's ochtends toelichten en de achtergrond en resultaten ervan illustreren met beeldmateriaal. 's Middags is er tijd om zelf te oefenen waarbij aanwijzingen gegeven zullen worden over de wijze waarop multi-sensory story-telling in praktijk kan worden gebracht.

Wij willen u graag uitnodigen voor deze workshop. Aangezien het een internationale workshop betreft, kunnen zich slechts een beperkt aantal deelnemers uit België inschrijven (ongeveer 15). Als er meer gegadigden dan plaatsen zijn, zullen we vooreerst prioriteit geven aan de diensten die meewerken aan het onderzoek over sensory story telling en vervolgens geldt de volgorde van inschrijving. Onderaan de brief vindt u een inschrijvingsstrookje. De uiterste inschrijfdatum is 15-12-2006.

Bij deelname vragen wij een bijdrage van €65,- in verband met de zaalhuur.

De workshop gaat door in:

NH Hotel Utrecht

Jaarbeursplein 24

3521 AR Utrecht

Een concrete wegbeschrijving vindt u op

<http://www.sdu.nl/sdu//klanten/studiedagen/routebeschrijvingen/nhotelutrecht.jsp>

Na 15 december ontvangt u van ons een bevestiging van inschrijving.

Graag zien wij u op 12 januari 2007.

Met vriendelijke groet,

Prof. Dr. Bea Maes

Dr. Katja Petry

Bijlage 4c): Uitnodiging Infonamiddag Multiplus

Geachte,

U liet ons recent weten te willen deelnemen aan het **onderzoek rond multi-sensory storytelling**. Dit onderzoek kadert binnen de werking van het recent opgestarte expertisecentrum voor personen met ernstig meervoudige beperkingen, Multiplus. In het kader van haar licentiaatsverhandeling zal een studente orthopedagogiek, Lynn Jonckheere, dit onderzoek uitvoeren.

Wij nodigen u in dat verband graag uit op een **informatienamiddag op 8 februari, van 14u. tot 17u.** in het Pedagogisch Instituut (lokaal 00.0032), Vesaliusstraat 2, 3000 Leuven. We zullen u die namiddag meer uitleg geven over het concrete verloop van de story-telling-activiteit, alsook over het daaraan gekoppeld onderzoek. Deze bijeenkomst zal ook de gelegenheid bieden met elk van u concrete afspraken te maken over het verdere verloop van de samenwerking.

In voorbereiding van de bijeenkomst van 8 februari, zouden wij u willen vragen reeds een aantal kleine dingen voor te bereiden.

Gezien de grote interesse in het onderzoek, kunnen er maximaal twee cliënten per voorziening deelnemen. Gelieve dus **maximum twee cliënten**, en met name mensen met ernstig meervoudige beperkingen (d.w.z. diep verstandelijke handicap, IQ < 20, en ernstige sensorische en/of motorische beperkingen), te selecteren. Aan elke cliënt zou best een hulpverlener (begeleider, therapeut...) gekoppeld worden, die gedurende het hele onderzoek bij de story-telling-activiteit als **“vaste” begeleider** betrokken zal/kan zijn. Deze begeleider zou overigens zeker op de infonamiddag van 8 februari aanwezig moeten zijn.

Wij zullen voor elke cliënt een verhaal op maat maken, dat betrekking heeft op iets dat gebeurd is in het leven van de cliënt of dat nog staat te gebeuren, een activiteit waar de cliënt veel belang aan hecht... In bijlage vindt u een aantal voorbeelden van verhaaltitels (verwijzend naar verhalen die ontwikkeld werden door Schotse collega's), die illustreren wat dit kan inhouden. We zouden u willen vragen **met het team en bij voorkeur ook de ouders van de cliënt in kwestie na te denken over een relevante verhaalinhoud** voor de door u gekozen cliënten.

Graag hadden wij **vóór 1 februari** via mail van u vernomen welke de betrokken cliënten en hun begeleiders zijn en wat de eerste ideeën zijn omtrent de verhaalinhoud, zodat wij zelf ook reeds enig voorbereidingswerk kunnen verrichten. Gelieve uw deelname aan de informatienamiddag te bevestigen en te laten weten met hoeveel mensen u zal deelnemen. Wij vragen u ook zo snel mogelijk contact op te nemen indien u niet aanwezig kan zijn.

Voor vragen of informatie kan u terecht bij Anneleen Penne, anneleen.penne@ped.kuleuven.be, 016/32.59.04.

Alvast hartelijk dank en vriendelijke groeten,

Prof. Dr. B. Maes
Dr. Katja Petry
Centrum voor Orthopedagogiek KULeuven

Anneleen Penne
coördinator Multiplus
Nele Deruddere

Bijlage 5: Overzicht van de sessies

	Sessie 1	Sessie 2	Sessie 3	Sessie 4	Sessie 5	Sessie 6	Sessie 7	Sessie 8	Sessie 9	Sessie 10
Cliënt 1	11/04/07 9u00	18/11/07 10u15	25/11/07 10u30	02/05/07 10u15	09/05/07 10u15	30/05/07 10u00	01/06/07 10u00	06/06/07 10u00	12/06/07 10u00	13/06/07 10u00
Cliënt 2	20/04/07 10u05	27/04/07 15u45	04/05/07 16u05	11/05/07 16u15	15/05/07 9u30	25/05/07 15u30	29/05/07 16u10	08/06/07 15u30	13/06/07 10u10	22/06/07 9u20
Cliënt 3	11/04/07 14u00	18/04/07 16u30	26/04/07 14u00	02/05/07 16u30	09/05/07 14u30	15/05/07 14u00	/	29/05/07 ?	07/06/07 14u15	13/06/07 ?
Cliënt 4	05/04/07 14u00	/	19/04/07 14u15	26/05/07 14u15	03/05/07 14u	12/05/07 20u30	21/05/07 11u00	/	06/06/07 12u00	07/06/07 14u00
Cliënt 5	26/04/07 10u15	03/05/07 10u15	10/05/07 10u15	16/05/07 10u15	24/05/07 10u30	31/05/07 10u15	07/06/07 09u45	13/06/07 10u30	21/06/07 09u45	28/06/07 10u00
Cliënt 6	03/04/07 15u15	10/04/07 15u00	17/04/07 15u30	24/04/07 13u30	04/05/07 10u00	08/05/07 15u15	11/05/07 15u15	25/05/07 15u15	18/06/07 11u00	
Cliënt 7	20/04/07 11u00	25/04/07 11u00	04/05/07 14u00	11/05/07 14u00	15/05/07 10u00	25/05/07 14u00	01/06/07 14u00	08/06/07 14u00	15/06/07 14u00	22/06/07 9u00
Cliënt 8	18/04/07 09u00	26/04/07 13u30	02/05/07 11u00	09/05/07 10u00	15/05/07 16u00	24/05/07 10u30	31/05/07 11u15	06/06/07 11u00	19/06/07 16u00	20/06/07 10u00
Cliënt 9	13.04/07 9u30	18/04/07 16u30	25/04/07 16u00	04/05/07 13u30	10/05/07 14u00	25/05/07 10u00	01/06/07 13u15	07/06/07 16u30	13/06/07 14u30	22/06/07 9u30
Cliënt 10	17/04/07 9u00	24/04/07 9u00	02/05/07 9u00	09/05/07 9u00	14/05/07 9u00	22/05/07 9u00	05/06/07 9u00	12/06/07 9u00	/	26/06/07 9u00
Cliënt 11	26/04/07 9u30	03/05/07 9u30	10/05/07 9u30	16/05/07 9u15	24/05/07 9u45	31/05/07 9u30	07/06/07 9u00	13/06/07 9u30	21/06/07 9u00	28/06/07 9u15
Cliënt 12	20/04/07 10u00	27/04/07 10u00	08/05/07 13u30	11/05/07 ?	15/05/07 10u00	22/05/07 11u00	29/05/07 11u30	05/06/07 11u00	12/06/07 11u30	22/06/07 9u00
Cliënt 13	26/04/07 13u30	03/05/07 13u35	10/05/07 13u40	16/05/07 10u30	24/05/07 13u30	30/05/07 10u30	07/06/07 13u30	14/06/07 13u30	21/06/07 13u30	28/06/07 13u30
Cliënt 14	17/04/07 9u50	24/04/07 ?	30/05/07	08/05/07	15/05/07	22/05/07	29/05/07	05/06/07	12/06/07	19/06/07
Cliënt 15	26/04/07 14u00	03/05/07 14u10	10/05/07 13u30	15/05/07 10u30	24/05/07 13u50	31/05/07 14u20	07/06/07 13u30	15/06/07 13u10	22/06/07 10u30	28/06/07 14u00
Cliënt 16	10/04/07	16/04/07	23/04/07	30/04/07	08/05/07	25/05/07	29/05/07	05/06/07	05/06/07	21/06/07

	9u00	10u00	9u30	8u45	9u00	11u15	9u30	11u15	11u00	14u00
Cliënt 17	19/04/07 15u10	26/04/07 15u00	03/05/07 15u00	11/05/07 13u30	17/05/07 14u30	24/05/07 15u30	07/06/07 15u30	14/06/07 15u00	21/06/07 16u30	25/06/07 14u30
Cliënt 18	04/04/07 10u30	11/04/07 10u45	18/04/07 10u40	25/04/07 10u30	02/05/07 10u30	09/05/07 10u50	16/05/07 10u15	30/05/07 10u50	04/06/07 10u30	06/06/07 10u15
Cliënt 19	11/04/07 9u30	18/04/07 14u00	25/04/07 13u30	02/05/07 13u30	09/05/07 10u30	16/05/07 14u00	23/05/07 10u30	30/05/07 15u15	12/06/07 10u30	13/06/07 10u30
Cliënt 20	19/04/07 15u00	26/04/07	04/05/07	11/05/07	17/05/07 14u00	24/05/07	07/06/07 14u30	14/06/07 16u00	21/06/07 19u30	25/06/07 14u35

Bijlage 6: Codeerschema's

Codeerafspraak verloop van het verhaal

- Aanbieden verhaaldoos
- Aanbieden verwijzer verhaaldoos
- Uitspreken verhaalzin
- Uitspreken tussenzin
- Aanbieding pagina
- Aanbieden stimulus (1 stimulus eventueel opsplitsen in aard of meerdere stimuli opsplitsen, indien verschil in aanbiedingsmoment)
- 2de aanbieding stimulus
- Wegnemen stimulus (definitief weg)
- Wegnemen pagina
- Einde verhaal (valt samen met 'wegnemen laatste stimulus')

Codeerafspraken Welbevinden

1	2	3	4	5
zeer negatief welbevinden	negatief	neutrale toestand	positief	zeer positief welbevinden

Negatief welbevinden verwijst daarbij naar het uiten van negatieve stemmingen zoals ontevredenheid, negatieve spanning of opwinding, onrust, angst, verdriet, boosheid, protest. Een **neutrale** toestand van welbevinden betekent dat er geen uitgesproken positieve of negatieve beleving aanwezig is.

Positief welbevinden verwijst naar het uiten van positieve emoties zoals tevredenheid, plezier, vreugde, positieve spanning, opwinding of verwachting.

Codeerafspraken Betrokkenheid

niet actief	ogen gesloten, geen waarneembare lichaamsbewegingen, geen vocalisaties
niet actief – niet alert	ogen open maar geen waarneembaar oogcontact met externe stimuli, geen waarneembare lichaamsbewegingen, geen vocalisaties behalve het maken van stereotiepe geluiden
actief - gericht op zichzelf	1 ogen open, actieve visuele, auditieve, tactiele of olfactorische op zichzelf gerichte oriëntatie (bv kijken naar eigen kleding, luisteren naar eigen geluiden, aanraken van eigen lichaam of kleding)

	2 gebruik van zelfstimulerende of stereotiepe motorische bewegingen (bv herhaalde hoofdbewegingen, handen in de mond)
zintuiglijk actief – gericht op de omgeving	1 persoon richt zich actief op, door materiaal voortgebrachte, visuele, auditieve, olfactorische of tactiele stimuli (bv aandacht voor geluid uit bubble tube, aandacht voor stroboscopisch licht)
	2 persoon richt zich actief op, door andere personen voortgebrachte, visuele, auditieve, olfactorische of tactiele stimuli (bv oogcontact met begeleider, of reactie op aanwezigheid van andere deelnemers)
	3 persoon volgt met een hoofdbeweging de stimulus, kijkt, volgt (bv. draaien van het hoofd naar het licht)
	4 persoon volgt met hoofdbeweging de begeleider, kijkt, volgt
zintuiglijk en motorisch gericht op de omgeving	1 persoon richt zich actief op, door materiaal voortgebrachte, visuele, auditieve, olfactorische of tactiele stimuli (bv trachten om te rollen op het waterbed)
	2 persoon richt zich actief op, door andere personen voortgebrachte, visuele, auditieve, olfactorische of tactiele stimuli (aanraken van begeleiders, omrollen of draaien om de begeleiders te kunnen zien of hun aandacht te kunnen trekken)

Codeerafspraken Betrokkenheidsgraad
<ul style="list-style-type: none"> • 0: geen betrokkenheid • 1: heel lage betrokkenheid • 2: lage betrokkenheid • 3: matige betrokkenheid • 4: hoge betrokkenheid • 5: heel hoge betrokkenheid

